הלכה · אחרונים · שולחן ערוך הרב

סדר ברכת הנהנין

רבי שניאור זלמן [הגר"ז] מלאדי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

סדר ברכת הנהנין

רבי שניאור זלמן [הגר"ז] מלאדי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/סדר-ברכת-הנהנין/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 4
פרק א 4
פרק ב 8
פרק ג 14
פרק ד 18
פרק ה 20
פרק ו 23
פרק ז 27
פרק ח 34
פרק ט 36
פרק י 41
פרק יא 43
פרק יב 47
פרק יג 51

הקדמה

סֵדֶר בִּרְכַּת הַנֶּהֱנִין

וְאֵלֶּה מוֹסִיף עַל הָרִאשׁוֹנִים, קְצָת חִדּוּשֵׁי הֲלָכוֹת בְּרוּרוֹת, מְלֻקָּטוֹת מִסִּפְרֵי הַקְּדָמוֹנִים, שֶׁלֹּא נִקְבְּעוּ בַּלּוּחַ הָרִאשׁוֹן, הַמְיֻסָּד וּמְשֻׁכְלָל עַל פִּי דַּעַת הָאַחֲרוֹנִים, אֲשֶׁר בְּאֵיזֶה מְקוֹמָן שֶׁל שִׂבְחִים וְעִיּוּנִים, הִנִּיחוּ מָקוֹם לִגְדֹּר, לִרְעוֹת בְּגַנִּים וְלִלְקֹט שׁוֹשַׁנִּים, וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים מֵרוֹעֶה אֶחָד נִתְּנִים (גַּם סֵדֶר הַהֲלָכוֹת וְהַפְּרָקִים מְסֻדָּרִים פֹּה בְּאֹפֶן נָאוֹת, וְיוֹתֵר מְתֻקָּנִים).

פרק א

פֶּרֶק א [דִּינֵי בְּרָכוֹת רִאשׁוֹנוֹת וְאַחֲרוֹנוֹת עַל כָּל הַמִּינִים בִּכְלָל וּבוֹ כ"א הֲלָכוֹת]

מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְבָרֵךְ אַחַר אֲכִילַת מָזוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה'". וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים לְבָרֵךְ לִפְנֵי כָּל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. וְכָל הַנֶּהֱנֶה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה — כְּאִלּוּ נֶהֱנֶה מִקָּדְשֵׁי שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "לַה' הָאָרֶץ וּמְלֹאָהּ וְגוֹ'".

עַל כָּל אֲכָלִין וּמַשְׁקִין מְבָרְכִין בְּרָכָה כּוֹלֶלֶת לְכַמָּה מִינִים: "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" לְכָל מִינֵי פֵּרוֹת הָאָרֶץ, וּ"בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" לְכָל פֵּרוֹת הָאִילָן, וְ"שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ" לִשְׁאָר כָּל אֲכָלִין וּמַשְׁקִין. חוּץ מִן הַיַּיִן וְהַפַּת, שֶׁהַיַּיִן הוֹצִיאוּ מִכְּלַל פֵּרוֹת הָאִילָן לְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן", וְהַפַּת הוֹצִיאוּ מִכְּלַל פֵּרוֹת הָאָרֶץ לְבָרֵךְ עָלֶיהָ "הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ".

וְכָל שֶׁהוּא מִמִּין דָּגָן וְלֹא עָשָׂאן פַּת, כְּגוֹן מִינֵי תַּבְשִׁילִין שֶׁל קֶמַח אוֹ דַּיְסָא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נִקְרָאִים לֶחֶם, מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ בָּהֶם חֲשִׁיבוּת שֶׁנִּקְרָא[ים] מָזוֹן, וּמְבָרְכִים עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת".

בָּרַךְ עַל הַפַּת "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" — יָצָא. וְיֵשׁ חוֹלְקִים. וּסְפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר (בְּפֶרֶק ב').

בָּרַךְ עַל פֵּרוֹת הָאִילָן "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" — יָצָא. אֲבָל אִם בֵּרַךְ עַל פְּרִי הָאֲדָמָה "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" — לֹא יָצָא. וְעַל כֻּלָּם אִם בֵּרַךְ "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ" — יָצָא, אֲפִלּוּ עַל פַּת וְיַיִן. לְפִיכָךְ, כָּל פְּרִי שֶׁהוּא סָפֵק לוֹ אִם [הוּא] פְּרִי הָעֵץ אוֹ פְּרִי הָאֲדָמָה — מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה".

וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ כְּלָל מַה הוּא — מְבָרֵךְ "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ". וְכֵן כְּשֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ מִצַּד הַדִּין מֵחֲמַת מַחֲלֹקֶת הַפּוֹסְקִים.

וְכָל זֶה כְּשֶׁנּוֹלַד לוֹ סָפֵק אַחַר שֶׁלָּמַד, אוֹ בְּדִיעֲבַד, אֲבָל לְכַתְּחִלָּה אָסוּר לוֹ לָצֵאת בִּבְרָכַת "שֶׁהַכֹּל", אֶלָּא צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל כָּל דָּבָר בְּרָכָה הַמְיֻחֶדֶת לוֹ. וְאִם הוּא עַם הָאָרֶץ — יֵלֵךְ אֵצֶל חָכָם וִילַמְּדֶנּוּ הִלְכוֹת בְּרָכוֹת.

הָיוּ לְפָנָיו פְּרִי הָאֲדָמָה וּפְרִי הָעֵץ וּבָרַךְ תְּחִלָּה עַל פְּרִי הָאֲדָמָה — צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ עַל פְּרִי הָעֵץ, כִּי לֹא נִפְטַר בְּבִרְכַּת "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" אֶלָּא כְּשֶׁבֵּרַךְ עָלָיו, וְלֹא כְּשֶׁבֵּרַךְ עַל פְּרִי הָאֲדָמָה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּמְבָרֵךְ סְתָם, אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לִפְטֹר בִּבְרָכָתוֹ גַּם פְּרִי הָעֵץ — יָצָא, וַאֲפִלּוּ לֹא הָיָה פְּרִי הָעֵץ עֲדַיִן לְפָנָיו כְּשֶׁבֵּרַךְ אֶלָּא שֶׁאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ לְפָנָיו.

וְיֵשׁ חוֹלְקִין עַל זֶה וְאוֹמְרִים שֶׁאֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לִפְטֹר בְּבִרְכַּת "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" אֶת פְּרִי הָעֵץ הַמֻּנָּח לְפָנָיו — לֹא יָצָא, וְצָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ". וְלֹא אָמְרוּ שֶׁאִם בֵּרַךְ עַל פְּרִי הָעֵץ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" יָצָא, אֶלָּא בְּדִיעֲבַד, כְּשֶׁאִי אֶפְשָׁר לְתַקֵּן לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ כָּרָאוּי בְּרָכָה הַמְיֻחֶדֶת לוֹ, שֶׁאִם כֵּן תְּהֵא בִּרְכַּת "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" לְבַטָּלָה, אֲבָל כְּשֶׁאֵינָהּ לְבַטָּלָה — הֲרֵי זֶה כִּלְכַתְּחִלָּה, וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ כְּתִקּוּן חֲכָמִים.

לְפִיכָךְ, לְמַעֲשֶׂה צָרִיךְ לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לְהִתְכַּוֵּן לְעוֹלָם לִפְטֹר פְּרִי הָעֵץ בְּבִרְכַּת "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", כְּדֵי לְבָרֵךְ לְדִבְרֵי הַכֹּל.

עַל כָּל אֳכָלִין וּמַשְׁקִין מְבָרְכִים אַחֲרֵיהֶם "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת", חוּץ מִן הַפַּת שֶׁמְּבָרְכִין אַחֲרֶיהָ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וְחוּץ מִז' הַמִּינִים שֶׁנִּשְׁתַּבְּחָה בָהֶם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם: חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן וְזֵית וּתְמָרָה, שֶׁמְּבָרְכִין אַחֲרֵיהֶם בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין ג' בְּרָכוֹת, וְכֵן עַל הַיַּיִן הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן.

וְכָסֶמִין מִין חִטָּה, וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְשִׁיפּוֹן מִין שְׂעוֹרָה, וְהֵם הַנִּקְרָאִים דָּגָן סְתָם בְּכָל מָקוֹם. אֵין מְבָרְכִין "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" עַל הַדָּגָן וְלֹא לְאַחֲרָיו "מֵעֵין ג'" אֶלָּא כְּשֶׁאוֹכְלוֹ בְּדֶרֶךְ אֲכִילָתוֹ, כְּגוֹן תַּבְשִׁיל הַנַּעֲשֶׂה מִקֶּמַח, אוֹ דָּגָן עַצְמוֹ שֶׁנֶּחֱלַק לִשְׁנַיִם אוֹ לִשְׁלֹשָׁה וְיוֹתֵר וְנִתְבַּשֵּׁל בַּמַּיִם אוֹ בִּשְׁאָר מַשְׁקִים, וְזוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת דַּיְסָא בְּכָל מָקוֹם, אוֹ אֲפִלּוּ לֹא נֶחֱלַק רַק שֶׁהוּסְרָה קְלִפָּתוֹ וְדַרְכּוֹ לְהֵאָכֵל כָּךְ מְבֻשָּׁל, כְּגוֹן הָרִיפוֹת שֶׁל שְׂעוֹרִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַד שֶׁיִּתְמַעֲכוּ וְיִדָּבְקוּ הַגַּרְעִינִים זֶה לָזֶה מֵרֹב הַבִּשּׁוּל.

אֲבָל אִם הוּא שָׁלֵם שֶׁלֹּא הוּסַר קְלִפָּתוֹ וְלֹא נִתְמַעֵךְ — אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", וּלְאַחֲרָיו "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת", וְלֹא "מֵעֵין ג'", כִּי לֹא נִשְׁתַּבְּחָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּאֲכִילָה זוֹ. וְיֵשׁ מְסַתְּפְקִים בָּזֶה אִם לְבָרֵךְ אַחֲרָיו "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת" אוֹ "מֵעֵין ג'", וּמַסְפֵּק זֶה אוֹמְרִים שֶׁאֵין לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ כְּשִׁעוּר כִּי אִם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה. וְנָכוֹן לָחֹשׁ לְדִבְרֵיהֶם לְכַתְּחִלָּה. אֲבָל אִם אֵרַע שֶׁאָכַל שֶׁלֹּא בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה — יְבָרֵךְ "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת".

קֶמַח שֶׁל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִינֵי דָּגָן שֶׁשְּׁלָקוֹ וְעֵרְבוֹ בַּמַּיִם אוֹ בִּשְׁאָר מַשְׁקִים, אִם נַעֲשָׂה רַךְ וְקָלוּשׁ כָּל כָּךְ עַד שֶׁאֵינוֹ רָאוּי אֶלָּא לִשְׁתִיָּה וְלֹא לִסְעֹד הַלֵּב כְּלָל — אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו אֶלָּא

"שֶׁהַכֹּל". אֲבָל אִם הוּא עֵב קְצָת שֶׁהוּא רָאוּי לֶאֱכִילָה וְלִסְעֹד הַלֵּב, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עֵב לְגַמְרֵי שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לְלָעֶסוֹ — מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת", וּלְאַחֲרָיו "מֵעֵין ג'".
דּוֹחַן הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר מִינֵי קִטְנִיּוֹת, וּמְבָרְכִין עָלָיו "שֶׁהַכֹּל", בֵּין עַל הַפַּת בֵּין עַל הַתַּבְשִׁיל הַנַּעֲשֶׂה מִקֶּמְחוֹ.
אֲבָל הָאֹרֶז, אִם בִּשְּׁלוֹ עַד שֶׁנִּתְמַעֵךְ, אוֹ שֶׁטְּחָנוֹ וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ פַּת — מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת", אֲבָל לְאַחֲרָיו מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת". וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֲפִלּוּ לֹא נִתְמַעֵךְ בַּבִּשּׁוּל מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת". וּמִסְפֵּק רָאוּי לְבָרֵךְ עָלָיו "שֶׁהַכֹּל" כְּשֶׁהוּא שָׁלֵם.
וְאִם בֵּרַךְ עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" — יָצָא, מֵאַחַר שֶׁהוּא שָׁלֵם.
מִנְהַג הָעוֹלָם שֶׁמְּפָרְשִׁים אֹרֶז — ריי"ז, דּוֹחַן — הִירְז. אֲבָל יֵשׁ מְפָרְשִׁים אֹרֶז — הִירְז, דּוֹחַן — ריי"ז. לְפִיכָךְ, יֵרֶא שָׁמַיִם לֹא יֹאכַל בֵּין אֹרֶז בֵּין דּוֹחַן (מְבֻשָּׁל), בֵּין שָׁלֵם בֵּין נִתְמַעֵךְ, כִּי אִם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה. וּכְשֶׁאוֹכֵל שֶׁלֹּא בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה — יְבָרֵךְ "שֶׁהַכֹּל" עַל כֻּלָּם.
בִּבְרָכָה "מֵעֵין ג'" שֶׁל פֵּרוֹת מִז' הַמִּינִים חוֹתְמִין בְּחוּץ לָאָרֶץ "עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפֵּרוֹת", וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל "עַל הָאָרֶץ וְעַל פֵּרוֹתֶיהָ". וַאֲפִלּוּ פֵּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּצְאוּ לְחוּץ לָאָרֶץ חוֹתְמִין לְאַחֲרֵיהֶם "עַל הָאָרֶץ וְעַל פֵּרוֹתֶיהָ".
אָכַל פֵּרוֹת מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים וְאָכַל מִינֵי מְזוֹנוֹת וְשָׁתָה יַיִן — יִכְלֹל הַכֹּל בִּבְרָכָה אַחַת, וְיַקְדִּים הַמִּחְיָה, וְאַחַר כָּךְ הַגֶּפֶן, וְאַחַר כָּךְ פְּרִי הָעֵץ, וְיֹאמַר כָּךְ: "עַל הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה, [ו]עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן, וְעַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ, וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה, וְעַל אֶרֶץ חֶמְדָּה כו'", וְחוֹתֵם: "וְנוֹדֶה לְךָ עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן וְעַל הַפֵּרוֹת, בָּרוּךְ אַתָּה ה' עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן וְהַפֵּרוֹת".
אָכַל פֵּרוֹת מִז' הַמִּינִים וְאָכַל תַּפּוּחִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם — אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת" עַל הַתַּפּוּחִים, לְפִי שֶׁהֵם בִּכְלַל בְּרָכַת "עַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ". אֲבָל אִם אָכַל תַּפּוּחִים וְשָׁתָה יַיִן — צָרִיךְ לְבָרֵךְ "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת" עַל הַתַּפּוּחִים, וַאֲפִלּוּ חָתַם "עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפֵּרוֹת".
אֲבָל אִם אָכַל עֲנָבִים אוֹ צִמּוּקִים וְשָׁתָה יַיִן וּבֵרַךְ "עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן" — נִפְטְרוּ מִבִּרְכַּת "עַל הָעֵץ", לְפִי שֶׁ[גַּ]ם הֵם "פְּרִי הַגֶּפֶן".
בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁנִּתְכַּוֵּן לְפָטְרָם, אֲבָל בְּסָתָם אֵינוֹ פּוֹטְרָם, הוֹאִיל וּבִרְכָתָם הַמְיֻחֶדֶת לָהֶם אֵינָהּ "פְּרִי הַגֶּפֶן" אֶלָּא "פְּרִי הָעֵץ". לְפִיכָךְ, לְכַתְּחִלָּה לֹא יִתְכַּוֵּן לְפָטְרָם בְּבִרְכַּת "עַל הַגֶּפֶן", אֶלָּא יִכְלֹל אוֹתָם בְּפֵרוּשׁ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר.

וְכֵן בִּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה, לֹא יְתַכֵּוֵן בְּבִרְכַּת הַיַּיִן לִפְטֹר גַּם הָעֲנָבִים אוֹ הַצִּמּוּקִים, אֶלָּא יְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בְּרָכָה הַמְיֻחֶדֶת לָהֶם. וְאִם נִתְכַּוֵּן לְפָטְרָם, אוֹ שֶׁטָּעָה וּבֵרַךְ עַל הָעֲנָבִים אוֹ הַצִּמּוּקִים "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן" — יָצָא.

בִּרְכַּת הַמָּזוֹן אֵינָהּ פּוֹטֶרֶת "מֵעֵין שָׁלֹשׁ", שֶׁאִם אָכַל פֵּרוֹת מִז' הַמִּינִים לִפְנֵי הַסְּעוּדָה לְהִתְעַנֵּג בִּלְבַד, וְלֹא כְּדֵי לִפְתֹּחַ בְּנֵי מֵעַיִם לְהַמְשִׁיךְ הַלֵּב לַאֲכִילָה (שֶׁאָז הֵם נִפְטָרִים בִּבְרַכַּת הַמָּזוֹן כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ד'), וְשָׂכַח וְלֹא בֵּרַךְ לְאַחֲרֵיהֶם וְלֹא נִזְכַּר עַד אַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן — צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ "עַל הָעֵץ כו'" (וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן מִשִּׁבְעַת הַמִּינִין וּשְׁאָר אֳכָלִין וּמַשְׁקִין שֶׁבִּרְכָּה שֶׁלְּאַחֲרֵיהֶם הִיא "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת", שֶׁאֵינָן נִפְטָרִים בִּבְרַכַּת הַמָּזוֹן).

חוּץ מִן הַתְּמָרִים וְהַיַּיִן, שֶׁנִּפְטָרִים בְּדִיעֲבַד בִּבְרַכַּת "הַזָּן" שֶׁבִּבְרַכַּת הַמָּזוֹן, לְפִי שֶׁהֵם סוֹעֲדִים הַלֵּב גַּם כֵּן. וְכֵן חֲמִשָּׁה מִינֵי דָּגָן שֶׁאָכָלָן לִפְנֵי הַסְּעוּדָה — נִפְטְרוּ בִּבְרַכַּת הַמָּזוֹן בְּדִיעֲבַד. אֲבָל לְכַתְּחִלָּה אִם נִזְכַּר קֹדֶם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן — צָרִיךְ לְבָרֵךְ תְּחִלָּה "עַל הַמִּחְיָה" קֹדֶם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וְכֵן בִּרְכַּת "עַל הָעֵץ" עַל הַתְּמָרִים, וְ"עַל הַגֶּפֶן" עַל הַיַּיִן שֶׁלִּפְנֵי הַסְּעוּדָה, אִם אֵינוֹ שׂוֹתֵהוּ כְּדֵי לִגְרֹר וּלְהַמְשִׁיךְ הַלֵּב לַאֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ד'.

בִּרְכַּת "עַל הַמִּחְיָה" אֵינָהּ פּוֹטֶרֶת בִּרְכַּת "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת", כְּגוֹן אִם אָכַל דַּיְסָא וּבָשָׂר וְדָגִים, אַף עַל פִּי שֶׁמַּשְׂבִּיעִין קְצָת — אֵינָן בִּכְלָל "מִחְיָה". וְכֵן בִּרְכַּת "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת" אֵינָהּ פּוֹטֶרֶת "מֵעֵין ג'".

לְפִיכָךְ, כָּל דָּבָר שֶׁנִּסְתַּפֵּק בִּבְרָכָתוֹ אִם הוּא "מֵעֵין ג'" אוֹ "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת", וְרוֹצֶה לֶאֱכֹלוֹ שֶׁלֹּא בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה — יֹאכַל עִמּוֹ דָּבָר שֶׁבִּרְכָתוֹ "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת" וְדָבָר שֶׁבִּרְכָתוֹ "מֵעֵין ג'" מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁמִּסְתַּפֵּק בּוֹ, כְּגוֹן אִם מִסְתַּפֵּק בְּתַבְשִׁיל אִם רָאוּי לְבָרֵךְ אַחֲרָיו "עַל הַמִּחְיָה" אוֹ "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת" — יֹאכַל מִינֵי מְזוֹנוֹת וְדָבָר אַחֵר שֶׁבִּרְכָתוֹ "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת" בְּוַדַּאי, וְיבָרֵךְ "עַל פְּרִי הָעֵץ" וְיָצָא גַּם עַל פְּרִי זֶה מִמַּה נַּפְשָׁךְ. וְאִם מִסְתַּפֵּק בִּפְרִי אִם הוּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים — יֹאכַל פְּרִי אַחֵר שֶׁהוּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים בְּוַדַּאי, וְיבָרֵךְ "עַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ" וְיָצָא גַּם עַל פְּרִי זֶה מִמַּה נַּפְשָׁךְ, וְאֵין צָרִיךְ לְדָבָר אַחֵר לְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת".

אֲבָל אִם אֵין לוֹ פְּרִי אַחֵר — אֵין לוֹ תַּקָּנָה עַל יְדֵי שֶׁיִּשְׁתֶּה יַיִן וִיבָרֵךְ "עַל הַגֶּפֶן", אוֹ לֶאֱכֹל תַּבְשִׁיל מֻחֲמֶשֶׁת הַמִּינִים וִיבָרֵךְ "עַל הַמִּחְיָה", וְלִכְלֹל "עַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ" בְּ"עַל הַגֶּפֶן" אוֹ בְּ"עַל הַמִּחְיָה" עַל הַסָּפֵק. לְפִיכָךְ, לֹא יֹאכְלֶנּוּ אֶלָּא בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה. אֲבָל אִם כִּבֵּר אָכַל — מוּטָב לְכָלְלוֹ בַּבְּרָכָה עַל הַסָּפֵק.

הַיַּיִן, הוֹאִיל וְהוּא רֹאשׁ לְכָל הַמַּשְׁקִין — הֲרֵי הוּא פּוֹטֵר בְּבִרְכָתוֹ כָּל מִינֵי מַשְׁקִין, בֵּין מְבֹרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁהִיא "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ", אִם הָיוּ הַמַּשְׁקִין לְפָנָיו כְּשֶׁבֵּרַךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן", אוֹ שֶׁהָיָה אָז דַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶם לִשְׁתּוֹתָם אַף שֶׁלֹּא הָיָה דַּעְתּוֹ לְפָטְרָם בְּפֵרוּשׁ — נִפְטְרוּ מִמֵּילָא. וּבֵין מִבְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, נִפְטְרוּ בְּבִרְכַּת "עַל הַגֶּפֶן", וַאֲפִלּוּ הוּא בְּעִנְיָן שֶׁהֶצְרֵךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ", כְּגוֹן שֶׁלֹּא הָיוּ לְפָנָיו כְּשֶׁבֵּרַךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן", וְגַם לֹא הָיָה אָז דַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶם.

וְאִם שָׁתָה יַיִן פָּחוֹת מִשִּׁעוּר רְבִיעִית שֶׁאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ לְאַחֲרָיו וּמִשְׁאָר מַשְׁקִין שָׁתָה רְבִיעִית — יְבָרֵךְ לְאַחֲרֵיהֶם "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת", אַף אִם הוּא בְּעִנְיָן שֶׁלֹּא בֵּרַךְ לִפְנֵיהֶם "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ".

פרק ב

פֶּרֶק ב [**פְּרָטֵי דִּינֵי בִּרְכַּת הַפַּת וּבוֹ ט"ו הֲלָכוֹת**]

בִּרְכַּת הַמָּזוֹן מִן הַתּוֹרָה אֵינָהּ אֶלָּא כְּשֶׁאָכַל פַּת כְּדֵי שְׂבִיעָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ". וַחֲכָמִים תִּקְּנוּ לְבָרֵךְ אֲפִלּוּ עַל כַּזַּיִת.

וְלֹא תִּקְּנוּ אֶלָּא בְּלֶחֶם שֶׁדַּרְכּוֹ בְּנֵי אָדָם לִקְבֹּעַ סְעוּדָה עָלָיו, אֲבָל מִינֵי לְחָמִים שֶׁיִּתְבָּאֵר שֶׁאֵין רְגִילִין לִקְבֹּעַ סְעוּדָה עֲלֵיהֶם — אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם "הַמּוֹצִיא" וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, אֶלָּא לִפְנֵיהֶם "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" וּלְאַחֲרֵיהֶם "מֵעֵין ג'", אֶלָּא אִם כֵּן אוֹכֵל מֵהֶם כְּשִׁעוּר קְבִיעוּת סְעוּדָה, דְּהַיְנוּ, כְּשִׁעוּר שֶׁרֹב בְּנֵי אָדָם קוֹבְעִים סְעוּדַת קֶבַע — שֶׁהִיא סְעוּדַת עֶרֶב וּבֹקֶר — עַל שִׁעוּר כְּזֶה מִסְּתָם לֶחֶם גַּמּוּר, וְגַם מִלְּחָמִים אֵלּוּ כְּשֶׁאוֹכְלִין שִׁעוּר כָּזֶה לִפְעָמִים — אֲזַי הֵם קוֹבְעִים סְעוּדָה עָלָיו, וְלָכֵן אַף מִי שֶׁאוֹכְלוֹ סְעוּדַת עֲרַאי וְלֹא שָׁבַע מִשִּׁעוּר זֶה — בָּטְלָה דַּעְתּוֹ.

וּבְשִׁעוּר זֶה רַבּוּ בּוֹ הַדֵּעוֹת. וּלְמַעֲשֶׂה יֵשׁ לְנָהֹג, כָּל שֶׁאוֹכֵל מִכְּשֵׁשׁ בֵּיצִים בֵּינוֹנִיּוֹת וּלְמַעְלָה עַד חֲצִי עִשָּׂרוֹן וְלֹא עַד בְּכָלָל, אִם הוּא לֹא שָׂבַע מִמֶּנּוּ — יְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא" עַל כַּזַּיִת לֶחֶם אַחֵר תְּחִלָּה וִיבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, לָצֵאת לְדִבְרֵי הַכֹּל. וּבַחֲצִי עִשָּׂרוֹן — בָּטְלָה דַּעְתּוֹ לְדִבְרֵי הַכֹּל, וּמְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא" וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן עָלָיו לְבַדּוֹ.

וְאִם אוֹכֵל פָּחוֹת מִכְּשֵׁשׁ בֵּיצִים וְהוּא לֹא שָׂבַע מִמֶּנּוּ — מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" וּ"מֵעֵין ג'". וְאִם שָׂבַע מִמֶּנּוּ — יִטֹּל יָדָיו וִיבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא" וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן עָלָיו לְבַדּוֹ.

וְהוּא שֶׁאָכַל כְּשִׁעוּר ד' בֵּיצִים, אֲבָל פָּחוֹת מִכֵּן, אִם הוּא שָׂבַע מִשִּׁעוּר זֶה — יְבָרֵךְ עַל כַּזַּיִת לֶחֶם אַחֵר תְּחִלָּה "הַמּוֹצִיא", וְאַחַר כָּךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן.

וְאִם אֵינוֹ שָׂבֵעַ מִמִּין לֶחֶם זֶה לְבַדּוֹ אֶלָּא שֶׁאוֹכְלוֹ עִם לִפְתָּן הַמַּשְׁבִּיעַ, כְּגוֹן שֶׁמְּלַפְּתוֹ בְּבָשָׂר אוֹ דָּגִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם עַד שֶׁשָּׂבַע — הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ שָׂבַע מִמָּזוֹן לְבַדּוֹ, לְפִי שֶׁהַלִּפְתָּן טְפֵלָה לוֹ, וְנִתְחַיֵּב בִּבְרָכַת הַמָּזוֹן מִן הַתּוֹרָה. וּלְפִיכָךְ, הָאוֹכֵל כְּד' בֵּיצִים מִמִּין לֶחֶם זֶה עִם לִפְתָּן כָּזֶה עַד שֶׁשָּׂבַע — מְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא" וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וּבְפָחוֹת מִכֵּן — מְבָרֵךְ עַל לֶחֶם אַחַר תְּחִלָּה. וְאִם מִתְּחִלָּה הָיָה בְּדַעְתּוֹ לֶאֱכֹל אֲכִילַת עֲרַאי וּבֵרֵךְ "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ לֶאֱכֹל עוֹד כְּדֵי שְׂבִיעָה וּקְבִיעוּת סְעוּדָה — נָכוֹן לְצֵאת יְדֵי כָּל סָפֵק וּלְבָרֵךְ תְּחִלָּה "מֵעֵין ג'" עַל מַה שֶּׁכְּבָר אָכַל, וְיִשְׁהֶה מְעַט, וְיִטֹּל יָדָיו וִיבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא", וְיֹאכַל עַד כְּדֵי שְׂבִיעָה, וִיבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אַף שֶׁאֵינוֹ שָׂבֵעַ מֵאֲכִילָה הַשְּׁנִיָּה לְבַדָּהּ אֶלָּא בְּצֵרוּף אֲכִילָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁכְּבָר בֵּרַךְ אַחֲרֶיהָ "מֵעֵין שָׁלֹשׁ". וְהוּא שֶׁאָכַל בָּאַחֲרוֹנָה כְּד' בֵּיצִים לְפָחוֹת.

וְאֵלּוּ הֵם מִינֵי לְחָמִים שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִקְבֹּעַ סְעוּדָה עֲלֵיהֶם: לַחְמָנִיּוֹת, וּטְרוּקְנִין, וּפַת הַבָּאָה בְּכִיסָנִין.

לַחְמָנִיּוֹת, הֵם מִינֵי לְחָמִים דַּקִּים וְרַכִּים, שֶׁהָיְתָה בְּלֵילַת הַקֶּמַח בַּמַּיִם בְּלֵילָה רַכָּה, וְלֹא עָבָה כְּעֹסֶת לֶחֶם גָּמוּר הַנִּלּוֹשָׁה וּמִתְגַּלְגֶּלֶת בַּיָּדַיִם, אֶלָּא כְּעֹסֶת סֶפְּגָנִין שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְגַלְגְּלָהּ בַּיָּדַיִם, וַאֲפָאָהּ בַּתַּנּוּר אוֹ בְּמַחֲבַת בְּלִי מַשְׁקֶה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא לֶחֶם גָּמוּר לְעִנְיַן חַלָּה וּמַצָּה, אַף עַל פִּי כֵן הוֹאִיל וְאֵין דֶּרֶךְ רֹב בְּנֵי אָדָם לִקְבֹּעַ עֲלֵיהֶם סְעוּדָה — לֹא תִקְּנוּ לְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא" וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, אֶלָּא "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" וּ"מֵעֵין ג'", עַד שֶׁיֹּאכַל כְּשִׁעוּר קְבִיעוּת סְעוּדָה.

וְכֵן טְרוּקְנִין, שֶׁבּוֹלְלִין קֶמַח בַּמַּיִם בְּלֵילָה רַכָּה יוֹתֵר מִדַּאי, אֶלָּא שֶׁשּׁוֹפְכִין לְתוֹךְ גֻּמָּא וְחָלָל שֶׁבַּכִּירָה אוֹ תַּנּוּר עַד שֶׁנַּעֲשָׂה עָב קְצָת אַחַר הָאֲפִיָּה, וְכֵן אִם שָׂפַךְ הַרְבֵּה לְתוֹךְ הַמַּחֲבַת עַד שֶׁנַּעֲשָׂה עָב קְצָת אַחַר הָאֲפִיָּה (שֶׁקּוֹרִין בְּלִינָעס).

אֲבָל אִם לֹא שָׂפַךְ לְתוֹךְ גֻּמָּא אֶלָּא עַל גַּבֵּי קַרְקַע הַכִּירָה וְהַתַּנּוּר וּמִתְפַּשֵּׁט שָׁם עַד שֶׁנַּעֲשָׂה דַּק מְאֹד אַחַר הָאֲפִיָּה, וְהִיא נִקְרֵאת טְרִיתָא — אֵין עָלֶיהָ תּוֹרַת לֶחֶם כְּלָל לְעִנְיַן חַלָּה, וְאֵין מְבָרְכִין עָלֶיהָ אֶלָּא "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" וּ"מֵעֵין ג'", אֲפִלּוּ קָבַע סְעוּדָתוֹ עָלֶיהָ. וְכֵן אִם שָׂפַךְ מְעַט מִבְּלִילָה רַכָּה יוֹתֵר מִדַּאי לְתוֹךְ מַחֲבַת רְחָבָה וּמִתְפַּשֶּׁטֶת שָׁם עַל שׁוּלֵי הַמַּחֲבַת וְנַעֲשָׂה דַּק מְאֹד גַּם אַחַר הָאֲפִיָּה (שֶׁקּוֹרִין בְּלִינְצֶעס) — אֵין קְבִיעוּת מוֹעֶלֶת בָּהֶן כְּמוֹ בִּטְרִיתָא.

וְיֵשׁ חוֹלְקִים וְאוֹמְרִים שֶׁטְּרִיתָא מְבָרְכִין עָלֶיהָ "הַמּוֹצִיא" וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן בְּשִׁעוּר קְבִיעוּת סְעוּדָה כְּמוֹ בִּטְרוּקְנִין. וְיֵשׁ לְחֹשׁ לְדִבְרֵיהֶם, שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שִׁעוּר קְבִיעוּת סְעוּדָה כִּי אִם שֶׁיְּבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא" עַל לֶחֶם גָּמוּר תְּחִלָּה.

וְיֵשׁ מַחְמִירִים עוֹד לְפִי זֶה לוֹמַר, שֶׁלֹּא נָתְנוּ חֲכָמִים שִׁעוּר קְבִיעוּת סְעוּדָה לְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא"

וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן בִּטְרוּקְנִין אֶלָּא כְּשֶׁבְּלֵילַת הָעִסָּה רַכָּה יוֹתֵר מִדַּאי, אֲבָל כְּשֶׁאֵינָהּ רַכָּה יוֹתֵר מִדַּאי, אַף שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְגַלְגְּלָהּ בְּיָדַיִם אֶלָּא טוֹרְפוֹ בַּכַּף בִּקְעָרָה, וַאֲפָאוֹ בַּתַּנּוּר אוֹ בְּמַחֲבַת בְּלִי מַשֶּׁקֶה, וְנַעֲשָׂה עֻבֶּה קְצָת אַחַר הָאֲפִיָּה וְלֹא דַּק מְאֹד כִּטְרִיתָא — לֶחֶם גָּמוּר הוּא, וּמְבָרְכִין עָלָיו "הַמּוֹצִיא" וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן בְּכַזַּיִת. וְכֵן מַה שֶּׁנָּתְנוּ שִׁעוּר קְבִיעוּת סְעוּדָה בְּלַחְמָנִיּוֹת הוּא בִּבְלִילָה רַכָּה יוֹתֵר מִדַּאי, אוֹ שֶׁנַּעֲשׂוּ רְקִיקִין דַּקִּין מְאֹד אַחַר הָאֲפִיָּה כִּטְרִיתָא וְאַף אִם אֵין הַבְּלִילָה רַכָּה יוֹתֵר מִדַּאי. וְטוֹב לָחֹשׁ לְדִבְרֵיהֶם, שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כִּי אִם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה.

פַּת הַבָּאָה בְּכִיסָנִין, יֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁהִיא עִסָּה שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּחָלָב, אוֹ בְּחֶמְאָה, אוֹ בִּדְבַשׁ, אוֹ בְּשֶׁמֶן וְיַיִן, אוֹ בִּשְׁאָר מֵי פֵּרוֹת, אוֹ בְּמֵי בֵּיצִים וְשֶׁמֶן, לְפִי שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה לִקְבִיעוּת סְעוּדָה, כִּי רֹב בְּנֵי אָדָם כּוֹסְסִין מִמֶּנָּה מְעַט, וְאֵין קוֹבְעִין סְעוּדָה אֶלָּא עַל פַּת שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּמַיִם לְבַדָּהּ. וְאִם עֵרֵב עִמָּהֶם מְעַט מַיִם בְּלִישָׁתָהּ — הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב. וְכֵן עִסָּה גְּמוּרָה שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּמַיִם שֶׁעֵרֵב בָּהּ תַּבְלִין בְּלִישָׁתָהּ, עַד שֶׁאֵין דֶּרֶךְ רֹב בְּנֵי אָדָם לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה הַרְבֵּה וְלִקְבֹּעַ סְעוּדָה עָלֶיהָ מִפְּנֵי רִבּוּי הַתַּבְלִין.

וְיֵשׁ חוֹלְקִים עַל זֶה וְאוֹמְרִים שֶׁמְּבָרְכִין "הַמּוֹצִיא" וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן עַל פַּת זוֹ, כִּי אֵינוֹ דּוֹמֶה לְלַחְמָנִיּוֹת וּטְרוּקְנִין שֶׁאֵין רֹב בְּנֵי אָדָם קוֹבְעִין סְעוּדָה עֲלֵיהֶן מֵחֲמַת שִׁנּוּי בְּלִילָתָן לְגָרִיעוּתָא, שֶׁבְּלִילָה רַכָּה אֵינָהּ סוֹעֶדֶת הַלֵּב כָּל כָּךְ כְּלֶחֶם גָּמוּר.

אֶלָּא פַּת הַבָּאָה בְּכִיסָנִין הִיא פַּת גְּמוּרָה הָעֲשׂוּיָה כְּמִין כִּיס, וּמְמַלְאִין אוֹתָהּ קֹדֶם אֲפִיָּתָהּ בְּמִינֵי מְתִיקָה כְּמוֹ דְּבַשׁ וְצוּקָר, אוֹ שְׁקֵדִים וֶאֱגוֹזִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם מִשְׁאָר מִינֵי פֵּרוֹת, אוֹ תַּבְלִין, וַהֲמִלּוּי הוּא הָעִקָּר, כִּי עִקַּר עֲשִׂיָּתָהּ אֵינָהּ לְמָזוֹן וּלְהַשְׁבִּיעַ אֶלָּא לְעִדּוּן וְתַעֲנוּג, וּמְזוֹן הָעֲשָׂה הוּא טָפֵל. וְהָיָה רָאוּי לְבָרֵךְ עַל הַמִּלּוּי וְלִפְטֹר הָעֲשָׂה, אֶלָּא לְפִי שֶׁהָעֲשָׂה הִיא מֻחֲמֶשֶׁת הַמִּינִים שֶׁהֵם הַנִּקְרָאִים מָזוֹן — אֵינָהּ נַעֲשֵׂית טְפֵלָה אֶל הַמִּלּוּי כְּשֶׁמִּתְכַּוֵּן לֶאֱכֹילָתָהּ גַּם כֵּן כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר (בְּפֶרֶק ג'). וְלָכֵן דַּי לְבָרֵךְ עָלֶיהָ "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" וְ"עַל הַמִּחְיָה", אֲבָל לֹא "הַמּוֹצִיא" וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, עַד שֶׁיֹּאכַל שִׁעוּר קְבִיעוּת סְעוּדָה (שֶׁאָז הָעִסָּה הִיא עִקָּר, שֶׁסּוֹעֶדֶת הַלֵּב).

וְאֵין בְּכָלַל זֶה עִסָּה הַמְמֻלַּאת בְּשֶׁמְּשִׁמִּין שֶׁעוֹשִׂין בְּפוּרִים בְּמִדִּינוֹת אֵלּוּ, שֶׁאֵין עִקַּר עֲשִׂיָּתָם לְעִדּוּן וְתַעֲנוּג אֶלָּא לְמָזוֹן וּלְהַשְׁבִּיעַ.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהַמִּלּוּי הוּא מִמִּינֵי מְתִיקָה, אוֹ מִינֵי פֵּרוֹת הַנֶּאֱכָלִין לְעִדּוּן וְתַעֲנוּג וְלֹא לְמָזוֹן וּלְהַשְׁבִּיעַ, וְגַם אֵין דֶּרֶךְ רֹב הָעוֹלָם לִלְפֹּת בָּהֶם הַפַּת, אֲבָל אִם הַמִּלּוּי הוּא מִבָּשָׂר וְדָגִים אוֹ גְּבִינָה שֶׁהֵם מִינֵי לִפְתָּן הַמַּשְׁבִּיעִין, אוֹ אֲפִלּוּ מִינֵי יְרָקוֹת שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין וּמְלַפְּתִין בָּהֶם הַפַּת, אוֹ אֲפִלּוּ אֵינוֹ לִפְתָּן כְּלָל אֶלָּא שֶׁהוּא מִדְּבָרִים הַנֶּאֱכָלִים

לְמָזוֹן וּלְהַשְׁבִּיעַ וְדָרַךְ לִקְבֹּעַ סְעוּדָה עֲלֵיהֶם — אֵין הַמִּלּוּי מוֹצִיא הַפַּת מִתּוֹרַת לֶחֶם גָּמוּר, וּמְבָרְכִין עָלֶיהָ "הַמּוֹצִיא" וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן בְּכַזַּיִת, אַף אִם עִקַּר כַּוָּנָתוֹ בַּאֲכִילַת פַּת זוֹ בִּשְׁבִיל הַמִּלּוּי שֶׁבְּתוֹכָהּ וְהַפַּת טְפֵלָה בְּכַוָּנָתוֹ. וּכְמוֹ הַסּוֹעֵד לֶחֶם גָּמוּר וְעִקַּר כַּוָּנָתוֹ עַל הַלִּפְתָּן אוֹ עַל שְׁאֲרֵי דְּבָרִים הַבָּאִים מֵחֲמַת הַסְּעוּדָה וְאוֹכֵל הַפַּת בְּתוֹרַת טְפֵלָה לְהַלִּפְתָּן וּשְׁאָר דְּבָרִים, שֶׁמְּבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא" וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן בְּכַזַּיִת.

וּלְעִנְיַן הֲלָכָה, בְּעִסָּה שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּחָלָב וְכֵיוֹצֵא בּוֹ מִשְּׁאָר מַשְׁקִין אוֹ מֵי פֵּרוֹת חוּץ מִמַּיִם — מִן הַדִּין יֵשׁ לִסְמֹךְ עַל סְבָרָא הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁבְּדִבְרֵי סוֹפְרִים הַלֵּךְ אַחַר הַמֵּקֵל.

אַךְ בַּעַל נֶפֶשׁ יַחְמִיר לְעַצְמוֹ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּלֹא נְטִילַת יָדַיִם וְ"הַמּוֹצִיא" עַל לֶחֶם אַחֵר תְּחִלָּה. רַק בְּנִלּוֹשָׁה בִּדְבַשׁ יֵשׁ לְהָקֵל, אִם הַקֶּמַח מְעַט וְהַדְּבַשׁ הוּא הָרֹב וְהָעִקָּר לְעִדּוּן וְתַעֲנוּג הַמְּתִיקוּת כְּמוֹ שֶׁנּוֹהֲגִין בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ (שֻׁקּוֹרִין לֶעקִיךְ), אֶלָּא שֶׁהַקֶּמַח נֶחְשָׁב עִקָּר מֵחֲמַת שֶׁהוּא מִין מָזוֹן וְגַם מַכְשִׁיר הַתַּעֲרוֹבוֹת לַאֲכִילָה כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר (בְּפֶרֶק ג').

כָּל מִינֵי לְחָמִים אֵלּוּ שֶׁבִּרְכָתָם "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת", אִם בָּאוּ עַל הַשֻּׁלְחָן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַסְּעוּדָה, דְּהַיְנוּ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל לְשֵׁם מָזוֹן וּלְהַשְׁבִּיעַ אֶלָּא לְעִדּוּן וְתַעֲנוּג בִּלְבַד, אוֹ בְּסוֹף הַסְּעוּדָה לְקִנּוּחַ לְהָקֵל מִכֹּבֶד הַמַּאֲכָל — אֵין נִפְטָרִים בְּבִרְכַּת "הַמּוֹצִיא" שֶׁעַל הַפַּת, וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת", אֲבָל לֹא לְאַחֲרֵיהֶם "מֵעֵין ג'", לְפִי שֶׁנִּפְטָרִים בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן.

חוּץ מִפַּת שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּחָלָב וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, שֶׁאֵין לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה אוֹ בְּסוֹפָהּ בְּכָל עִנְיָן, מֵאַחַר שֶׁיֵּשׁ אוֹמְרִים שֶׁבִּרְכָתָם "הַמּוֹצִיא" כְּלֶחֶם גָּמוּר, וְנִפְטֶרֶת כְּבָר בְּבִרְכַּת "הַמּוֹצִיא", וְסָפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל.

וְאִם אוֹכֵל מִלְּחָמִים אֵלּוּ תּוֹךְ הַסְּעוּדָה לְמָזוֹן וּלְהַשְׁבִּיעַ, וַאֲפִלּוּ מִינֵי עִסָּה הַמְמֻלָּאִים בְּפֵרוֹת — אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ אֲפִלּוּ עַל הַפֵּרוֹת, לְפִי שֶׁהֵם נֶחְשָׁבִים כִּטְפֵלָה אֶל הָעִסָּה וְנִפְטָרִים עִמָּהּ בְּבִרְכַּת הַפַּת.

וְכֵן מִינֵי עִסָּה שֶׁבְּלִילָתָן רַכָּה וְנִטַּגְּנוּ בְּמַשְׁקֶה — נִפְטָרִים בְּבִרְכַּת הַפַּת כְּשֶׁאוֹכְלִים לְמָזוֹן, כְּמוֹ שֶׁנִּפְטָרִים כָּל מַעֲשֵׂה קְדֵרָה. אֲבָל אִם אוֹכְלָן לְקִנּוּחַ אוֹ לְתַעֲנוּג — צָרִיךְ לְבָרֵךְ כְּמוֹ בְּלַחְמָנִיּוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם.

וְאִם אוֹכְלָן שֶׁלֹּא בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה — מְבָרֵךְ לִפְנֵיהֶם "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" וּלְאַחֲרֵיהֶם "מֵעֵין ג'", וַאֲפִלּוּ שָׂבַע מֵהֶם, וַאֲפִלּוּ אָכַל שִׁעוּר שֶׁאֲחֵרִים קוֹבְעִין עָלָיו סְעוּדָה וְגַם הוּא קָבַע סְעוּדָתוֹ עֲלֵיהֶם לְבַדָּם, לְפִי שֶׁמִּכְּיוָן שֶׁמִּתְּחִלָּה הָיְתָה בְּלִילָה רַכָּה וְאַחַר כָּךְ נִטַּגְּנוּ בְּמַשְׁקֶה — אֵין עֲלֵיהֶם תּוֹרַת לֶחֶם כְּלָל לְדִבְרֵי הַכֹּל. וּמְעַט שֶׁמָּן שֶׁמּוֹשְׁחִין הַמַּחֲבַת שֶׁלֹּא תִּשָּׂרֵף הָעִסָּה — אֵינָהּ נִקְרֵאת מַשְׁקֶה.

אֲבָל עִסָּה שֶׁבִּלִּילָתָהּ עֲבָה כְּעִסַּת לֶחֶם גָּמוּר הַמִּתְגַּלְגֶּלֶת בַּיָּדַיִם וְטִגְּנָהּ בְּמַחֲבַת בְּשֶׁמֶן אוֹ שֶׁאָר מַשְׁקִין וְשׁוּמָן — יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין הַטִּגּוּן בְּמַחֲבַת מוֹצִיאָהּ מִתּוֹרַת לֶחֶם גָּמוּר, הוֹאִיל וּמַשְׁקֶה שֶׁבַּמַּחֲבַת הוּא דָּבָר מוּעָט וְהָעִסָּה הָיְתָה בְּלִילָתָהּ עֲבָה תְּחִלָּה, וַהֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ נָאֳפֵית בַּתַּנּוּר, וּמְבָרְכִין עָלֶיהָ "הַמּוֹצִיא" וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן בְּכַזַּיִת.

וְיֵשׁ חוֹלְקִים וְאוֹמְרִים שֶׁדִּין הַטִּגּוּן כְּדִין הַבִּשּׁוּל, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְכֵן עִקָּר.

וּמִכָּל מָקוֹם, אִם אוֹכֵל כְּדֵי שְׁבִיעָה שֶׁהוּא סָפֵק שֶׁל תּוֹרָה (אַף שֶׁמִּנְיַן הַבְּרָכוֹת הוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, מִכָּל מָקוֹם מֵאַחַר שֶׁמִּשֶּׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם תִּקֵּן בִּרְכַּת הַזָּן בִּבְרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ לְפִתְחַ בְּ"בָרוּךְ" וְלַחְתֹּם בְּ"בָרוּךְ", רָאוּי לְהַחְמִיר בְּסָפֵקָהּ כְּעֵין סָפֵק שֶׁל תּוֹרָה) — יֵשׁ לְהַחְמִיר שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כִּי אִם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה שֶׁל לֶחֶם גָּמוּר.

וַאֲפִלּוּ הִיא מְמֻלַּאת, כָּל שֶׁאֵינָהּ מְמֻלַּאת בְּפֵרוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם אֶלָּא בִּגְבִינָה וּמְטֻגֶּנֶת בְּחֶמְאָה (שֶׁקּוֹרִין פְּלָאדִין), אוֹ בְּבָשָׂר וּמְטֻגֶּנֶת בְּשׁוּמָן.

אֲבָל הַקּוֹבֵעַ סְעוּדָה עַל מִינֵי טִגּוּן לְבַדָּם — אֵין לְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא" וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן לְפִי סְבָרָא הָאַחֲרוֹנָה, כִּי אִם "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" וּ"מֵעֵין ג'".

וְכָל זֶה בְּטִגּוּן, אֲבָל עִסָּה שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה בְּקֻדֵּרָה — אֵין עָלֶיהָ תּוֹרַת לֶחֶם כְּלָל גַּם לְסָבְרָא הָרִאשׁוֹנָה, וּמְבָרְכִין עָלֶיהָ "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" וּ"מֵעֵין ג'" לְעוֹלָם, אֲפִלּוּ בְּקִבִּיעוּת סְעוּדָה, וַאֲפִלּוּ הֵן חֲתִיכוֹת גְּדוֹלוֹת (שֶׁקּוֹרִין קְנֵייְדְלִיךְ אוֹ קְרֶעפְּלִיךְ).

אַךְ אִם חָזַר וַאֲפָאָהּ בְּתַנּוּר אוֹ בְּמַחֲבַת בְּלִי מַשְׁקֶה — חָזַר וְיָרַד עָלָיו תּוֹרַת לֶחֶם גָּמוּר, וַאֲפִלּוּ הֵן חֲתִיכוֹת קְטַנּוֹת מִכַּזַּיִת, וּמְבָרְכִין עָלֶיהָ "הַמּוֹצִיא" וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן בְּכַזַּיִת.

וּלְפִי סְבָרָא הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהַטִּגּוּן בְּמֵעַט מַשְׁקֶה דִּינוֹ כַּאֲפִיָּה, הוּא הַדִּין אִם חָזַר וְטִגְּנָהּ בְּמַחֲבַת בְּמַשְׁקֶה מְעַט. וְלָכֵן מִינֵי עִסָּה מְמֻלָּאִים בִּגְבִינָה (שֶׁקּוֹרִין קְרֶעפְּלִיךְ) שֶׁמְּבַשְּׁלִין אוֹתָן בְּמִדִּינָתֵנוּ וְאַחַר כָּךְ מְטַגְּנִין בְּחֶמְאָה בְּמַחֲבַת אוֹ אֲפִלּוּ בְּקֻדֵּרָה, אֶלָּא שֶׁהַחֶמְאָה הוּא דָּבָר מוּעָט לְפִי עֵרֶךְ רִבּוּי הָעִסָּה וְהַגְּבִינָה — אֵין לֶאֱכֹל מֵהֶם כְּדֵי שְׁבִיעָה כִּי אִם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, לְחֹשֶׁ לְסָבְרָא הָרִאשׁוֹנָה.

אֲבָל אִם מְשִׁימִים לְתוֹךְ הַקֻּדֵּרָה שְׁנַטְּגָנִים בְּתוֹכָהּ הַרְבֵּה שֶׁמֶן הַצָּף עַל פְּנֵי הַחֶלֶב (שֶׁקּוֹרִין סְמָעטִינְע) — הֲרֵי זֶה כְּמִין בְּשׁוּל גָּמוּר, וּמְבָרֵךְ "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" וּ"מֵעֵין ג'" לְעוֹלָם. וְכֵן אִם טִגְּנָהּ בְּאֵלְפָּס אוֹ בְּקֻדֵּרָה בְּחֶמְאָה הַרְבֵּה כְּעֵין בְּשׁוּל בַּמַּיִם, אַף עַל פִּי שֶׁאַחַר כָּךְ סִנֵּן מֵהֶם הַחֶמְאָה.

וְכָל זֶה בְּעִסָּה שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה קֹדֶם אֲפִיָּתָהּ, אֲבָל לֶחֶם אָפוּי שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בְּקֻדֵּרָה — אֵין הַבִּשּׁוּל מוֹצִיאוֹ מִתּוֹרַת לֶחֶם גָּמוּר לְעִנְיַן בְּרָכָה שֶׁלֹּא לְבָרֵךְ עָלָיו "הַמּוֹצִיא" וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן בְּכַזַּיִת, אֶלָּא אִם כֵּן נִמְחָה הַלֶּחֶם בַּבִּשּׁוּל עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בַּפֵּרוּסוֹת כַּזַּיִת בְּכָל אֶחָד, כִּי כָּל פְּרוּסָה

שֶׁנִּשְׁאַר בָּהּ כַּזַּיִת — לֹא נִתְבַּטְּלָה עֲדַיִן מִתּוֹרַת לֶחֶם לְעִנְיַן בְּרָכָה, אֲפִלּוּ אֵין בָּהּ תֹּאַר לֶחֶם כְּלָל מֵחֲמַת רֹב הַבִּשּׁוּל, וְאִם לֹא נִשְׁאַר בָּהּ כַּזַּיִת — נִתְבַּטְּלָה מִתּוֹרַת לֶחֶם לְגַמְרֵי, וַאֲפִלּוּ נִרְאֶה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ תֹּאַר לֶחֶם — אֵינוֹ חָשׁוּב תֹּאַר, וּמְבָרְכִים עָלֶיהָ "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" ו"מֵעֵין ג'" לְעוֹלָם, אֲפִלּוּ קָבַע סְעוּדָה עַל פְּרוּסוֹת הָרִבֵּה שֶׁנִּמְחוּ בְּבִשּׁוּל וְלֹא נִשְׁאַר כַּזַּיִת בְּכָל אַחַת.

וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֲפִלּוּ לֹא נִמְחוּ בַּבִּשּׁוּל, אֶלָּא שֶׁמִּתְּחִלָּה קֹדֶם הַבִּשּׁוּל פֵּרֵר הַפַּת לִפְרוּסוֹת קְטַנּוֹת פְּחוּתוֹת מִכַּזַּיִת כְּמוֹ שֶׁנּוֹהֲגִין לַעֲשׂוֹת בְּמַצּוֹת בְּפֶסַח, אֲפִלּוּ נִרְאֶה שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶן תֹּאַר לֶחֶם — לֹא נֶחְשָׁב תֹּאַר, וַאֲפִלּוּ חָזְרוּ וְנִדְבְּקוּ עַל יְדֵי הַבִּשּׁוּל וְנַעֲשׂוּ כַּזַּיִת.

וּסְפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל. וּמִכָּל מָקוֹם כָּל בַּעַל נֶפֶשׁ יַחְמִיר לְעַצְמוֹ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מֵהֶן כְּדֵי שְׂבִיעָה אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן תֹּאַר לֶחֶם, כִּי אִם שֶׁיְּבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא" עַל כַּזַּיִת לֶחֶם גָּמוּר תְּחִלָּה. וּבְטִגּוּן יֵשׁ לְהַחְמִיר בְּכָל עִנְיָן.

וְכָל זֶה כְּשֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בִּכְלִי רִאשׁוֹן, אֲבָל כְּלִי שֵׁנִי אֵינוֹ מְבַשֵּׁל, וּלְפִיכָךְ אִם נָתַן לְתוֹכוֹ פֵּרוּרֵי לֶחֶם אֲפִלּוּ פְּחוּתִין מִכַּזַּיִת — מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "הַמּוֹצִיא", וּלְאַחֲרֵיהֶם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּכַזַּיִת. וְהוּא שֶׁלֹּא שָׁהוּ בְּתוֹכוֹ כָּל כָּךְ עַד שֶׁנִּמּוֹחַ וְהָלַךְ תֹּאַר הַלֶּחֶם הָאָפוּי מֵהֶם, אֶלָּא עֲדַיִן נִכָּרִים שֶׁהֵם לֶחֶם אָפוּי וְלֹא עִסָּה.

וְעֵרוּי מִכְּלִי רִאשׁוֹן הוּא סָפֵק אִם נִדּוֹן כִּכְלִי רִאשׁוֹן אוֹ כִּכְלִי שֵׁנִי, וְלָכֵן אֵין לֶאֱכֹל פֵּרוּרִין פְּחוּתִין מִכַּזַּיִת שֶׁבִּקְעָרָה שֶׁעֵרָה עֲלֵיהֶם מִכְּלִי רִאשׁוֹן כִּי אִם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶם תֹּאַר לֶחֶם. אֲבָל אִם שָׁהוּ עַד שֶׁנִּמּוֹחוּ קְצָת — הָלַךְ מֵהֶם תֹּאַר לֶחֶם הָאָפוּי.

וַאֲפִלּוּ פֵּרוּרִין פְּחוּתִין מִכַּזַּיִת שֶׁנִּשְׁרוּ בְּצוֹנְנִין זְמַן מְרֻבֶּה וְנִמּוֹחוּ קְצָת עַד שֶׁהָלַךְ מֵהֶם תֹּאַר הַלֶּחֶם וְנִרְאִים כְּפֵרוּרֵי עִסָּה — מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" ו"מֵעֵין ג'" אֲפִלּוּ בְּקִבְיעוּת סְעוּדָה. וְכָל שֶׁהַמַּיִם מִתְלַבְּנִים מֵחֲמַת מְחוּי הַפֵּרוּרִים — כְּבָר הָלַךְ מֵהֶם תֹּאַר הַלֶּחֶם. וְכֵן הַדִּין בַּחֲתִיכוֹת פַּת שֶׁנִּתְיַבְּשׁוּ בַּתַּנּוּר (שֶׁקּוֹרִין פֶּענְץ) וְשׁוֹרִין אוֹתוֹ בְּשֵׂכָר צוֹנֵן.

וּפֵרוּרֵי לֶחֶם הָעוֹמְדִים בְּעֵינָם, אֲפִלּוּ הוּא פֵּרוּר דַּק כְּקֶמַח שֶׁאֵין נִרְאֶה בּוֹ תֹּאַר לֶחֶם לְעַיִן — אַף עַל פִּי כֵן מַרְאֵהוּ עָמֵד בּוֹ, וְלֹא נִתְבַּטֵּל מִתּוֹרַת לֶחֶם, וּמְבָרְכִין עָלָיו "הַמּוֹצִיא".

פֵּרוּרֵי לֶחֶם פְּחוּתִים מִכַּזַּיִת שֶׁחִבְּרָם וְדִבְּקָם יַחַד עַל יְדֵי דְּבַשׁ אוֹ חָלָב אוֹ מָרָק, אִם עַל יְדֵי זֶה נִמּוֹחוּ קְצָת וְנַעֲשׂוּ כְּעִסָּה וְאֵין עֲלֵיהֶם תֹּאַר לֶחֶם אָפוּי — מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" ו"מֵעֵין ג'" לְעוֹלָם, מֵאַחַר שֶׁמִּתְּחִלָּה לֹא הָיָה כַּזַּיִת בְּכָל פֵּרוּר לְבַדּוֹ.

וְלָכֵן מַה שֶּׁנּוֹהֲגִים בְּפֶסַח לִכְתֹּשׁ הַמַּצּוֹת לְפֵרוּרִין דַּקִּין מְאֹד וְחוֹזְרִין וְגוֹבְלִים אוֹתוֹ בְּמַיִם חַמִּין וּבְשֶׁמֶן וּמֵי בֵיצִים, וְעַל יְדֵי זֶה נִמּוֹחוּ קְצָת וְנַעֲשׂוּ כְּעִסָּה כְּשֶׁלָּשִׁין וְעוֹשִׂין אוֹתָן כְּעֻגּוּלִים (שֶׁקּוֹרִין קְנֵייְדְלִיךְ אוֹ חְרֶעמְזְלִיךְ), וְאֵין עֲלֵיהֶם תֹּאַר לֶחֶם אָפוּי — מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם

"בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" וּ"מֵעֵין ג'" לְעוֹלָם.

וַאֲפִלּוּ לֹא נִתְבַּשְּׁלוּ אֲחַר כָּךְ בִּקְדֵרָה אֶלָּא טִגְּנָם בְּמַשְׁקֶה, לְהָאוֹמְרִים שֶׁטִּגּוּן אֵינוֹ כַּאֲפִיָּה וְכֵן עִקָּר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה.

וְאִם לֹא הָלַךְ מֵהֶן תֹּאַר הַלֶּחֶם בְּלִישָׁתָן, וּבִשְּׁלָם בִּקְדֵרָה וְהָלַךְ מֵהֶן מֻחֲמַת הַבִּשּׁוּל, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אֶחָד כַּזַּיִת וְיוֹתֵר — מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" וּ"מֵעֵין ג'" לְעוֹלָם.

וְלֹא אָמְרוּ שֶׁכַּזַּיִת לֶחֶם אָפוּי אֵינוֹ מִתְבַּטֵּל מִתּוֹרַת לֶחֶם בְּבִשּׁוּל אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ תֹּאַר לֶחֶם, אֶלָּא בְּכַזַּיִת רִאשׁוֹן הַנִּשְׁאָר קָיִם מִשְּׁעַת הָאֲפִיָּה, אֲבָל לֹא בְּנִתְפָּרֵר וְחָזַר וּמִתְחַבֵּר בַּלִּישָׁה.

וְאִם לֹא הָלַךְ מֵהֶם תֹּאַר הַלֶּחֶם בַּבִּשּׁוּל — יֵשׁ לְהַחְמִיר שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כְּדֵי שְׂבִיעָה כִּי אִם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה. וּבְטִגּוּן יֵשׁ לְהַחְמִיר בְּכָל עִנְיָן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה.

פרק ג

פֶּרֶק ג [דִּין עִקָּר פּוֹטֵר הַטְּפֵלָה וּבוֹ י"ז הֲלָכוֹת]

תַּעֲרוֹבוֹת שְׁנֵי מִינִין שֶׁהֵן מְעֹרָבִין יַחַד וְאֵין בְּרִכּוֹתֵיהֶם שָׁוּוֹת, אִם הָאֶחָד הוּא עִקָּר וְהַשֵּׁנִי אֵין נוֹתְנִין בּוֹ כִּי אִם לְתַקְּנוֹ וּלְהַכְשִׁירוֹ — הֲרֵי הָעִקָּר פּוֹטֵר אֶת הַטָּפֵל בְּבִרְכָתוֹ, בֵּין מְבָרְכָה רִאשׁוֹנָה בֵּין מְבָרְכָה אַחֲרוֹנָה.

וְאִם שְׁנֵיהֶם עִקָּר, אִם אֶחָד מֵהֶם הוּא הָרֹב — הֲרֵי זֶה נֶחְשָׁב עִקָּר, וְהַמְּעוּט נֶחְשָׁב טָפֵל וּבָטֵל לְגַבֵּי הָרֹב.

מִין דָּגָן הוֹאִיל וְנִקְרָא מָזוֹן, הוּא חָשׁוּב עִקָּר לְעוֹלָם, שֶׁאֲפִלּוּ רֹב הַתַּבְשִׁיל דְּבַשׁ אוֹ מִינִים אֲחֵרִים וּמְעוּטוֹ מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה הַמִּינִין, אֲפִלּוּ עִקָּרוֹ מֻחֲמַת הַדְּבַשׁ אוֹ מִינִים אֲחֵרִים וְהַדָּגָן אֵינוֹ אֶלָּא לְהַטְעִימוֹ וּלְהַכְשִׁירוֹ — הוּא נַעֲשֶׂה עִקָּר, וּמְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" וּבְרָכָה אַחַת "מֵעֵין ג'". וְהוּא שֶׁיֵּשׁ מַמָּשׁוּת הַדָּגָן בְּמַה שֶּׁאוֹכֵל, אֲבָל אִם אֵין בּוֹ אֶלָּא טַעְמוֹ בִּלְבַד — אֵינוֹ מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת".

וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין לְבָרֵךְ לְאַחֲרָיו "מֵעֵין ג'" עַל תַּעֲרוֹבוֹת ה' מִינֵי דָּגָן, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בְּתַעֲרוֹבוֹת כַּזַּיִת דָּגָן בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס. וְיֵשׁ לָחֹשׁ לְדִבְרֵיהֶם לֶאֱכֹל עוֹד כַּזַּיִת שֶׁבִּרְכָתוֹ הָאַחֲרוֹנָה הִיא "עַל הַמִּחְיָה" בְּוַדַּאי, וְעוֹד כַּזַּיִת שֶׁבִּרְכָתוֹ הִיא "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת" בְּוַדַּאי, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה (סוֹף פֶּרֶק א').

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהַדָּגָן מוּעָט נֶחְשָׁב עִקָּר? כְּשֶׁנּוֹתְנִין אוֹתוֹ לְתֵן טַעַם בְּתַעֲרוֹבוֹת, אֲבָל אִם אֵין נוֹתְנִים אוֹתוֹ אֶלָּא כְּדֵי לְצַבֵּעַ אֶת הַתַּבְשִׁיל, אוֹ כְּדֵי לְדַבְּקוֹ וּלְהַקְפּוֹתוֹ (שֶׁיִּהֵא עָב קְצָת) — הֲרֵי הוּא טָפֵל לַתַּבְשִׁיל.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁאֵין מִתְכַּוְּנִין כְּלָל לַאֲכִילַת הַדָּגָן, אֲבָל אִם מִתְכַּוְּנִין גַּם כֵּן לַאֲכִילָתוֹ, אַף שֶׁאֵינָהּ עִקָּר, אֶלָּא עִקַּר הַכַּוָּנָה לַאֲכִילַת שְׂאָר הַמִּינִים, כְּגוֹן מִינֵי מְתִיקָה מְקֻמָּח נִלּוֹשׁ בִּדְבַשׁ (שֶׁקּוֹרִין לֶעקִיךְ), וְהַדְּבַשׁ הוּא הָרֹב וְהָעִקָּר בַּאֲכִילָה זוֹ לְעִדּוּן וְתַעֲנוּג מֵהַמְּתִיקוּת, וַאֲכִילַת הַקֶּמַח אֵינוֹ עִקָּר כָּל כָּךְ — אַף עַל פִּי כֵן נֶחְשָׁב הַקֶּמַח עִקָּר לְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" ו"מֵעֵין ג'". אֲבָל לֹא לְבָרֵךְ עָלָיו "הַמּוֹצִיא" וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, הוֹאִיל וְעִקַּר עֲשִׂיַּת וַאֲפִיַּת פַּת זוֹ אֵינָהּ לְמָזוֹן וְלִסְעוּדָה אֶלָּא לְעִדּוּן וְתַעֲנוּג מֵהַמְּתִיקוּת, וּמְזוֹן הַקֶּמַח הוּא טָפֵל וְלֹא עִקַּר עֲשִׂיָּתָהּ וַאֲפִיָּתָהּ, אֶלָּא אִם כֵּן אָכַל כְּשִׁשְׁוּר קְבִיעוּת סְעוּדָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר (בְּפֶרֶק ב').

וְכָל מִינֵי מְתִיקָה הַנַּעֲשִׂים לְעִדּוּן וְתַעֲנוּג מִבְּלִילַת קֶמַח דָּגָן מְעַט עִם צוּקָר וְקֶמַח שְׁקֵדִים הַרְבֵּה, אַף עַל פִּי שֶׁבְּלִילָתָהּ עָבָה וְנֶאֱפֵית בְּתַנּוּר כְּלֶחֶם גָּמוּר — מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" ו"מֵעֵין ג'", אֶלָּא אִם כֵּן בִּקְבִיעוּת סְעוּדָה.

אֲבָל פַּת הַנַּעֲשֵׂית מִתַּעֲרֹבֶת קֶמַח דָּגָן בְּקֶמַח קִטְנִיּוֹת, מֵאַחַר שֶׁנַּעֲשֵׂית לִקְבִיעוּת סְעוּדָה מַמָּשׁ — הַדָּגָן עִקָּר, וּמְבָרְכִין עָלֶיהָ "הַמּוֹצִיא" לְעוֹלָם. וַאֲפִלּוּ אִם קֶמַח הַדָּגָן הוּא מוּעָט, פָּחוֹת מִכַּזַּיִת בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס, שֶׁבְּרָכָה רִאשׁוֹנָה אֵין לָהּ שִׁעוּר אֲפִלּוּ עַל כָּל שֶׁהוּא (כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ח').

וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לֶחֶם גָּמוּר שֶׁנֶּאֱפָה לְבַדּוֹ בְּלִי מִלּוּי שֶׁאוֹכְלוֹ עִם מַאֲכָל אַחֵר בְּיַחַד, אַף אִם הַמַּאֲכָל עִקָּר וְרֹב — אַף עַל פִּי כֵן הַלֶּחֶם נֶחְשָׁב עִקָּר, וּמְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא", אֶלָּא אִם כֵּן אֵינוֹ תֹּאַב וּמִתְכַּוֵּן כְּלָל לֶהָנוֹת מֵאֲכִילָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְפָנֵינוּ.

וְעִסָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִלּוּי בְּשָׂר וְדָגִים וּגְבִינָה וּפֵרוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם — נַעֲשֶׂה הַמִּלּוּי טְפֵילָה לָעִסָּה וְנִפְטָר בִּבְרֵכַת הָעִסָּה, בֵּין שֶׁבֵּרְכָתָהּ "הַמּוֹצִיא" בֵּין שֶׁבֵּרְכָתָהּ "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת", וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה (בְּפֶרֶק ב'), אֲפִלּוּ אוֹכֵל אַחַר כָּךְ הַמִּלּוּי לְבַדּוֹ, וַאֲפִלּוּ אִם הַמִּלּוּי רַב מְאֹד וְעִקַּר הַכַּוָּנָה בְּעִסָּה זוֹ לַאֲכִילַת הַמִּלּוּי, מֵאַחַר שֶׁמִּתְכַּוֵּן וְתָאֵב גַּם כֵּן לַאֲכִילַת הָעִסָּה.

וְאֵין צָרִיךְ לְהַחְמִיר לִקַּח קְצָת הַמִּלּוּי מִן הָעִסָּה וּלְבָרֵךְ עָלָיו, כִּי הִיא בְּרָכָה לְבַטָּלָה, כֵּיוָן שֶׁבֵּרַךְ עַל הָעִקָּר — אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ עַל הַטָּפֵל.

אֲבָל אִם אֵינוֹ אוֹכֵל אֶלָּא הַמִּלּוּי לְבַדּוֹ בְּלֹא פַּת — מְבָרֵךְ עָלָיו בְּרָכָה הָרְאוּיָה לוֹ, "שֶׁהַכֹּל", אוֹ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", אוֹ "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ".

וְלֹא זוֹ בִּלְבַד אָמְרוּ, אֶלָּא כָּל דָּבָר שֶׁהוּא עִקָּר וְעִמּוֹ טְפֵלָה — מְבָרֵךְ עַל הָעִקָּר וּפוֹטֵר אֶת הַטְּפֵלָה, אֲפִלּוּ אֵינָן מַאֲכָלִים מְעֹרָבִים זֶה עִם זֶה כְּלָל, אֶלָּא שֶׁאוֹכֵל שְׁנֵיהֶם יַחַד וְעִקַּר הָאֲכִילָה הוּא מִין אֶחָד וְהַשֵּׁנִי אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מֵחֲמַת הָרִאשׁוֹן, שֶׁאִם לֹא הָיָה אוֹכֵל הָרִאשׁוֹן לֹא הָיָה אוֹכֵל הַשֵּׁנִי עַתָּה — הֲרֵי הַשֵּׁנִי נִפְטָר בִּבְרֵכַת הָרִאשׁוֹן. וַאֲפִלּוּ הוּא לֶחֶם שֶׁהוּא

חָשׁוּב מִכָּל הַמִּינִין, כְּגוֹן מִי שֶׁחָפֵץ לֶאֱכֹל דָּג מָלִיחַ וּכְדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיקֶנּוּ בִּגְרוֹנוֹ אוֹכֵל עִמּוֹ פַּת — הֲרֵי הִיא טְפֵלָה לַדָּג, וְנִפְטֶרֶת בְּבִרְכָתוֹ.

וְהוּא שֶׁאֵינוֹ רָעֵב וְאֵינוֹ תָּאֵב כְּלָל לַאֲכִילַת הַפַּת, וְלֹא הָיָה אוֹכְלָהּ כְּלָל אִם לֹא הַמָּלִיחַ, אֲבָל אִם הוּא תָּאֵב גַּם לַאֲכִילַת פַּת, אַף עַל פִּי שֶׁאוֹכְלָהּ עִם הַמָּלִיחַ — אֵינָהּ טְפֵלָה אֲלֵיהֶן, אֲפִלּוּ אִם הוּא תָּאֵב לְהַמָּלִיחַ יוֹתֵר — צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלֶיהָ "הַמּוֹצִיא" וּפוֹטֵר אֶת הַמָּלִיחַ, הוֹאִיל וְהוּא מֻהְדָּבָרִים שֶׁדַּרְכָּם לְבוֹא מֻחְמֶצֶת הַסְּעוּדָה, שֶׁהֵם נִפְטָרִים לְעוֹלָם בְּבִרְכַּת הַפַּת אַף כְּשֶׁאֵינָן בָּאִים מֻחְמָצְתָּה.

וְכֵן מִי שֶׁאוֹכֵל לִפְנֵי הַסְּעוּדָה פַּת שְׂרוּיָה בְּיַיִן שָׂרָף, אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר כַּוָּנָתוֹ בָּזֶה עַל הַיַּיִן שָׂרָף, אֶלָּא שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁהוּא חָזָק וְקָשֶׁה לוֹ לִשְׁתּוֹתוֹ לְבַדּוֹ שׁוֹרֶה בּוֹ פַּת וְאוֹכְלָהּ, אַף עַל פִּי כֵן כֵּיוָן שֶׁהוּא לִפְנֵי הַסְּעוּדָה — מִן הַסְּתָם כַּוָּנָתוֹ גַּם כֵּן לִסְעֹד הַלֵּב, וּלְפִיכָךְ צָרִיךְ לְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא", וּפוֹטֵר אֶת הַיַּיִן שָׂרָף הַבָּלוּעַ בּוֹ.

וְכֵן פַּת הַבָּאָה בְּכִיסָנִין (עַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה בְּפֶרֶק ב'), אִם שׁוֹרֶה אוֹתָהּ בְּיַיִן אוֹ יַיִן שָׂרָף וּשְׁאָר מַשְׁקִים — אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל הַמַּשְׁקֶה הַבָּלוּעַ בָּהּ, וְלֹא עַל מַשְׁקֶה שֶׁעַל גַּבָּהּ, כְּגוֹן שֶׁמְּטַבֵּל בִּדְבַשׁ וְאוֹכֵל.

אֲבָל אִם כַּוָּנָתוֹ עַל הַיַּיִן שָׂרָף לְבַדּוֹ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָזָק וְקָשֶׁה עָלָיו לִשְׁתּוֹתוֹ לְבַדּוֹ הוּא שׁוֹרֶה בּוֹ פַּת, וְאֵינוֹ תָּאֵב לוֹ כְּלָל, כְּגוֹן שֶׁהוּא אַחַר הַסְּעוּדָה — צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלֶיהָ "שֶׁהַכֹּל". וַאֲפִלּוּ אִם מִתְכַּוֵּן וּמִתְאַוֶּה לְטַעַם פַּת הַשְּׂרוּיָה בְּמַשְׁקֶה, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה לַאֲכִילָה אֶלָּא לִשְׁתִיָּה, כְּגוֹן שֶׁמְּפוֹרֵר לֶחֶם דַּק דַּק וְנוֹתֵן לְתוֹךְ שֵׂכָר חַם כְּדֵי שֶׁיִּתֵּן בּוֹ טַעַם, כֵּיוָן שֶׁאֵין בַּלֶּחֶם מַמָּשׁוּת וְדָבָר חָשׁוּב — הַשֵּׂכָר עִקָּר.

וְכָל זֶה בְּפַת אוֹ מַאֲכָל אַחֵר שֶׁאוֹכֵל עִם הַמָּלִיחַ אוֹ עִם הַיַּיִן שָׂרָף בְּיַחַד, אֲבָל מַה שֶּׁאוֹכֵל אַחַר כָּךְ לְבַדּוֹ — צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו תְּחִלָּה וְסוֹף. אֶלָּא אִם כֵּן שֶׁגַּם בַּאֲכִילָה זוֹ הוּא טָפֵל, כְּגוֹן מִי שֶׁאוֹכֵל פַּת לְמַתֵּק הַשְׁתִיָּה שֶׁשָּׁתָה כְּבָר — הֲרֵי הַפַּת טְפֵלָה לַמַּשְׁקֶה, וְאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלֶיהָ.

וְכָל פַּת שֶׁהִיא טְפֵלָה לְעִנְיַן בְּרָכָה — הִיא טְפֵלָה גַּם כֵּן לְעִנְיַן נְטִילַת יָדַיִם, וְאֵין צָרִיךְ לִטֹּל יָדָיו. וּמִכָּל מָקוֹם, יֵשׁ לְזַהֵר שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כִּי אִם פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה.

אַף טוֹב לְמְנֹעַ מִלֶּאֱכֹל פַּת לְמַתֵּק הַשְׁתִיָּה, כִּי מִי יוֹכַל לְהַבְחִין אִם אוֹכְלָהּ לְמִתּוּק אוֹ לְמִלּוּי הַכֶּרֶס, שֶׁאָז צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלֶיהָ "הַמּוֹצִיא".

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁרוֹצֶה לֶאֱכֹל לְמַתֵּק הַשְׁתִיָּה שֶׁשָּׁתָה כְּבָר, אֲבָל אִם רוֹצֶה לֶאֱכֹל בִּשְׁבִיל הַשְׁתִיָּה לִפְנֵי הַשְׁתִיָּה, כְּגוֹן הֲרוֹצֶה לִשְׁתּוֹת בַּבֹּקֶר וְרוֹצֶה לֶאֱכֹל מְעַט כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה אַלְבָּא רֵיקָנָא, אַף עַל פִּי שֶׁאֲכִילָה זוֹ הִיא צֹרֶךְ הַשְׁתִיָּה וּטְפֵלָה אֲלֵיהָ — צָרִיךְ לְבָרֵךְ

עָלֶיהָ בְּרָכָה הַמְיֻחֶדֶת לָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מֵהָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה. וְאִם אוֹכֵל מְעַט פַּת תְּחִלָּה — צָרִיךְ לִטֹּל יָדָיו כַּהֲלָכָה.

וּמִדַּת חֲסִידוּת, אֲפִלּוּ בְּאוֹכֵל לְמַתֵּק הַשְּׁתִיָּה שֶׁשָּׁתָה כְּבָר, לִטְעֹם תְּחִלָּה מִמֶּנּוּ מְעַט, כְּדֵי לְבָרֵךְ לְפָנָיו בְּרָכָה הַמְיֻחֶדֶת לוֹ, אִם אֵינָהּ "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ", קוֹדֶם שֶׁיְּבָרֵךְ עַל הַמַּשְׁקֶה "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ", כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בִּבְרָכוֹת, כִּי לְעוֹלָם יַרְבֶּה אָדָם בִּבְרָכוֹת הַצְּרִיכוֹת וִימַעֵט בְּשֶׁאֵינָם צְרִיכוֹת, וְזוֹ הִיא בְּרָכָה הַצְּרִיכָה, שֶׁהֲרֵי הִיא מְיֻחֶדֶת לְהַטְפֵּל וְלֹא בִּרְכַּת הָעִקָּר, וְלֹא צִוּוּ לְמַעֵט אֶלָּא כְּשֶׁיְּכוֹל לִפְטֹר שְׁנֵי דְּבָרִים בִּבְרָכָה אַחַת הַמְיֻחֶדֶת לִשְׁנֵיהֶם.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאֵין הָעִקָּר חָבִיב [עָלָיו] יוֹתֵר מֵהַטְּפֵל, אֲבָל אִם הָעִקָּר חָבִיב עָלָיו יוֹתֵר מֵהַטְּפֵל — צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו תְּחִלָּה וּפוֹטֵר אֶת הַטְּפֵל, וַאֲפִלּוּ אִם בִּרְכַּת הָעִקָּר הִיא "שֶׁהַכֹּל" וּבִרְכַּת הַטְּפֵל הִיא "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" אוֹ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" שֶׁהֵן קוֹדְמִים לִבְרָכַת "שֶׁהַכֹּל" (כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק י'), כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיָה אוֹכְלוֹ כְּלָל אִם לֹא הָעִקָּר. וַאֲפִלּוּ אִם עַכְשָׁו כְּשֶׁאוֹכֵל הַטְּפֵל עִם הָעִקָּר הַטְּפֵל חָבִיב עָלָיו יוֹתֵר, אֶלָּא שֶׁכְּשֶׁאוֹכְלוֹ לְבַדּוֹ אֵינוֹ חָבִיב עָלָיו כְּמוֹ הָעִקָּר — אֵין לְבָרֵךְ עָלָיו כְּלָל.

וְיֵשׁ חוֹלְקִים בָּזֶה. וְיֵשׁ לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶם בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, כְּדֵי לְהַשְׁלִים מִנְיַן מֵאָה בְּרָכוֹת.

לְעוֹלָם אֵין הַטְּפֵל נִפְטָר בִּבְרַכַת הָעִקָּר, וַאֲפִלּוּ הֵם ב' מִינִים שֶׁבִּרְכוֹתֵיהֶן שָׁווֹת, אֶלָּא כְּשֶׁהָיָה הַטְּפֵל לְפָנָיו, אוֹ שֶׁהָיְתָה דַּעְתּוֹ עָלָיו בְּבֵרוּר בְּשָׁעָה שֶׁבֵּרַךְ עַל הָעִקָּר, אֲבָל אִם אַחַר הַבְּרָכָה הֵבִיאוּ לְפָנָיו וְלֹא הָיְתָה דַּעְתּוֹ עָלָיו, בְּעִנְיָן שֶׁאִם לֹא הָיְתָה טְפֵלָה הָיָה צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ (וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ט') — אֵין טְפֵלָתוֹ מוֹעֶלֶת כְּלוּם לְפָטְרוֹ בְּבִרְכַּת הָעִקָּר, לֹא מִבְּרָכָה רִאשׁוֹנָה אַף עַל פִּי שֶׁבִּרְכוֹתֵיהֶם שָׁווֹת, וְלֹא מִבְּרָכָה אַחֲרוֹנָה כְּשֶׁאֵין בִּרְכוֹתֵיהֶם הָאַחֲרוֹנוֹת שָׁווֹת, אֶלָּא אִם כֵּן קָבַע עַצְמוֹ עַל הָעִקָּר, וְהוּא דָּבָר שֶׁקְּבִיעוּת מוֹעֶלֶת בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁדַּרְכּוֹ בְּכָךְ, כְּגוֹן פַּת וְיַיִן, וְכֵן שֵׂכָר וּדְבַשׁ בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ.

וּמִכָּל מָקוֹם, מִי שֶׁאוֹכֵל פַּת אוֹ מַאֲכָל אַחֵר לְמַתֵּק הַשְּׁתִיָּה וְדַרְכּוֹ בְּכָךְ בָּרֹב הַפְּעָמִים — הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ הָיְתָה דַּעְתּוֹ עָלָיו.

וְכָל טְפֵלָה הַנֶּאֱכֶלֶת אַחַר אֲכִילַת הָעִקָּר, אֵינָהּ נִפְטֶרֶת בְּבִרְכָתוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן אוֹכְלָהּ בְּמָקוֹם שֶׁאוֹכֵל הָעִקָּר, וְלֹא שְׁנָהּ מְקוֹמוֹ בֵּינְתַיִם מֵחֶדֶר לְחֶדֶר, אֶלָּא אִם כֵּן הִיא טְפֵלָה לְדָבָר הַטָּעוּן בְּרָכָה לְאַחֲרָיו בְּמְקוֹמוֹ (שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ט'), אוֹ שֶׁקָּבַע עַצְמוֹ עַל הָעִקָּר, וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ט', עַיֵּן שָׁם כָּל פְּרָטֵי דִּין זֶה.

פרק ד

פֶּרֶק ד [דְּבָרִים הַבָּאִים בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה וּבוֹ י"ג הֲלָכוֹת]

דְּבָרִים הַבָּאִים בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, אִם הֵם דְּבָרִים הַבָּאִים מֵחֲמַת הַסְּעוּדָה, דְּהַיְנוּ שֶׁדֶּרֶךְ לִקְבֹּעַ סְעוּדָה עֲלֵיהֶם, וְאֵין דַּרְכָּם (כָּל כָּךְ) לֶאֱכֹל כָּל הַיּוֹם אֶלָּא בִּשְׁעַת הַסְּעוּדָה בִּלְבַד, בֵּין לִלְפֹּת בָּהֶם אֶת הַפַּת, כְּגוֹן בָּשָׂר וְדָגִים וּגְבִינָה וִירָקוֹת וּבֵיצִים וּמִינֵי מְלוּחִים, בֵּין לְמָזוֹן וּלְהַשְׁבִּיעַ, כְּגוֹן כְּרוּב וּתְרִדִּין וְדֵיסָא וְכָל מַעֲשֵׂה קְדֵרָה שֶׁאֵינָן בָּאִין לִלְפֹּת הַפַּת אֶלָּא לְמָזוֹן וּלְתַבְשִׁיל — אֵין צָרִיךְ בְּרָכָה לִפְנֵיהֶם, אֲפִלּוּ אוֹכְלִם בִּלֹא פַּת, שֶׁבִּרְכַּת "הַמּוֹצִיא" שֶׁבֵּרַךְ עַל הַפַּת שֶׁהוּא עִקַּר הַסְּעוּדָה — פּוֹטַרְתָּם, וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם, שֶׁבִּרְכַּת הַמָּזוֹן פּוֹטַרְתָּם.

וְאִם הֵם דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּאִים מֵחֲמַת הַסְּעוּדָה, דְּהַיְנוּ שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לִקְבֹּעַ סְעוּדָה עֲלֵיהֶם, לֹא לִלְפֹּת וְלֹא לְהַשְׁבִּיעַ, אֶלָּא דַּרְכָּם לֶאֱכֹלָם כָּל הַיּוֹם אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַסְּעוּדָה, כְּגוֹן כָּל מִינֵי פֵּרוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם, בֵּין חַיִּין בֵּין מְבֻשָּׁלִים, וַאֲפִלּוּ נִתְבַּשְּׁלוּ עִם בָּשָׂר, אִם אוֹכֵל אוֹתָם בִּלֹא פַּת — טְעוּנִים בְּרָכָה לִפְנֵיהֶם, אֲפִלּוּ אוֹכְלָם בִּגְמַר הַסְּעוּדָה כְּדֵי לְעַכֵּל הַמַּאֲכָל, אוֹ לְקִנּוּחַ לְהָקֵל מִכֹּבֶד הַמַּאֲכָל. אֲבָל אֵין טְעוּנִין בְּרָכָה לְאַחֲרֵיהֶם, אֲפִלּוּ אוֹכְלָם בְּאֶמְצַע הַסְּעוּדָה לֹא לְעַכֵּל וְלֹא לְקִנּוּחַ אֶלָּא לְתַעֲנוּג בִּלְבַד.

וְיֵשׁ מִסְתַּפְּקִים בְּפֵרוֹת מְבֻשָּׁלִים כְּשֶׁאוֹכְלָם לְמָזוֹן וְתַבְשִׁיל אִם לְבָרֵךְ לִפְנֵיהֶם. וְלָכֵן יֵשׁ לֶאֱכֹל מֵהֶן מְעַט קֹדֶם הַסְּעוּדָה וּלְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם. אֲבָל אִם אוֹכֵל מֵהֶם מְעַט תּוֹךְ הַסְּעוּדָה אוֹ בְּסוֹפָהּ לְקִנּוּחַ אוֹ לְתַעֲנוּג — צָרִיךְ לְבָרֵךְ לִפְנֵיהֶם לְדִבְרֵי הַכֹּל.

וַאֲפִלּוּ אִם אוֹכֵל מֵהֶם מְעַט עִם פַּת וְרוֹצֶה לֶאֱכֹל גַּם כֵּן בִּלֹא פַּת — צָרִיךְ לְבָרֵךְ לִפְנֵיהֶם.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהֵבִיאוּ הַפֵּרוֹת לְקִנּוּחַ וּלְתַעֲנוּג, אֲבָל אִם הֵבִיאוּ אוֹתָם לִלְפֹּת בָּהֶם אֶת הַפַּת גַּם כֵּן — אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ לִפְנֵיהֶם, אִם אוֹכֵל מֵהֶם תְּחִלָּה עִם פַּת וְדַעְתּוֹ לֶאֱכֹל מֵהֶם עוֹד עִם פַּת, אַף עַל פִּי שֶׁבֵּינְתַיִם אוֹכֵל בִּלֹא פַּת. וְאַף אִם אַחַר כָּךְ נִמְלַךְ שֶׁלֹּא לִלְפֹּת בָּהֶם בַּסּוֹף — אֵין בְּכָךְ כְּלוּם, כֵּיוָן שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁאוֹכֵל כַּוָּנָתוֹ לִלְפֹּת בָּהֶם עֲדַיִן.

וְטוֹב לִנְהֹג לֶאֱכֹל מֵהֶם תְּחִלָּה בִּלֹא פַּת וּלְבָרֵךְ, וְאַחַר כְּךָ יֹאכַל בֵּין עִם פַּת בֵּין בִּלֹא פַּת.

וְכָל זֶה כְּשֶׁקָּבַע לִפְתַּן סְעוּדָתוֹ עַל דָּבָר אַחֵר וּבְאֶמְצַע הַסְּעוּדָה הֵבִיאוּ לוֹ פֵּרוֹת, אֲבָל אִם קָבַע לִפְתַּן סְעוּדָתוֹ עַל הַפֵּרוֹת — אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ לִפְנֵיהֶם אַף עַל פִּי שֶׁאוֹכֵל מֵהֶם בִּתְחִלַּת אֲכִילָתוֹ בִּלֹא פַּת.

וְיֵשׁ חוֹלְקִים. וְלָכֵן טוֹב שֶׁיֹּאכַל תְּחִלָּה מְעַט עִם פַּת, וְאָז אַף אִם אוֹכֵל מֵהֶם בִּלֹא פַּת — אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ אֲפִלּוּ אֵין דַּעְתּוֹ לֶאֱכֹל עוֹד פַּת.

וְכָל מָקוֹם שֶׁאֵין הַפֵּרוֹת נִפְטָרִים בִּבְרִכַּת הַפַּת — צָרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם אֲפִלּוּ הָיוּ לְפָנָיו בְּשָׁעָה שֶׁבֵּרַךְ "הַמּוֹצִיא" וְנִתְכַּוֵּן לְפָטְרָם. וְכָל מָקוֹם שֶׁהֵם נִפְטָרִים — נִפְטָרִים אֲפִלּוּ לֹא

הָיוּ לְפָנָיו בְּשָׁעָה שֶׁבֵּרַךְ "הַמּוֹצִיא" וְלֹא הָיָה דַּעְתּוֹ בְּפֵרוּשׁ עֲלֵיהֶם, כִּי מִן הַסְּתָם דַּעְתּוֹ עַל כָּל מַה שֶּׁיְּבִיאוּ לְפָנָיו כֵּיוָן שֶׁקּוֹבֵעַ עַצְמוֹ לַאֲכִילָה.

אֲבָל אִם יָדוּעַ שֶׁלֹּא הָיָה דַּעְתּוֹ עַל זֶה כְּלָל, כְּגוֹן שֶׁלְּאַחַר בִּרְכַּת "הַמּוֹצִיא" שָׁלְחוּ לוֹ דּוֹרוֹן מִבֵּית אֲחֵרִים שֶׁאֵינוֹ סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶם וְלֹא הָיָה דַּעְתּוֹ עַל הַדּוֹרוֹן — אֵינוֹ נִפְטָר בְּבִרְכַּת הַפַּת, אֲפִלּוּ הוּא דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לִלְפֹּת בּוֹ אֶת הַפַּת וּמְלַפֵּת בּוֹ הַפַּת.

וְעַכְשָׁו אֵין הָעוֹלָם נִזְהָרִים בָּזֶה בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ, מִפְּנֵי שֶׁבֵּינֵינוּ הוּא דָּבָר מָצוּי שֶׁאֶחָד שׁוֹלֵחַ לַחֲבֵרוֹ דּוֹרוֹן בַּסְּעוּדָה אֲפִלּוּ מִבֵּית אֲחֵרִים.

מַיִם אוֹ שְׁאָר מַשְׁקִין — אֵין לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, וַאֲפִלּוּ שׁוֹתֶה לִצְמָאוֹ וְלֹא לִשְׂרוֹת הַמַּאֲכָל שֶׁבְּמֵעָיו, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַאֲכִילָה בְּלֹא שְׁתִיָּה. וַאֲפִלּוּ הָיָה צָמֵא קֹדֶם סְעוּדָה, כֵּיוָן שֶׁאָז לֹא רָצָה לִשְׁתּוֹת כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ לוֹ הַמַּיִם, נִמְצָא כִּי שְׁתִיַּת הַמַּיִם בְּסִבַּת הַפַּת הוּא, וּמֵאַחַר שֶׁקָּבַע סְעוּדָתוֹ עַל הַפַּת — הֲרֵי בִּרְכַּת הַפַּת פּוֹטַרְתָּם (מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁאוֹכֵל מְעַט פַּת שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ לוֹ הַמַּיִם (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ג')).

וַאֲפִלּוּ מַשְׁקִין שֶׁשּׁוֹתִין אוֹתָן שֶׁלֹּא לִצְמָאוֹ, כְּגוֹן שֵׁכָר וּמֵי דְּבַשׁ — אֵין לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, כִּי אֵין דַּרְכָּם לִשְׁתּוֹתָם קֹדֶם הַסְּעוּדָה אֶלָּא לְאַחֲרֶיהָ, לְפִיכָךְ כְּשֶׁבָּאִים בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה — הֲרֵי הֵם טְפֵלִים לַסְּעוּדָה.

וְגַם אִם אוֹכֵל אֵיזֶה דָּבָר לְמַתֵּק הַשְּׁתִיָּה — הֲרֵי זֶה טָפֵל לַמַּשְׁקֶה וְהַמַּשְׁקֶה לַלֶּחֶם, וְנִפְטָרִים בְּבִרְכַּת הַלֶּחֶם.

אֲבָל יַיִן, אַף עַל פִּי שֶׁבָּא לִשְׁתּוֹתוֹ בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה — מְבָרֵךְ עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁשּׁוֹתֵהוּ לִשְׂרוֹת הָאֲכִילָה שֶׁבְּמֵעָיו, שֶׁמִּפְּנֵי חֲשִׁיבוּתוֹ שֶׁמְּקַדְּשִׁין וּמַבְדִּילִים עָלָיו — קָבְעוּ לוֹ בְּרָכָה אַף בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה. אֲבָל אֵינוֹ מְבָרֵךְ לְאַחֲרָיו, שֶׁנִּפְטָר בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן.

וְאִם שָׁתָה יַיִן לִפְנֵי הַסְּעוּדָה, אֲפִלּוּ קֹדֶם שֶׁקָּבַע עַצְמוֹ לִסְעוּדָה — אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן שֶׁבְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, אֶלָּא אִם כֵּן לֹא הָיָה בְּדַעְתּוֹ כְּלָל לִשְׁתּוֹת יַיִן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁבֵּרַךְ בְּאוֹתוֹ חֶדֶר שֶׁסּוֹעֵד בּוֹ וְלֹא יָצָא מִמְּקוֹמוֹ בֵּינְתַיִם, אֲבָל אִם סוֹעֵד בְּחֶדֶר אַחֵר, אוֹ שֶׁיָּצָא מִמְּקוֹמוֹ בֵּינְתַיִם — צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ, אֶלָּא אִם כֵּן שָׁתָה כְּשִׁעוּר רְבִיעִית שֶׁטָּעוּן בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא בֵּרַךְ — יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין שִׁנּוּי מָקוֹם חָשׁוּב הֶפְסֵק (כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ט').

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּסְתָם, אֲבָל אִם הָיָה דַּעְתּוֹ בְּפֵרוּשׁ לִפְטֹר הַיַּיִן שֶׁבְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, אֲפִלּוּ סוֹעֵד בְּחֶדֶר אַחֵר — אֵין צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ, אִם הָיוּ שְׁנֵי הַחֲדָרִים בְּבַיִת אֶחָד.

וְיֵין שָׂרָף שֶׁבְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, אִם שׁוֹתֶהוּ כְּדֵי לְעוֹרֵר תַּאֲוַת הַמַּאֲכָל — הֲרֵי הוּא טָפֵל לַסְּעוּדָה, וְאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו.

וְאִם שׁוֹתֶהוּ כְּדֵי לְחַמֵּם הָאִצְטוֹמָכָא לְעַכֵּל הַמַּאֲכָל — צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו, אֶלָּא אִם כֵּן בֵּרַךְ עָלָיו אוֹ עַל שְׁאָר מַשְׁקֶה לִפְנֵי הַסְּעוּדָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִדִּינוֹת שֶׁאֵין דַּרְכָּם לִשְׁתּוֹתוֹ תּוֹךְ הַסְּעוּדָה אֶלָּא בִּשְׁאָר כָּל הַיּוֹם לְחַזֵּק הַלֵּב, וְדִינוֹ כְּדִין פֵּרוֹת. אֲבָל בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ שֶׁרְגִילִים לִשְׁתּוֹתוֹ תּוֹךְ הַסְּעוּדָה — אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו.

וְכָל מַשְׁקִין שֶׁשּׁוֹתֶה לִפְנֵי הַסְּעוּדָה — אֵינוֹ פּוֹטֵר דְּבָרִים שֶׁבְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה אוֹ אַחַר הַסְּעוּדָה, אַף עַל פִּי שֶׁבְּדַעְתּוֹ לִשְׁתּוֹת גַּם כֵּן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, וְ[צָרִיךְ לְבָרֵךְ אַחֲרָיו אִם שָׁתָה כַּשִּׁעוּר.

חוּץ מִן הַיַּיִן, לְפִי שֶׁבָּא לִפְתֹּחַ בְּנֵי מֵעַיִם לְהַמְשִׁיךְ הָאָדָם לְתַאֲוַת הָאֲכִילָה, וּמְכַלֵּל הַסְּעוּדָה הוּא, וְנִפְטָר בְּבִרְכַת הַמָּזוֹן, לְפִיכָךְ אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ אַחֲרָיו קוֹדֶם הַסְּעוּדָה, אֲפִלּוּ אֵין בְּדַעְתּוֹ כְּלָל לִשְׁתּוֹת יַיִן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה. וְהוּא הַדִּין לְיֵין שָׂרָף.

וְכֵן מִי שֶׁמְּקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן, הוֹאִיל וְאֵין קִדּוּשׁ אֶלָּא בְּמָקוֹם סְעוּדָה — מְכַלֵּל הַסְּעוּדָה הוּא, וְאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ אַחֲרָיו.

אֲבָל הַמַּבְדִּיל עַל הַיַּיִן וְלֹא הָיָה בְּדַעְתּוֹ כְּלָל לִשְׁתּוֹת יַיִן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה — צָרִיךְ לְבָרֵךְ אַחֲרָיו, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לִפְתֹּחַ תַּאֲוַת הַמַּאֲכָל אֶלָּא לְמִצְוָה בִּלְבַד. וַאֲפִלּוּ שָׁכַח וְלֹא בֵּרַךְ לִפְנֵי הַסְּעוּדָה וְנִזְכַּר בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה קוֹדֶם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן (אֲבָל לְאַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן לֹא יְבָרֵךְ, שֶׁבִּרְכַּת הַמָּזוֹן פּוֹטֶרֶת עַל הַיַּיִן בְּדִיעֲבַד, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק א').

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁאֵין לוֹ כּוֹס לְבִרְכַּת הַמָּזוֹן, אֲבָל אִם דַּעְתּוֹ לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַל הַכּוֹס — אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ אַחֲרָיו לִפְנֵי הַסְּעוּדָה, שֶׁנִּפְטַר בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַכּוֹס שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן.

וְכֵן מִי שֶׁאוֹכֵל לִפְנֵי הַסְּעוּדָה פַּרְפְּרָאוֹת, כְּמוֹ מִינֵי מְתִיקָה, אוֹ מִינֵי פֵּרוֹת, לִפְתֹּחַ בְּנֵי מֵעַיִם וְלִגְרֹר וּלְהַמְשִׁיךְ הַלֵּב לַאֲכִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ פַּרְפְּרָאוֹת אַחַר הַסְּעוּדָה לְפָטְרָם — אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ אַחֲרֵיהֶם לִפְנֵי הַסְּעוּדָה, שֶׁנִּפְטָרִין בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, כְּמוֹ יַיִן (לִשְׁתִיָּה) שֶׁלִּפְנֵי הַסְּעוּדָה.

אֲבָל אִם אוֹכְלָם לְתַעֲנוּג בִּלְבַד, וְלֹא לִגְרֹר וּלְהַמְשִׁיךְ הַלֵּב לִסְעוּדָה — צָרִיךְ לְבָרֵךְ לְאַחֲרֵיהֶם, וְאֵינָן נִפְטָרִים בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, כְּמוֹ יַיִן שֶׁל הַבְדָּלָה, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק א'.

פרק ה

פֶּרֶק ה [**דִּינֵי נִמְלַךְ וּבוֹ ט' הֲלָכוֹת**]

גָּמַר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אוֹ לִשְׁתּוֹת, וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ — זָקוּק לְחָזוֹר וּלְבָרֵךְ בְּכָל מָקוֹם.

חוץ מִבַּסְּעוּדָה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עוֹד — אֵין זֶה סִלּוּק וְהֶסֵּח הַדַּעַת, כֵּיוָן שֶׁדַּרְכּוֹ שֶׁל אָדָם לְהִמָּשֵׁךְ וּלְהִגָּרר מֵאֲכִילָה לַאֲכִילָה, וּפְעָמִים שֶׁאָדָם יוֹשֵׁב בִּסְעוּדָה קְטַנָּה וּמַמְשִׁיךְ לִסְעוּדָה גְּדוֹלָה.

וְאֵין נִמְלָךְ זָקוּק בָּרְכָה בַּסְּעוּדָה, אֶלָּא אִם כֵּן בְּשָׁעָה שֶׁבֵּרַךְ "הַמּוֹצִיא" לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא מְעַט לֶחֶם, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ כְּלָל בְּשָׁעַת הַבְּרָכָה שֶׁיִּהְיֶה לוֹ יוֹתֵר אַחַר כָּךְ, וְאַחַר כָּךְ נָתְנוּ לוֹ יוֹתֵר, אוֹ אֲפִלּוּ אַחַר כָּךְ נִמְלַךְ וְקָנָה מִן הַשּׁוּק עוֹד לֶחֶם. אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ לֶחֶם בְּבֵיתוֹ, וְחוֹתֵךְ לוֹ חֻתִּיכָה לֶאֱכֹל אוֹתָהּ, וְאַחַר כָּךְ רוֹצֶה לַחְתּוֹךְ עוֹד — אֵין זֶה נִמְלַךְ, שֶׁדַּרְכּוֹ אָדָם הוּא כֵּן.

וְכֵן שְׁאָר מַאֲכָלִים שֶׁיְּדוּעַ שֶׁבִּשְׁעַת בְּרִכַּת "הַמּוֹצִיא" לֹא הָיָה דַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶם כְּלָל.

וַאֲפִלּוּ לֶחֶם וּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶם, אֶלָּא שֶׁגָּמַר מִלֶּאֱכֹל וְעָקַר מִמְּקוֹמוֹ וְהִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִלֶּאֱכֹל עוֹד, כְּשֶׁחוֹזֵר לִסְעוּדָתוֹ — צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ, לְפִי שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ שֶׁל אָדָם לְהִתְגָּרר מֵאֲכִילָה לַאֲכִילָה אֶלָּא כְּשֶׁיּוֹשֵׁב בִּמְקוֹם קְבִיעוּת סְעוּדָתוֹ, וְלֹא כְּשֶׁיּוֹצֵא לְמָקוֹם אַחֵר.

וְכָל זֶה בַּאֲכִילָה, אֲבָל בִּשְׁתִיָּה אִם גָּמַר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת עוֹד, וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ — צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ. וַאֲפִלּוּ לֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ בְּפֵרוּשׁ, אִם אָמַר "תְּנוּ כּוֹס וּנְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן", וְכֵן אִם אָמַר "בּוֹאוּ וּנְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן" — הֲרֵי זֶה סִלּוּק וְהֶסֵּח הַדַּעַת מִשְׁתִיָּה. וְאִם נִמְלַךְ לִשְׁתּוֹת — צָרִיךְ לְבָרֵךְ בַּתְּחִלָּה. אֲבָל אִם נִמְלַךְ לַחֲזוֹר לַאֲכִילָתוֹ — אוֹכֵל בְּלֹא בְּרָכָה. וְאִם מֻחֲמַת אֲכִילָה זוֹ נִגְרַר לוֹ לִשְׁתּוֹת — שׁוֹתֶה גַּם כֵּן בְּלֹא בְּרָכָה. אֲבָל אִם נִמְלַךְ לַחֲזוֹר לִסְעוּדָתוֹ וְצָמָא לִשְׁתּוֹת מֻחֲמַת אֲכִילָה רִאשׁוֹנָה — צָרִיךְ לְבָרֵךְ. אֲבָל אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה. וְכֵן אִם נִמְלַךְ לֶאֱכֹל שְׁאָר דְּבָרִים הַבָּאִים מֻחֲמַת סְעוּדָה, אַף שֶׁאֵין בְּדַעְתּוֹ לֶאֱכֹל פַּת כְּלָל — אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם.

וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין חִלּוּק בֵּין אֲכִילָה לִשְׁתִיָּה, שֶׁאֲפִלּוּ בַּאֲכִילָה, וַאֲפִלּוּ בִּסְעוּדַת קֶבַע, אִם הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִלֶּאֱכֹל עוֹד, וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ לֶאֱכֹל פַּת אוֹ שְׁאָר דְּבָרִים הַבָּאִים מֻחֲמַת הַסְּעוּדָה — צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ.

וְטוֹב לְחֹשׁ לְדִבְרֵיהֶם, שֶׁלֹּא לַחֲזוֹר וְלֶאֱכֹל כְּלָל. אֲבָל לֹא יֹאכַל וְיִבָּרֵךְ, מִשּׁוּם חֲשַׁשׁ בְּרָכָה לְבַטָּלָה.

אֲבָל אִם נָטַל הַכּוֹס בְּיָדוֹ לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו, וְגַם לֹא אָמַר מִתְּחִלָּה "תְּנוּ כּוֹס וּנְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן" — הֲרֵי זֶה סִלּוּק וְהֶסֵּח הַדַּעַת לְגַמְרֵי לְדִבְרֵי הַכֹּל, אֲפִלּוּ מֵאֲכִילָה, וְצָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ לְדִבְרֵי הַכֹּל. וְגַם בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל שְׁאָר דְּבָרִים הַבָּאִים מֻחֲמַת הַסְּעוּדָה קֹדֶם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, שֶׁכִּסְעוּדָה אַחֶרֶת הִיא, כֵּיוָן שֶׁסִּלֵּק דַּעְתּוֹ מֵהַפַּת.

וְאִם נָטַל יָדָיו מַיִם אֲחֵרוֹנִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָטַל הַכּוֹס — הֲרֵי זֶה סִלּוּק וְהֶסַח הַדַּעַת לְגַמְרֵי, וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ לְדִבְרֵי הַכֹּל.

וַאֲפִלּוּ בִּבְרָכָה אֵינוֹ רַשַּׁאי לֶאֱכֹל וְלֹא לִשְׁתּוֹת, מִשּׁוּם הֶפְסֵק בֵּין מַיִם אֲחֵרוֹנִים לִבְרָכַת הַמָּזוֹן, אֶלָּא אִם כֵּן רוֹצֶה לַחֲזֹר וְלִטֹּל מַיִם אֲחֵרוֹנִים אַחַר כָּךְ סָמוּךְ לִבְרָכַת הַמָּזוֹן.

וְכָל מָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא" מִשּׁוּם הֶסַח הַדַּעַת — צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִטֹּל יָדָיו כָּרָאוּי לָאֲכִילַת פַּת. וּמַיִם הָאַחֲרוֹנִים אֵין עוֹלִין לוֹ אֲפִלּוּ נָטְלָן כָּרָאוּי לַאֲכִילַת פַּת, הוֹאִיל וְלֹא נִתְכַּוְּנוּ בָּהֶם לַאֲכִילַת פַּת.

אִם בַּעַל הַסְּעוּדָה אָמַר "נְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן" — כָּל הַמְּסֻבִּין אֲסוּרִים לִשְׁתּוֹת בְּלֹא בְּרָכָה, וְהוּא שֶׁשָּׁתְקוּ וְהִסְכִּימוּ לִדְבָרָיו. אֲבָל אִם אֶחָד מֵהָאוֹרְחִים אוֹ מִבְּנֵי בֵּיתוֹ אָמַר כֵּן — אַף הָאוֹמֵר עֲצָמוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִשְׁתּוֹת עִם בַּעַל הַבַּיִת, מִפְּנֵי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁאֵין הַדָּבָר תָּלוּי בּוֹ אֶלָּא בְּבַעַל הַבַּיִת, וְכֵיוָן שֶׁבַּעַל הַבַּיִת לֹא עָשָׂה הֶסַח הַדַּעַת, אַף הוּא דַּעְתּוֹ סוֹמֶכֶת עַל בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁתּוֹת עִמּוֹ.

וְכֵן הַקְּרוּאִים בְּבֵית בַּעַל הַבַּיִת לֶאֱכֹל מֵינֵי פֵּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁמְּבִיאִין לָהֶם בָּזֶה אַחַר זֶה — אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ אֶלָּא עַל הָרִאשׁוֹן, וְאַף עַל פִּי שֶׁבִּשְׁעַת הַבְּרָכָה לֹא הָיוּ יוֹדְעִים כַּמָּה יָבִיאוּ לָהֶם, כֵּיוָן שֶׁדַּעְתָּן עַל בַּעַל הַסְּעוּדָה שֶׁזִּמְּנָם.

אֲבָל אִם בָּא אֵלֵיהֶם אִישׁ אַחֵר שֶׁלֹּא זִמְּנוּהוּ, וְאֵינוֹ קוֹבֵעַ עַצְמוֹ עִמָּהֶם, אֶלָּא נִכְנָס אֶצְלָם לְפִי שָׁעָה, וְכָל אֶחָד מֵהַמְּסֻבִּין מוֹשִׁיט לוֹ כּוֹס אוֹ מֵינֵי פֵּרוֹת — צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, אִם מוֹשִׁיטִין לוֹ אַחַר שֶׁכִּבֵּר בֵּרַךְ עַל הַכּוֹס שֶׁלְּפָנָיו, וַאֲפִלּוּ עֲדַיִן לֹא שָׁתָה כְּלוּם.

וְעַכְשָׁו שֶׁהַמִּנְהָג הוּא כֵּן שֶׁמּוֹשִׁיטִין כּוֹסוֹת הָרְבֵּה לְמִי שֶׁנִּכְנָס לִמְסִבָּה הַקְּבוּעִים לִשְׁתִיָּה — אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ אֶלָּא עַל כּוֹס הָרִאשׁוֹן.

אֵין מְבָרְכִין שׁוּם בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, וַאֲפִלּוּ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן שֶׁמִּן הַתּוֹרָה, אֶלָּא בְּעוֹד שֶׁלֹּא נִתְעַכֵּל הַמָּזוֹן בְּמֵעָיו.

וְכֵן אֵין ב' אֲכִילוֹת נִפְטָרִים בִּבְרָכָה אַחַת אֶלָּא כְּשֶׁלֹּא שָׁהָה בֵּינָתַיִם שִׁעוּר שֶׁיִּתְעַכֵּל הַמָּזוֹן בְּמֵעָיו, אֲבָל אִם שָׁהָה כָּל כָּךְ — צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ. וְכֵן הָרוֹצֶה לִפְטֹר ב' שְׁתִיּוֹת בִּבְרָכָה אַחַת, וְשָׁהָה בֵּינָתַיִם כְּשִׁעוּר עִכּוּל.

וְכַמָּה שִׁעוּרוֹ? כָּל שֶׁאֵינוֹ רָעֵב מֵאוֹתָהּ אֲכִילָה הָרִאשׁוֹנָה, אוֹ שֶׁאֵינוֹ צָמֵא מִשְּׁתִיָּה הָרִאשׁוֹנָה.

פרק ו

פֶּרֶק ו [פְּרָטֵי דִּינֵי הַפֵּרוֹת וּבוֹ כ"ב הֲלָכוֹת]

כָּל הָאֵילָנוֹת מְשֻׁיּוֹצִיאוּ פְּרִי, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן מְאֹד — שֵׁם פְּרִי עָלָיו, וּמְבָרְכִין עָלָיו בְּרָכָתוֹ הָרְאוּיָה לוֹ, דְּהַיְנוּ "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" (חוּץ מִזֵּיתִים וַעֲנָבִים וַחֲרוּבִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חִלּוּקֵי דִּינִים. וּלְפִי שֶׁאֵינָם גְּדֵלִים בִּמְדִינָתֵנוּ — לֹא הֶעְתַּקְנוּם). וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא מַר אוֹ עָפוּץ (כְּלוֹמַר זוֹעֵ"ר) בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה אֲפִלּוּ עַל יְדֵי הַדְּחָק, שֶׁאָז אֵין מְבָרְכִין עָלָיו כְּלָל. וַאֲפִלּוּ אִם מִתְקַן עַל יְדֵי הָאוּר אוֹ דָּבָר אַחֵר — אֵין שֵׁם פְּרִי עֲלֵיהֶם כְּלָל, וּמְבָרְכִים עֲלֵיהֶם "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ".

וְכֵן שְׁקֵדִים הַמָּרִים — אֵין מְבָרְכִים עֲלֵיהֶם כְּשֶׁהֵם גְּדוֹלִים וְאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה אֲפִלּוּ עַל יְדֵי הַדְּחָק. אֲבָל אִם מִתְקַן עַל יְדֵי הָאוּר אוֹ דָּבָר אַחֵר — מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ". גַּרְעִינֵי הַפֵּרוֹת אִם הֵם מְתוּקִים וּרְאוּיִים לַאֲכִילָה — בְּכְלַל הַפְּרִי הֵם, וְשֵׁם פְּרִי עֲלֵיהֶם, וּמְבָרְכִין עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ". וְאִם הֵם מָרִים — אֵינוֹ מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם כְּלָל. וְאַף אִם מִתְקַן עַל יְדֵי הָאוּר אוֹ דָּבָר אַחֵר — אֵינוֹ מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם אֶלָּא "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ".

קְלִפֵּי הַפֵּרוֹת כְּגוֹן קְלִפֵּי פָּאמֶרַנְצִי"ן הַמְרֻקָּחִים — אֵינוֹ מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ", שֶׁאֵינָן עִקַּר הַפְּרִי שֶׁנּוֹטְעִין הָאִילָן בִּשְׁבִילוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁגַּם קְלִפֵּי הַפֵּרוֹת נֶחְשָׁבִים מִכְּלַל הַפְּרִי עַצְמוֹ, וּמְבָרְכִין עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ". וּסְפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל בְּדִיעֲבַד. אֲבָל לְכַתְּחִלָּה מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", וְיֵצֵא לְדִבְרֵי הַכֹּל.

מִינֵי פֵּרוֹת גְּרוּעִים הַגְּדֵלִים בַּיַּעַר, כְּגוֹן תַּפּוּחִים קְטַנִּים וַאֲגָסִים קְטַנִּים (שֶׁקּוֹרִין בַּאֲרִין), אַף עַל פִּי שֶׁהֵם רְאוּיִים לַאֲכִילָה — אֵינָן חֲשׁוּבִים פְּרִי, וּמְבָרְכִים עֲלֵיהֶם "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ", בֵּין חַיִּין בֵּין מְבֻשָּׁלִים. אֲבָל אֱגוֹזִים הַגְּדֵלִים בַּיַּעַר — פֵּרוֹת חֲשׁוּבִים הֵם, וּמְבָרְכִין עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ".

וְכֵן עִשְׂבֵי הַשָּׂדֶה שֶׁאֵינָן נִזְרָעִין, הוֹאִיל וְהֵם גְּרוּעִים מִצַּד עַצְמָן — יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְּבָרְכִין עֲלֵיהֶם "שֶׁהַכֹּל".

וְהָאָר"י זַ"ל הָיָה נוֹהֵג לְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" עַל הַגְּדֵלִים בָּאָרֶץ, וּ"בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" עַל הַגְּדֵלִים בָּאִילָן, אֲפִלּוּ הֵם מִינִים גְּרוּעִים כַּעֲשָׂבִים וְדוֹמֵיהֶם.

וְסִימָן לְיַדַּע אֵיזֶהוּ פְּרִי הָעֵץ וְאֵיזֶהוּ פְּרִי הָאֲדָמָה בְּעֵצִים הַנְּמוּכִים כְּמִינֵי סְנָה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ — יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכָּל עֵץ הָעוֹשֶׂה פֵּרוֹת מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, אַף אִם בַּחֹרֶף כֻּלֶּה כָּל הָעֵץ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַקַּרְקַע, הָעִקָּר וְהָעֲנָפִים, וְלֹא נִשְׁאַר אֶלָּא הַשֹּׁרֶשׁ בָּאָרֶץ, שֶׁחוֹזֵר וּמַצְמִיחַ הָעִקָּר וַעֲנָפָיו וְעָלָיו וּפֵרוֹתָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה — הֲרֵי זֶה אִילָן גָּמוּר, וּמְבָרְכִין עַל פֵּרוֹתָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ". וְיֵשׁ חוֹלְקִים בָּזֶה וְאוֹמְרִים שֶׁמֵּאַחַר שֶׁכֻּלֶּה כָּל הָעִקָּר בַּחֹרֶף וְחוֹזֵר וְצוֹמֵחַ מִשָּׁרְשׁוֹ — נִקְרָא

פְּרִי הָאֲדָמָה לְעִנְיַן בָּרְכָה.

וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֲפִלּוּ הָעִקָּר נִשְׁאָר קַיָּם כָּל הַחֹרֶף רַק שֶׁעֲנָפָיו נוֹשְׁרִים בַּחֹרֶף וְחוֹזְרִים וְצוֹמְחִים בַּקַּיִץ מֵהָעִקָּר וּמוֹצִיאִין עָלִין וּפֵרוֹת — אֵין פֵּרוֹתָיו חֲשׁוּבִים לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ". וְיֵשׁ לָחֹשׁ לְדִבְרֵיהֶם לְכַתְּחִלָּה לְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה".

וְאִם בֵּרַךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" אַף עַל פֵּרוֹת עֵץ שֶׁכָּלָה כָּל הָעִקָּר וַעֲנָפָיו בַּחֹרֶף וְלֹא נִשְׁאָר אֶלָּא הַשֹּׁרֶשׁ — יָצָא בְּדִיעֲבַד.

וְכָל זֶה כְּשֶׁחוֹזְרִים וְצוֹמְחִים עֲנָפִים מֵהָעִקָּר, וְהָעֲנָפִים הֵם שֶׁמּוֹצִיאִים עָלִין וּפֵרוֹת, וְלֹא הָעִקָּר שֶׁהוּא קָשֶׁה, אֲבָל מִינֵי עֵצִים רַכִּין שֶׁהֶעָלִין וְהַפֵּרוֹת יוֹצְאִין מֵהָעִקָּר עַצְמוֹ — אֵינוֹ נִקְרָא אִילָן כְּלָל לְדִבְרֵי הַכֹּל לְעִנְיַן בִּרְכַּת "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" (וְאַף שֶׁנִּקְרָא אִילָן לְעִנְיַן בִּרְכַּת "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים" עַל רֵיחוֹ, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק י"א, וּכְמוֹ שֶׁנִּקְרָא אִילָן לְעִנְיַן כִּלְאֵי הַכֶּרֶם).

וְאַף אִם אֵינוֹ כֻּל�ּה כְּלָל בַּחֹרֶף, אֶלָּא כָּל הָעִקָּר נִשְׁאָר קַיָּם כָּל הַחֹרֶף וְחוֹזֵר וּמִתְלַחְלֵחַ וּמוֹצִיא עָלִין וּפֵרוֹת בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית — מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", כְּגוֹן מִינֵי תּוּתִים שֶׁקּוֹרִין בְּמִדִינָתֵנוּ מָאלִינָע"ס.

אֲבָל מִינֵי תּוּתִים הַגְּדֵלִים בְּאִילָן גָּמוּר, אִם הֵם פֵּרוֹת חֲשׁוּבִים, כְּגוֹן מִין שֶׁקּוֹרִין בְּפוֹלִין יַאגִידָעס הַשְׁחוֹרִים — מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ".

וְאוֹתָן תּוּתִים אֲדֻמִּים הַנִּמְצָאִים בַּעֲשָׂבִים בְּתַמּוּז, יֵשׁ מֵהֶם מִין הַנִּמְצָא בַּחֹרֶף, וְאֵין בָּהֶם אֶלָּא שֹׁרֶף בְּעָלְמָא כָּנוּס בְּתוֹךְ הַחַרְצַנִּים, וּמוֹצְצִין אוֹתָן וְזוֹרְקִין אוֹתָם — מְבָרְכִים עֲלֵיהֶם "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ", כְּדִין מַי פֵּרוֹת שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ז'.

וְכֵן הַמּוֹצֵץ הַמַּשְׁקֶה הַבָּלוּעַ לְבַדּוֹ וְלֹא גּוּף הַפְּרִי מִכָּל הַפֵּרוֹת, חוּץ מֵעֲנָבִים שֶׁהַמּוֹצֵץ אֲפִלּוּ הַיַּיִן לְבַדּוֹ הַבָּלוּעַ בְּתוֹכָם — מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ". אֲבָל עַל דְּבַשׁ תְּמָרִים, בֵּין עַל הַבָּלוּעַ בֵּין עַל הַזָּב מֵהֶם — מְבָרֵךְ "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ", לְפִי שֶׁכָּל מַשְׁקֶה הַיּוֹצֵא מֵהַפֵּרוֹת — אֵין שֵׁם פְּרִי עָלָיו, חוּץ מֵהַיּוֹצֵא מֵהַזֵּיתִים וַעֲנָבִים, רַק שֶׁהַשֶּׁמֶן הַיּוֹצֵא מִזֵּיתִים — אֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה בְּלִי תַּעֲרוֹבוֹת, וְאֵין מְבָרְכִין עָלָיו כְּלָל בְּלִי תַּעֲרוֹבוֹת כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ז'.

כָּל הַפֵּרוֹת, בֵּין פֵּרוֹת הָעֵץ בֵּין פֵּרוֹת הָאֲדָמָה, שְׁטוּבִים חַיִּין וּמְבֻשָּׁלִים — מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם בְּרָכָתָם, בֵּין חַיִּין בֵּין מְבֻשָּׁלִים. וַאֲפִלּוּ אִם דֶּרֶךְ אֲכִילָתָם הִיא כְּשֶׁהֵם חַיִּין מִפְּנֵי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ רֹב הָעוֹלָם לְבַשְּׁלָם — לֹא נִשְׁתַּנִּית בִּרְכָתָם בִּשְׁבִיל שֶׁבִּשְּׁלָם, שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְכְלַל פְּרִי כְּשֶׁהֵם חַיִּין — אֵין הַבִּשּׁוּל מְבַטֵּל תּוֹרַת פְּרִי מֵהֶם.

וְהוּא שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה טַעְמָם לְגָרְיעוּתָא מֵחֲמַת הַבִּשּׁוּל, שֶׁטּוֹבִים מְבֻשָּׁלִים כְּמוֹ חַיִּין, אֲבָל אִם הֵם טוֹבִים חַיִּין יוֹתֵר מִמְּבֻשָּׁלִים, כֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי הַבִּשּׁוּל נִשְׁתַּנָּה לְגָרְיעוּתָא — מְבָרְכִים

עֲלֵיהֶם "שֶׁהַכֹּל" כְּשֶׁהֵם מְבֻשָּׁלִים.
וְאִם חָזַר וְטִגְּנָם בִּדְבַשׁ וְנִשְׁתַּבְּחוּ — מְבָרֵךְ בָּרְכָה הַמְיֻחֶדֶת לָהֶם "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" אוֹ "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ".
וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מִתְּחִלָּה טִגְּנָם בִּדְבַשׁ אוֹ בִּשְּׁלָם עִם בָּשָׂר וְנִשְׁתַּבְּחוּ, אוֹ שֶׁלֹּא נִגְרְעוּ עַל כָּל פָּנִים מִבְּעוֹדָם חַיִּין — הֲרֵי הַדְּבַשׁ אוֹ טַעַם וְשֶׁמֶן הַבָּשָׂר טָפֵל אֲלֵיהֶם וְנִפְטָר בִּבְרָכָתָם (רַק הַבָּשָׂר שֶׁבְּעַיִן אֵינוֹ טָפֵל, וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ").
אֲבָל פֵּרוֹת שֶׁדֶּרֶךְ אֲכִילָתָם הִיא לְאָכְלָם מְבֻשָּׁלִים מִפְּנֵי שֶׁהֵן טוֹבִים מְבֻשָּׁלִים יוֹתֵר מֵחַיִּין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם טוֹבִים וּרְאוּיִים לַאֲכִילָה גַּם כְּשֶׁהֵן חַיִּין, רַק שֶׁאֵין רְגִילִין רֹב בְּנֵי אָדָם לְאָכְלָן חַיִּין אֶלָּא לְבַשְּׁלָן תְּחִלָּה מֵחֲמַת שֶׁהֵם טוֹבִים יוֹתֵר כְּשֶׁהֵם מְבֻשָּׁלִים — מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם כְּשֶׁהֵן חַיִּין "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ", וּלְאַחַר הַבִּשּׁוּל מְבָרְכִין בִּרְכָתָם הָרְאוּיָה לָהֶם. כְּגוֹן, מִינֵי לְפָתוֹת שֶׁקּוֹרִין (ריב"ן ומֶערי"ן) שֶׁדֶּרֶךְ אֲכִילָתָם הִיא לְאָכְלָם מְבֻשָּׁלִים — מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" כְּשֶׁהֵם מְבֻשָּׁלִים, אֲבָל כְּשֶׁהֵן חַיִּין — מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ".
אֲבָל אִם דֶּרֶךְ רֹב בְּנֵי אָדָם לְאָכְלָם גַּם כְּשֶׁהֵן חַיִּין, כְּמוֹ מִינֵי יְרָקוֹת וְקִטְנִיּוֹת, אֲפִלּוּ טוֹבִים מְבֻשָּׁלִים יוֹתֵר מֵחַיִּין — מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" בֵּין חַיִּין בֵּין מְבֻשָּׁלִים.
וַאֲפִלּוּ מִינֵי יְרָקוֹת שֶׁאֵין דֶּרֶךְ רֹב בְּנֵי אָדָם לְאָכְלָם חַיִּין אֶלָּא עִם פַּת אוֹ דָּבָר אַחֵר, כְּגוֹן בְּצָלִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם — מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" כְּשֶׁהֵן חַיִּין.
אֲבָל בְּצָלִים מְבֻשָּׁלִים — מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ", כֵּיוָן שֶׁמִּתְקַלְקְלִין כְּשֶׁמְּבַשְּׁלִין אוֹתָם בִּפְנֵי עַצְמָם. וַאֲפִלּוּ נִתְבַּשְּׁלוּ עִם בָּשָׂר וְנִשְׁתַּבְּחוּ, לְפִי שֶׁהַבָּשָׂר אוֹ הַתַּבְשִׁיל שֶׁמַּשְׁבִּיחָן הוּא הָעִקָּר, הוֹאִיל וּבִשּׁוּלָם עִם בָּשָׂר וְתַבְשִׁיל הוּא כְּדֵי שֶׁיִּתְּנוּ הֵם טַעְמָן בַּבָּשָׂר וְתַבְשִׁיל וְלֹא הַבָּשָׂר וְהַתַּבְשִׁיל בָּהֶם.
קִטְנִיּוֹת יְבֵשִׁים, כְּשֶׁהֵן חַיִּין — מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "שֶׁהַכֹּל", שֶׁאֵין זוֹ דֶּרֶךְ אֲכִילָתָן. אֲבָל בְּעוֹדָם רְטֻבִּים — מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" גַּם עַל הַשַּׁרְבִיטִין הָרְאוּיִין לַאֲכִילָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁל גִּנּוֹת, שֶׁהֵם נִזְרָעִים עַל דַּעַת לְאָכְלָם חַיִּין, אֲבָל הַנִּזְרָעִים בַּשָּׂדוֹת — דַּרְכָּם לְהַנִּיחָם עַד שֶׁיִּתְיַבְּשׁוּ וּלְאָכְלָם מְבֻשָּׁלִים, לְפִיכָךְ כְּשֶׁהֵם חַיִּין — מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם "שֶׁהַכֹּל".
אֱגוֹז גָּמוּר הָרָאוּי לַאֲכִילָה חַי שֶׁטִּגְּנוֹ בִּדְבַשׁ, אֲפִלּוּ בִּשְּׁלוֹ בַּמַּיִם קֹדֶם הַטִּגּוּן וְנִשְׁתַּנָּה טַעְמוֹ לְגָרִיעוּתָא וּבִרְכָתוֹ אַ "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ", אַף עַל פִּי כֵן כְּשֶׁחָזַר וְנִתְקַן עַל יְדֵי הַטִּגּוּן — חוֹזֵר לְבִרְכָתוֹ שֶׁהִיא "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ". וְאַף שֶׁתִּקּוּן זֶה הוּא עַל יְדֵי הַדְּבַשׁ, מִכָּל מָקוֹם הָאֱגוֹז חָשׁוּב עִקָּר וְהַדְּבַשׁ טָפֵל אֵלָיו לְתַקְּנוֹ וּלְהַכְשִׁירוֹ.
וְכֵן בְּכָל מִינֵי פֵּרוֹת מְרֻקָּחִים, בֵּין פֵּרוֹת הָאִילָן בֵּין פֵּרוֹת הָאָרֶץ. וַאֲפִלּוּ פֵּרוֹת שֶׁאֵין רְאוּיִין

לְאָכִילָה כְּלָל בְּלֹא טִגּוּן בִּדְבַשׁ, כְּגוֹן וָרְדִים (שֶׁקּוֹרִין רוֹיזִין) וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם — אֵין הַדְּבַשׁ עִקָּר אֶלָּא טָפֵל, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ בָּא אֶלָּא לְהַכְשִׁיר הַפֵּרִי לַאֲכִילָה, וַהֲרֵי זֶה כִּפְרִי שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהֵאָכֵל חַי אֶלָּא מְבֻשָּׁל, שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו בְּרָכָתוֹ "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" אוֹ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", לְפִי שֶׁעַל דַּעַת כֵּן נוֹטְעִים אוֹתוֹ, וְלֹא בִּרְכַּת הַמַּיִם שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בָּהֶם וְהִכְשִׁירוּהוּ לַאֲכִילָה. וּמִכָּל מָקוֹם, בִּרְכַּת הַוָּרְדִים "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", לְפִי שֶׁהֵן פְּרָחִים וְלֹא עִקַּר הַפֵּרִי.

אֲבָל הַמְטַגֵּן אֱגוֹז בְּעוֹדוֹ רַךְ וּמַר — מְבָרֵךְ "שֶׁהַכֹּל", לְפִי שֶׁאֵין נוֹטְעִים הָאֱגוֹז אֶלָּא עַל דַּעַת לְאָכְלוֹ בִּגְמַר הַפֵּרִי וְלֹא קֹדֶם לָכֵן, שֶׁלֹּא לְהַפְסִידוֹ וְלַהֲסִירוֹ מֵהָאִילָן קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר גְּדוּלוֹ.

אֲבָל קְלִפַּת הַפֵּרִי שֶׁמְּטַגְּנָהּ עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית רְאוּיָה לַאֲכִילָה — מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", לְפִי שֶׁעַל דַּעַת כֵּן נוֹטְעִים גַּם כֵּן לֶאֱכֹל הַקְּלִפָּה עַל יְדֵי טִגּוּן לְאַחַר שֶׁיִּגְמֹר הַפֵּרִי, אֶלָּא לְפִי שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ עִקַּר הַפֵּרִי שֶׁעַל דַּעַת כֵּן נוֹטְעִים הָאִילָן — אֵינוֹ חָשׁוּב כָּל כָּךְ לְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" אֶלָּא "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר.

צוֹקֶר, אַף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשָׂה מִקָּנִים הַמְּתוּקִים — מְבָרְכִים עָלָיו "שֶׁהַכֹּל".

צְנוֹן מְבָרְכִין עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", אַף עַל פִּי שֶׁסּוֹפוֹ לְהִקָּשׁוֹת.

פִּלְפְּלִין בְּעוֹדָם רְטֻבִים שֶׁהֵן רְאוּיִין לַאֲכִילָה — יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְּבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ", כֵּיוָן שֶׁהֵם גְּדֵלִים בָּאִילָן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְּבָרְכִין עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", הוֹאִיל וְעִקַּר נְטִיעָתָם הוּא עַל דַּעַת שֶׁיִּתְיַבְּשׁוּ וְיֵאָכְלוּ רֻבָּן שְׁחוּקִים (כְּ)תַבְלִין, וְאֵינָן נֶאֱכָלִים בִּפְנֵי עַצְמָן אֶלָּא מְעוּטָם לִפְעָמִים. וּסְפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל בְּדִיעֲבַד. אֲבָל לְכַתְּחִלָּה יְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", לָצֵאת לְדִבְרֵי הַכֹּל.

אֲבָל פִּלְפְּלִין יְבֵשִׁים וְזַנְגְּבִיל (שֶׁקּוֹרִין אִינְגְבֶער) יָבֵשׁ, וְכֵן הַצִּפֹּרֶן (שֶׁקּוֹרִין נֶעגְלִיךְ), וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין בְּיֹבֶשׁ אֶלָּא עַל יְדֵי תַּעֲרֹבֶת — אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם כְּלוּם כְּשֶׁאוֹכֵל בִּפְנֵי עַצְמָן, שֶׁאֵין זוֹ אֲכִילָה שֶׁל הֲנָאָה לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בִּרְכַּת הַנֶּהֱנִין. אֲבָל עֵץ שֶׁל קִנָּמוֹן (שֶׁקּוֹרִין צִימְרִינְד) — רְגִילִים לְאָכְלוֹ בְּיֹבֶשׁ, וּמְבָרְכִים עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", כִּי הוּא גָּדֵל עַל הָאָרֶץ כְּמוֹ קָנִים.

וְכֵן אֱגוֹז (שֶׁקּוֹרִין מוּשְׁקָאט נוּס) רְגִילִים לְאָכְלוֹ גַּם כֵּן בְּיֹבֶשׁ, וּמְבָרְכִין עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ". וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שִׁלְשׁוּל וְנוֹתֵן הַמּוּשְׁקָאט לְתוֹךְ הַשֵּׁכָר כְּדֵי שֶׁיַּעֲצֹר, אִם אֵינוֹ צָמֵא וְאֵינוֹ שׁוֹתֶה אֶלָּא לִרְפוּאָה — הַמּוּשְׁקָאט עִקָּר וְהַשֵּׁכָר טָפֵל, וּמְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ". וְאִם הוּא צָמֵא אוֹ תָּאֵב לִשְׁתּוֹת הַשֵּׁכָר גַּם בְּלֹא רְפוּאָה, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹתֵן הַמּוּשְׁקָאט לְתוֹכוֹ לִרְפוּאָה — הַשֵּׁכָר עִקָּר, וּמְבָרֵךְ עָלָיו "שֶׁהַכֹּל" וּפוֹטֵר אֶת הַמּוּשְׁקָאט, הוֹאִיל וּבְלִיעַת הַמּוּשְׁקָאט הוּא עַל יְדֵי הַשֵּׁכָר, וּבְלָעָדוֹ לֹא הָיָה בּוֹלְעוֹ.

זַנְגְּבִיל בְּעוֹדוֹ רָטֹב שֶׁהוּא רָאוּי לְאָכִילָה — מְבָרְכִין עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", וְלֹא "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ", לְפִי שֶׁאֵינוֹ עִקַּר הַפְּרִי, כִּי הוּא שׁוֹרֶשׁ תַּחַת הַקַּרְקַע. וְכֵן זַנְגְּבִיל יָבֵשׁ שֶׁעָשָׂה מִמֶּנּוּ מִרְקָחַת — מְבָרְכִין עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", וְכֵן בְּפִלְפְּלִים יְבֵשִׁים, שֶׁאַף שֶׁנַּעֲשׂוּ רְאוּיִים לַאֲכִילָה עַל יְדֵי הַדְּבַשׁ — אֵין הַדְּבַשׁ חָשׁוּב עִקָּר אֶלָּא טָפֵל, שֶׁהֲרֵי הוּא בָּא לְהַכְשִׁירָם וּלְתַקְנָם. וְכֵן בְּשָׂמִים שְׁחוּקִים וּמְעֹרָבִים עִם צוּקָּר, כְּמוֹ שֶׁרְגִילִים לְכְתֹּשׁ זַנְגְּבִיל יָבֵשׁ וּלְעָרְבוֹ עִם צוּקָּר (שֶׁקּוֹרִין מָאגִין פּוּלְוֶוער), אַף שֶׁאֵינָן רְאוּיִים לַאֲכִילָה כְּלָל בִּפְנֵי עַצְמָם — אֵין הַצוּקָּר חָשׁוּב עִקָּר אֶלָּא טָפֵל, כֵּיוָן שֶׁהוּא בָּא לְהַכְשִׁירָם וּלְתַקְנָם.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִינֵי בְּשָׂמִים וְתַבְלִין שֶׁדַּרְכָּם לְהֵאָכֵל עַל יְדֵי טִגּוּן בְּדֶבַשׁ, אוֹ עַל יְדֵי תַּעֲרֹבֶת צוּקָּר אוֹ דָּבָר אַחֵר, שֶׁהֵן חֲשׁוּבִין עִקָּר, כְּגוֹן זַנְגְּבִיל וּפִלְפְּלִין וְצִפֹּרֶן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, אֲבָל מִינֵי בְּשָׂמִים וְתַבְלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּם לֶאֱכֹל אֶלָּא כְּשֶׁמִּתַּבְּלִין בָּהֶם הַתַּבְשִׁיל, וְאָז הַתַּבְשִׁיל הוּא עִקָּר, וְאֵין הָאֲכִילָה נִקְרֵאת עַל שֵׁם הַתַּבְלִין כְּלָל, וּכְאִלּוּ אֵינָן עוֹמְדִים לַאֲכִילָה כְּלָל, כְּגוֹן צִיטְוָוער וְכַיּוֹצֵא בּוֹ — אֵין שֵׁם פְּרִי עָלָיו.

וְאַף אִם תִּקְּנוּ וְהִכְשִׁירוּ לַאֲכִילָה כְּמוֹת שֶׁהוּא, כְּמוֹ שֶׁרְגִילִים שֶׁצּוֹלִין צִיטְוָוער וְאוֹכְלִין לְרְפוּאָה — אֵין מְבָרְכִין עָלָיו אֶלָּא "שֶׁהַכֹּל", כֵּיוָן שֶׁאֵין נוֹטְעִין אוֹתוֹ עַל דַּעַת לְאָכְלוֹ כְּלָל, אֶלָּא עַל דַּעַת לִתְּנוֹ בַּתַּבְשִׁיל. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם טִגְּנוֹ בִּדְבַשׁ אוֹ שֶׁעֵרְבוֹ עִם צוּקָּר.

וְכֵן הַשֶּׁבֶת (שֶׁקּוֹרִין עֶנִי"ס) וְהַכַּמּוֹן (שֶׁקּוֹרִין קִימ"ל), הוֹאִיל וְאֵין דַּרְכָּם לֶאֱכֹל אֶלָּא לִתְּנָם בַּתַּבְשִׁיל לְטַעֵם בִּלְבַד, לְפִיכָךְ אַף כְּשֶׁבִּשְּׁלָם בִּפְנֵי עַצְמָם אוֹ אֲכָלָם חַיִּין — אֵינוֹ מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם אֶלָּא "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ".

אֲבָל כְּשֶׁצּוֹלִין זַנְגְּבִיל לְרְפוּאָה — מְבָרְכִין עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשָׂה רְאוּי לַאֲכִילָה עַל יְדֵי זֶה.

פרק ז

פֶּרֶק ז [פְּרָטֵי בְּרָכַת שְׁאָר אֲכָלִין וּמַשְׁקִין וּבוֹ כ"ד הֲלָכוֹת]

עַל כָּל דָּבָר שֶׁאֵין גִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, כְּגוֹן בְּשַׂר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, דָּגִים, וְחָלָב, וּגְבִינָה, וּבֵיצִים, מַיִם, וּמֶלַח, וּדְבַשׁ — מְבָרְכִים "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ". וְכֵן כְּמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת (שֶׁקּוֹרִין שְׁוָועמְלִיךְ), אַף שֶׁגִּדּוּלָם מִן הָאָרֶץ, שֶׁמַּלַּחְלוּחִית הָאָרֶץ הֵם גְּדֵלִים עַל הָעֵצִים וְעַל הַכֵּלִים, כֵּיוָן שֶׁאֵין יְנִיקָתָם מִן הָאָרֶץ אֶלָּא מִן הָאֲוִיר — אֵינָם נִקְרָאִים פְּרִי הָאֲדָמָה, וּמְבָרְכִין עֲלֵיהֶם "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ".

וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁנִּשְׁתַּנָּה לְקִלְקוּל — נִשְׁתַּנָּה בִּרְכָתוֹ הַמְיֻחֶדֶת לוֹ, וּמְבָרְכִים עָלָיו בְּרָכָה הַכּוֹלֶלֶת שֶׁהִיא "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ", כְּגוֹן הַפֵּת שֶׁעִפְּשָׁה, וְתַבְשִׁיל שֶׁנִּשְׁתַּנָּה צוּרָתוֹ

וְנִתְקַלְקֵל מְעַט. אֲבָל אִם נִתְקַלְקֵל לְגַמְרֵי עַד שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְאָכִילָה כְּלָל אֲפִלּוּ עַל יְדֵי הַדְחָק — אֵין מְבָרְכִין עָלָיו כְּלָל, וְכֵן בַּפַּת שֶׁעִפְּשָׁה.

וְכֵן יַיִן שֶׁהֶחְמִיץ עַד שֶׁבְּנֵי אָדָם נִמְנָעִים לִשְׁתּוֹתוֹ מִפְּנֵי חֲמִיצוּתוֹ — מְבָרְכִין עָלָיו "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ". וְאִם נַעֲשָׂה חוֹמֶץ גָּמוּר, דְּהַיְנוּ שֶׁהוּא חָזָק כָּל כָּךְ שֶׁכְּשֶׁמַּשְׁלִיכִים אוֹתוֹ עַל הָאָרֶץ הוּא מְבַעְבֵּעַ וּמַעֲלֶה רְתִיחוֹת — אֵין מְבָרְכִין עָלָיו כְּלָל, מִפְּנֵי שֶׁמַּזִּיקוֹ. וְאִם עֵרְבוֹ בַּמַּיִם עַד שֶׁהוּא רָאוּי לִשְׁתִיָּה — מְבָרֵךְ עָלָיו "שֶׁהַכֹּל".

וְכֵן כָּל מִינֵי פֵּרוֹת שֶׁבִּשְּׁלָם בַּמַּיִם וְעָשָׂה מֵהֶם מַשְׁקֶה. וַאֲפִלּוּ שֵׁכַר שְׂעוֹרִים מְבָרְכִים עָלָיו "שֶׁהַכֹּל" וְלֹא "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת", הוֹאִיל וְהוּא צָלוּל וְעוֹמֵד לִשְׁתִיָּה.

יַיִן שֶׁרֵיחוֹ חוֹמֶץ וְטַעְמוֹ יַיִן — עֲדַיִן שֵׁם יַיִן עָלָיו, וְלֹא נִשְׁתַּנְּיֵת בִּרְכָתוֹ. אֲבָל אִם טַעְמוֹ חוֹמֶץ אַף עַל פִּי שֶׁרֵיחוֹ יַיִן — מְבָרְכִין עָלָיו "שֶׁהַכֹּל".

יַיִן מְבֻשָּׁל מְבָרְכִים עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן". וְכֵן יַיִן שֶׁמְּעָרְבִים בּוֹ דְּבַשׁ וּפִלְפְּלִין, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּנָּה טַעַם הַיַּיִן עַל יְדֵי הַדְּבַשׁ וּפִלְפְּלִין — לֹא נִשְׁתַּנָּה לִגְרִיעוּתָא, וּבִרְכָתוֹ "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן".

יַיִן שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ אֶחָד מִשִּׁבְעָה מִשְׁקִין, אִם נִתְעָרֵב כָּל כָּךְ עַד שֶׁנִּפְסַד טַעַם הַיַּיִן — אֵין לְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן" אֶלָּא "שֶׁהַכֹּל", כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁתַּנָּה לִגְרִיעוּתָא. וְאִם נִתְעָרֵב בּוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מַפְסִיד טַעַם הַיַּיִן — הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב.

וְיַיִן שֶׁמָּזְגוֹ בְּמַיִם, אֲפִלּוּ הַמַּיִם הֵם הָרֹב — מְבָרְכִים עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן", אִם הוּא יַיִן חָזָק שֶׁרָאוּי לִשְׁתּוֹתוֹ עַל יְדֵי מִזִּיגָה גְּדוֹלָה כָּזוֹ, וְדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִשְׁתּוֹתוֹ בְּמָקוֹם יַיִן עַל יְדֵי מִזִּיגָה כָּזוֹ, שֶׁאִם לֹא כֵן בְּטֵלָה דַּעְתּוֹ אֵצֶל כָּל אָדָם. וְאִם הַיַּיִן הוּא אֶחָד מִשִּׁשָּׁה בַּמַּיִם, שֶׁיֵּשׁ בַּמַּיִם שִׁשָּׁה פְּעָמִים כְּמוֹתוֹ — אֵין מְבָרְכִין עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן" בְּכָל עִנְיָן.

אֵין מְבָרְכִין עַל הַמַּיִם "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ" לְפָנֵיהֶם וּ"בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת" לְאַחֲרֵיהֶם אֶלָּא כְּשֶׁשּׁוֹתֶה לִצְמָאוֹ, אֲבָל אִם שׁוֹתֶה לְהַבְלִיעַ לֻגְמָתוֹ שֶׁחֲנָקָתוּ — אֵינוֹ מְבָרֵךְ לֹא בַּתְּחִלָּה וְלֹא בַּסּוֹף, לְפִי שֶׁאֵין הֲנָאָה לָאָדָם בִּשְׁתִיַּת הַמַּיִם אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהוּא צָמֵא. אֲבָל שְׁאָר מַשְׁקִים שֶׁיֵּשׁ הֲנָאָה לַגּוּף בִּשְׁתִיָּתָן וּבְטַעְמָן — צָרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה וּבַסּוֹף, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ תָּאֵב לָהֶם וְאֵינוֹ שׁוֹתֶה בְּרָצוֹן אֶלָּא מֵחֲמַת אֹנֶס לֻגְמָתוֹ שֶׁחֲנָקָתוּ.

וְכֵן כָּל הָאֲכָלִין וּמַשְׁקִין שֶׁאָדָם אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה לִרְפוּאָה, אִם טַעְמָן טוֹב וְהַחֵךְ נֶהֱנֶה מֵהֶם — מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם תְּחִלָּה וְסוֹף, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ תָּאֵב לָהֶם כְּלָל וְאֵינוֹ אוֹכְלָם אֶלָּא מֵחֲמַת אֹנֶס חָלְיוֹ. אֲבָל אִם הֵם רָעִים שֶׁאֵין לוֹ הֲנָאָה מֵהֶם אַף עַל פִּי שֶׁמִּתְרַפֵּא בָּהֶם — אֵינוֹ מְבָרֵךְ לֹא בַּתְּחִלָּה וְלֹא בַּסּוֹף (וְאִם אֵינָם טוֹבִים וְלֹא רָעִים לְגַמְרֵי — יֵשׁ מִי שֶׁרָצָה לוֹמַר שֶׁלְּעוֹלָם מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "שֶׁהַכֹּל").

וְכֵן חוֹלֶה הָאוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אוֹ מִי שֶׁאוֹכֵל דָּבָר אִסּוּר מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה, כֵּיוָן שֶׁנֶּהֱנָה צָרִיךְ לְבָרֵךְ תְּחִלָּה וְסוֹף, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נֶהֱנֶה בְּרָצוֹן כְּלָל אֶלָּא מֵחֲמַת אֹנֶס חָלְיוֹ.

דָּבָשׁ שֶׁנִּשְׁתַּלּוֹ עִם מִינֵי בְּשָׂמִים כְּתוּשִׁים כְּדֵי לְבַשְּׂמוֹ כְּמִנְהַג הוֹלְכֵי דְּרָכִים — הַדָּבָשׁ עִקָּר וְהַבְּשָׂמִים טְפֵלִים, וּמְבָרֵךְ "שֶׁהַכֹּל", שֶׁהֲרֵי הַבְּשָׂמִים בָּאִים לְתַקֵּן הַדְּבַשׁ וּלְהַטְעִימוֹ.

אֲבָל מִינֵי מִרְקַחַת מִפֵּרוֹת אוֹ עֲשָׂבִים אוֹ מִינֵי בְּשָׂמִים מְרֻקָּחִים בִּדְבַשׁ, אֲפִלּוּ הֵם כְּתוּשִׁים בְּיוֹתֵר וּמְעֹרָבִים בִּדְבַשׁ — הֵם חֲשׁוּבִים עִקָּר וּמְבָרְכִים עֲלֵיהֶם בִּרְכָתָם (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ו') אֲפִלּוּ הוּא הַרְבֵּה מִמֶּנּוּ.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִרְקַחַת (שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה לְקִיּוּם, לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה מְעַט מְעַט לִפְרָקִים, וְלֹא לְאָכְלָם הַרְבֵּה לְמָזוֹן וּלְתַבְשִׁיל, לְפִיכָךְ אֵין הַדְּבַשׁ נֶחְשָׁב עִקָּר אַף עַל פִּי שֶׁהוּא הָרֹב), אֲבָל תַּבְשִׁיל (שֶׁהוּא עֲשׂוּי לַאֲכִילָה) הַנַּעֲשֶׂה מִתַּעֲרֹבֶת דְּבַשׁ וּמִינִים אֲחֵרִים שֶׁאֵינָם מֻחֲמֶשֶׁת מִינֵי דָּגָן, כְּגוֹן פֵּרוֹת וְקִטְנִיּוֹת — הוֹלְכִים אַחַר הָרֹב, וְאִם הָרֹב הוּא דְּבַשׁ — הוּא עִקָּר, וּפוֹטֵר אֶת הַפֵּרוֹת, אֲפִלּוּ אֵינָם כְּתוּשִׁים וּמְעֹרָבִים עִמּוֹ אֶלָּא עוֹמְדִים בְּעֵינָם בְּתוֹכוֹ, כֵּיוָן שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ יַחַד וְנַעֲשׂוּ תַּבְשִׁיל אֶחָד, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר מַשְׁקִין, חוּץ מִמַּיִם, אֶלָּא אִם כֵּן הָאֶחָד הוּא עִקָּר וְהַשֵּׁנִי אֵינוֹ אֶלָּא לְתַקֵּן וּלְהַכְשִׁיר אֲכִילַת חֲבֵרוֹ.

כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁסְּחָטָן לְהוֹצִיא מֵימֵיהֶם — אֵין מֵימֵיהֶם חֲשׁוּבִים כְּמוֹתָם לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ", אֶלָּא מְבָרְכִים עֲלֵיהֶם "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ" (וְלָכֵן מְבָרְכִים עַל הַמַּשְׁקֶה וְוִישְׁנִיק אוֹ מֵאלִינְיִק "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ"), חוּץ מִזֵּיתִים וַעֲנָבִים שֶׁהַמַּשְׁקֶה הַיּוֹצֵא מֵהֶם כְּמוֹתָם, וְרָאוּי לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ".

אֶלָּא שֶׁהַיַּיִן מִפְּנֵי חֲשִׁיבוּתוֹ גּוֹרֵם בְּרָכָה לְעַצְמוֹ, בְּרָכָה מְבֹרֶרֶת וּפְרָטִית יוֹתֵר, וְהִיא "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן". וְהַשֵּׁמֶן אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו כְּלָל כְּשֶׁשּׁוֹתֵהוּ לְבַדּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַזִּיק לוֹ. וְאִם אוֹכְלוֹ עִם פַּת אוֹ מְעָרְבוֹ בִּשְׁאָר מַשְׁקִין (כְּמוֹ שֶׁרְגִילִין לִתֵּן לְשֵׁכָר) — הַפַּת אוֹ הַמַּשְׁקִין עִקָּר, וּמְבָרֵךְ עַל הַפַּת אוֹ עַל הַמַּשְׁקֶה וּפוֹטֵר אֶת הַשֶּׁמֶן. אֶלָּא אִם כֵּן חוֹשֵׁשׁ בִּגְרוֹנוֹ וְשׁוֹתֵהוּ לִרְפוּאָה מֵעָרֵב בִּשְׁאָר מַשְׁקִין, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַשֶּׁמֶן מוּעָט — הוּא עִקָּר, שֶׁמְּכַוֵּן בּוֹ לִשְׁתּוֹתוֹ לִרְפוּאָה, וְלָכֵן מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" וּפוֹטֵר אֶת הַמַּשְׁקֶה שֶׁהוּא טָפֵל אֵלָיו.

כָּל הַפֵּרוֹת, אֲפִלּוּ זֵיתִים וַעֲנָבִים, שֶׁשָּׁרָאן אוֹ בִּשְּׁלָן בַּמַּיִם, אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְנַס טַעַם הַפֵּרִי בַּמַּיִם — אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל אוֹתָם הַמַּיִם אֶלָּא "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ", אֲפִלּוּ נִתְיַבְּשׁוּ וְדָרֵךְ לֶאֱכֹלָם עַל יְדֵי בִּשּׁוּל, מִכָּל מָקוֹם אֵין עִקַּר נְטִיעָתָם עַל דַּעַת כֵּן.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּפֵרוֹת שֶׁדַּרְכָּם לְהֵאָכֵל חַיִּין, אֲבָל מִינֵי יְרָקוֹת שֶׁדַּרְכָּן אֲכִילָתָם עַל יְדֵי בִּשּׁוּל — מֵי בִּשּׁוּלָם כְּמוֹתָם, שֶׁעַל דַּעַת כֵּן נוֹטְעִים אוֹתָם לֶאֱכֹל גַּם מֵימֵיהֶם עִמָּהֶם אוֹ עִם פַּת, וְלֹא יָצְאוּ מִתּוֹרַת אֹכֶל לְגַמְרֵי, לְפִיכָךְ מְבָרְכִים עֲלֵיהֶם בִּרְכַּת הַיְרָקוֹת אַף אִם בָּא

לִשְׁתּוֹתָם בִּפְנֵי עַצְמָם.

וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכָּל הַפֵּרוֹת מֵי בִּשּׁוּלָם אוֹ שְׁרִיָּתָם כְּמוֹתָם, וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" אִם בָּא לִשְׁתּוֹתָם בִּפְנֵי עַצְמָם, כֵּיוָן שֶׁעִקַּר בִּשּׁוּל הַמַּיִם בִּשְׁבִיל הַפֵּרוֹת וְיֵשׁ לְהַמַּשְׁקֶה טַעַם הַפְּרִי.

וְהַלְכָךְ, לְכַתְּחִלָּה יְבָרֵךְ עַל הַמָּרָק "שֶׁהַכֹּל", וְיוֹצֵא לְדִבְרֵי הַכֹּל. אֲבָל אִם אוֹכֵל מִתְּחִלָּה הַפְּרִי וּבֵרַךְ עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" וְאַחַר כָּךְ בָּא לִשְׁתּוֹת הַמָּרָק — לֹא יְבָרֵךְ עַל הַמָּרָק "שֶׁהַכֹּל", כִּי שֶׁמָּא נִפְטַר כְּבָר בִּבְרָכַת "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ", עַל כֵּן טוֹב שֶׁיִּשְׁתֶּה דָּבָר אַחֵר תְּחִלָּה לְבָרֵךְ עָלָיו "שֶׁהַכֹּל".

וְכָל זֶה לְצֵאת יְדֵי סְפֵק בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה, אֲבָל בִּסְפֵק בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, כְּגוֹן מֵי שְׁרִיַּת אוֹ בִּשּׁוּל צְמוּקִים אוֹ תְּאֵנִים אוֹ שְׁאָר פֵּרוֹת מִשְּׁבְעַת הַמִּינִים שֶׁבִּרְכָתָם הָאַחֲרוֹנָה הִיא "מֵעֵין ג'", וּכְשֶׁשָּׁתָה הַמָּרָק לְבַדּוֹ יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם יְבָרֵךְ "מֵעֵין ג'" אוֹ "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת" — לֹא יִשְׁתֶּה כְּשִׁעוּר אֶלָּא תּוֹךְ הַסְּעוּדָה, אוֹ יֹאכַל פְּרִי מִז' הַמִּינִים (כְּשִׁעוּר) וְגַם יִשְׁתֶּה מַיִם (כְּשִׁעוּר), כְּדֵי שֶׁיְּצְטָרֵךְ לְבָרֵךְ "מֵעֵין ג'" וְגַם "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת".

וְכָל זֶה, כְּשֶׁשָּׁרָאן אוֹ בִּשְּׁלָן עַל דַּעַת לְאָכְלָן עִם מֵימֵיהֶם, שֶׁאָז תּוֹרַת מָרָק עֲלֵיהֶם, אֲבָל אִם שְׁרָאָן אוֹ בִּשְּׁלָן לִשְׁתּוֹת מֵימֵיהֶם לְבַדָּם — אֵין שֵׁם מָרָק עֲלֵיהֶם אֶלָּא שֵׁם מַשְׁקֶה, וּלְדִבְרֵי הַכֹּל מְבָרֵךְ עָלָיו "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ" וּ"בוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת". וְלָכֵן מְבָרְכִין עַל מַיִם מְבֻשָּׁלִים עִם עֲלִים (שֶׁקּוֹרִין טֵיי"א) אוֹ עַל מֵי שְׁרִיַּת תּוּתִים וְתַפּוּחִים (שֶׁקּוֹרִין עֶפִּי"ל קְוָואס אוֹ יַאגִיד"ס קְוָואס) "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ" (וְכֵן עַל שְׁתִיַּת הַקַּאוּוֶ"י).

וְכֵן מָרָק שֶׁל כָּל מַעֲשֶׂה קְדֵרָה מֻחֲמֶשֶׁת הַמִּינִים — אֵין הַמָּרָק נֶחְשָׁב כְּתַבְשִׁיל לְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" אִם בָּא לִשְׁתּוֹתוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן בִּשְּׁלוֹ כְּדֵי לֶאֱכֹל הַתַּבְשִׁיל. אֲבָל אִם עִקַּר הַבִּשּׁוּל בִּשְׁבִיל הַמָּרָק לְבַדּוֹ, כְּמוֹ שֶׁמְּבַשְּׁלִין שְׁעוֹרִים לַחוֹלֶה לִשְׁתּוֹת הַמָּרָק — מְבָרְכִים עָלָיו "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ". וּמִטַּעַם זֶה מְבָרְכִים עַל שֵׂכַר שְׁעוֹרִים "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ" וְלֹא "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת".

וַאֲפִלּוּ אִם אוֹכֵל גַּם כֵּן הַתַּבְשִׁיל עִם הַמָּרָק, כְּגוֹן שֶׁעוֹשִׂין תַּבְשִׁיל מִשְּׁעוֹרִים אוֹ שִׁבֹּלֶת שׁוּעָל (שֶׁקּוֹרִין גְּרִי"ץ) וְנוֹתְנִים מַיִם הַרְבֵּה שֶׁאֵין רְאוּי רַק לְשָׁרְפוֹ (שֶׁקּוֹרִין זוּ"פּ) — אֵין הַמָּרָק נִפְטָר בִּבְרָכַת הַתַּבְשִׁיל, שֶׁאֵינוֹ טָפֵל אֵלָיו כְּלָל, כֵּיוָן שֶׁעִקַּר הַבִּשּׁוּל בִּשְׁבִיל הַמָּרָק. וּמִכָּל מָקוֹם כְּדֵי לַעֲשׂוֹת עַל צַד הַיּוֹתֵר טוֹב, רְאוּי לְבָרֵךְ תְּחִלָּה עַל הַמָּרָק וְלִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ בִּפְנֵי עַצְמוֹ מְעַט, וְאַחַר כָּךְ יְבָרֵךְ עַל הַתַּבְשִׁיל "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת", שֶׁגַּם הַתַּבְשִׁיל אֵינוֹ נַעֲשֶׂה טָפֵל אֶל הַמָּרָק אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר הַבִּשּׁוּל בִּשְׁבִילוֹ, לְפִי שֶׁמִּין דָּגָן הוּא חָשׁוּב וְאֵינוֹ נַעֲשֶׂה טָפֵל לְהַפְסִיד בִּרְכָתוֹ כָּל שֶׁבָּא לִתֵּן טַעַם בַּקְּדֵרָה.

אֲבָל תַּבְשִׁיל מִין דָּגָן שֶׁהַגַּרְעִינִים שְׁלֵמִים וְעוֹמְדִים בְּעֵינָם, שֶׁבִּרְכָתוֹ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" — הֲרֵי הַמָּרָק כְּמָרָק שֶׁל שְׁאָר פֵּרוֹת, שֶׁאֲפִלּוּ עִקַּר הַבִּשּׁוּל בִּשְׁבִיל אֲכִילַת הַפֵּרוֹת — אֵין מְבָרְכִים עַל הַמָּרָק אֶלָּא "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ" לִסְבָרָא הָרִאשׁוֹנָה, הוֹאִיל וְאֵין דֶּרֶךְ אֲכִילָתָן עַל יְדֵי בִּשּׁוּל, וְאַף חֻמַּשֶׁת מִינֵי דָּגָן אֵין דֶּרֶךְ אֲכִילָתָם עַל יְדֵי בִּשּׁוּל כְּשֶׁהֵם שְׁלֵמִים וְעוֹמְדִים בְּעֵינָם, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת מֵהֶם פַּת אוֹ תַּבְשִׁיל לְאַחַר שֶׁנִּכְתְּשׁוּ אוֹ נִטְחֲנוּ, שֶׁמִּפְּנֵי זֶה אֵין מְבָרְכִים עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" מִפְּנֵי חֲשִׁיבוּתָם אֶלָּא לְאַחַר שֶׁנִּכְתְּשׁוּ אוֹ נִטְחֲנוּ, שֶׁהוּא דֶּרֶךְ אֲכִילָתָם (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק א').

אֲבָל מִינֵי קִטְנִיּוֹת שֶׁדֶּרֶךְ אֲכִילָתָם עַל יְדֵי בִּשּׁוּל גַּם בְּעוֹדָם שְׁלֵמִים וְעוֹמְדִים בְּעֵינָם — מְבָרְכִין עַל הַמָּרָק "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" לְדִבְרֵי הַכֹּל.

וְהוּא שֶׁאֵין עִקַּר הַבִּשּׁוּל בִּשְׁבִיל הַמָּרָק לְבַדּוֹ, אֲבָל אִם עִקַּר הַבִּשּׁוּל בִּשְׁבִיל הַמָּרָק, בֵּין בְּמִינֵי קִטְנִיּוֹת בֵּין בְּמִינֵי דָּגָן — מְבָרְכִין עָלָיו "שֶׁהַכֹּל", אַף אִם אוֹכֵל גַּם כֵּן הַתַּבְשִׁיל עִמּוֹ, וְאֵינוֹ טָפֵל אֵלָיו כְּלָל, וְאֵינוֹ נִפְטָר בִּבְרָכָתוֹ. אֶלָּא לַעֲשׂוֹת עַל צַד הַיּוֹתֵר טוֹב, רָאוּי לְבָרֵךְ תְּחִלָּה עַל הַמָּרָק וְלִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ מְעַט בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְאַחַר כָּךְ יְבָרֵךְ עַל הַתַּבְשִׁיל אִם הוּא מִין דָּגָן. אֲבָל אִם הוּא מִמִּינֵי קִטְנִיּוֹת — לֹא יְבָרֵךְ עַל הַתַּבְשִׁיל כְּלָל, לְפִי שֶׁהוּא טָפֵל אֶל הַמָּרָק וְנִפְטָר בִּבְרָכָתוֹ, כֵּיוָן שֶׁעִקַּר הַבִּשּׁוּל בִּשְׁבִילוֹ. וְכֵן בְּפֵרוֹת שֶׁעִקַּר בִּשּׁוּלָם לְצֹרֶךְ הַמָּרָק.

אֲבָל מִינֵי יְרָקוֹת אַף אִם נִתְבַּשְּׁלוּ לְצֹרֶךְ הַמָּרָק — מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בִּרְכַּת הַיְרָקוֹת, כֵּיוָן שֶׁכָּל הָעוֹלָם מְבַשְּׁלִים אוֹתָם לְאֲכִילָה וְאָז הַמָּרָק בָּטֵל לְגַבֵּי הַתַּבְשִׁיל — לֹא נִשְׁתַּנִּית בִּרְכַּת הַמָּרָק בִּשְׁבִיל זֶה שֶׁבִּשְּׁלָם לְצֹרֶךְ מֵימֵיהֶם, כִּי בָּטְלָה דַּעְתּוֹ אֵצֶל כָּל אָדָם.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן ה' מִינֵי דָּגָן וּמִינֵי קִטְנִיּוֹת שֶׁבִּשְּׁלָם לְצֹרֶךְ מֵימֵיהֶם — לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר בָּהֶם כָּל כָּךְ "בָּטְלָה דַּעְתּוֹ", כִּי הַרְבֵּה עוֹשִׂין מֵהֶם כְּעֵין דַּיְסָא בְּלֹא רֹטֶב, וְהַרְבֵּה עוֹשִׂין מֵהֶם פַּת, וְהַרְבֵּה אוֹכְלִין קִטְנִיּוֹת חַיִּין. וְכֵן פֵּרוֹת שֶׁדַּרְכָּם לְהֵאָכֵל חַיִּין, וְגַם הַיְבֵשִׁים שֶׁאֵין דַּרְכָּם לְהֵאָכֵל חַיִּין הַרְבֵּה שׁוֹרִין אוֹתָן לְצֹרֶךְ מֵימֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁרְגִילִין בְּאַגָּסִים יְבֵשִׁים וּבְצִמּוּקֵי עֲנָבִים. לְפִיכָךְ מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ" לְדִבְרֵי הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר.

מֵי שְׁרִיַּת פֵּרוֹת שֶׁנִּכְבְּשׁוּ בָּהֶם לְהִתְקַיֵּם (כְּגוֹן קְרוֹי"ט וְאוּנְגְרְקִי"ס) — אֵין מְבָרְכִים עֲלֵיהֶם אֶלָּא "שֶׁהַכֹּל" לְפִי סְבָרָא הָרִאשׁוֹנָה, אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְנָס טַעַם הַפֵּרוֹת בַּמַּיִם, הוֹאִיל וְלֹא נִכְבְּשׁוּ בָּהֶם כְּדֵי שֶׁיִּתְּנוּ בָּהֶם טַעַם, וְלֹא הָיְתָה הַכַּוָּנָה כְּלָל עַל הַמַּיִם שֶׁיִּהְיוּ מֻכְשָׁרִים וּמֻטְעָמִים יוֹתֵר בְּטַעַם הַפֵּרוֹת שֶׁיִּכָּנֵס בָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁהַכַּוָּנָה הוּא בְּבִשּׁוּל יְרָקוֹת גַּם עַל הַמַּיִם שֶׁיִּהְיוּ מֻטְעָמִים בְּטַעַם הַיָּרָק שֶׁלְּכָךְ נֶחְשָׁבִים כְּמוֹתָם. אֲבָל לְפִי סְבָרָא הָאַחֲרוֹנָה כֵּיוָן שֶׁעִקַּר שְׁרִיָּתָם הוּא בִּשְׁבִיל הַפֵּרוֹת — מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם כְּבִרְכַּת הַפֵּרִי שֶׁשָּׁורָה בּוֹ.

וְכָל זֶה בְּמָרָק שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בּוֹ הַמַּאֲכָל אוֹ שֶׁנִּשְׁרָה בּוֹ עַד שֶׁנָּתַן בּוֹ טַעַם, אֲבָל אִם לֹא נִשְׁרָה בּוֹ אֶלָּא שֶׁעֵרְבָן לְאָכְלָם יַחַד, וּבָא לִשְׁתּוֹתוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ — צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו בִּפְנֵי עַצְמוֹ.
וְאִם בָּא לְאָכְלָן בְּיַחַד — אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו כְּלוּם, אֲפִלּוּ הוּא יַיִן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָפֵל לַמַּאֲכָל וְנִפְטָר בִּבְרָכָתוֹ.
וְאִם עִקַּר כַּוָּנָתוֹ עַל הַמָּרָק, וְהַמַּאֲכָל הוּא לָתֵת בּוֹ טַעַם — הַמָּרָק עִקָּר.
וְאִם כַּוָּנָתוֹ עַל שְׁנֵיהֶם — אֵין הוֹלְכִים בּוֹ אַחַר הָרֹב, אֶלָּא מְבָרֵךְ עַל שְׁנֵיהֶם, תְּחִלָּה עַל הַמַּאֲכָל וְיֹאכַל מִמֶּנּוּ מְעַט, וְאַחַר כָּךְ "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ" עַל הַמָּרָק.
וַאֲפִלּוּ אִם הַמַּאֲכָל הוּא מִין דָּגָן — אֵינוֹ נֶחְשָׁב עִקָּר לִפְטֹר הַמָּרָק בִּבְרָכָתוֹ, לְפִי שֶׁאַף מִין דָּגָן עַצְמוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה רַךְ וְרָאוּי לִשְׁתִיָּה כְּמָרָק — אֵין מְבָרְכִין עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק א').
מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמָרָק שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בּוֹ הַמַּאֲכָל אוֹ נִשְׁרָה בּוֹ וְנָתַן בּוֹ טַעַם, שֶׁהֲרֵי הוּא בָּטֵל לְגַבֵּי הַמַּאֲכָל, וּכְאִכָּל הוּא חָשׁוּב, הוֹאִיל וְעִקְּרוֹ בִּשְׁבִיל הַמַּאֲכָל כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְסָבָרָא הָאַחֲרוֹנָה, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁדֶּרֶךְ הַמַּאֲכָל לֶאֱכֹל הַמָּרָק עִמּוֹ אוֹ עִם הַפַּת כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לַסָּבָרָא הָרִאשׁוֹנָה.
וַאֲפִלּוּ בְּמָרָק שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בּוֹ לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא כְּשֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בּוֹ הַפֵּרִי לְבַד בְּלֹא בָּשָׂר, אֲבָל אִם נָתַן בָּשָׂר בַּקְּדֵרָה — אֵין לְבָרֵךְ עַל הַמָּרָק אֶלָּא "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ" אִם בָּא לִשְׁתּוֹתוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֲפִלּוּ בְּמָרָק שֶׁל יְרָקוֹת, כִּי טַעַם הַבָּשָׂר שֶׁבַּמָּרָק חָשׁוּב עִקָּר יוֹתֵר מִטַּעַם הַיְרָקוֹת אוֹ הַפֵּרִי.
אֲבָל מָרָק שֶׁל תַּבְשִׁיל מִמִּין דָּגָן שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" — הֲרֵי טַעַם הַדָּגָן שֶׁבַּמָּרָק חָשׁוּב עִקָּר יוֹתֵר מִטַּעַם הַבָּשָׂר, שֶׁמִּין דָּגָן חָשׁוּב מִכָּל הַמִּינִים (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל).
וְיָרָקוֹת שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ בְּחֹמֶץ אוֹ בְּמַשְׁקֶה שֶׁקּוֹרִין בָּאַרְשָׁ"ט אוֹ בְּמַשְׁקֶה אַחֵר, חוּץ מִמַּיִם — אֵין מְבָרְכִין עַל הַמָּרָק בִּרְכַּת הַיְרָקוֹת לְפִי סָבָרָא רִאשׁוֹנָה, שֶׁאֵין מֵי יְרָקוֹת חֲשׁוּבִים כְּמוֹתָם אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמְּבַשְּׁלִים בָּהֶם עַד שֶׁיִּתְּנוּ טַעַם בָּהֶם וְיֹאכְלוּם גַּם כֵּן, וּמֵאַחַר שֶׁיֵּשׁ לְהַחֹמֶץ אוֹ שֶׁאָר מַשְׁקֶה עוֹד טַעַם שֶׁל עַצְמוֹ — הֲרֵי טַעַם זֶה עִקָּר. וְלֹא אָמְרוּ שֶׁמְּרַק הַיְרָקוֹת כְּמוֹתָם אֶלָּא בְּמַיִם, שֶׁאֵין לָהֶם טַעַם הֶנְאָה שֶׁל עַצְמָן אֶלָּא לְמִי שֶׁהוּא צָמֵא.
אֲבָל לַסָּבָרָא הָאַחֲרוֹנָה אִם עִקַּר הַבִּשּׁוּל בִּשְׁבִיל הַיְרָקוֹת — הֲרֵי הַמָּרָק בָּטֵל אֶצְלָם וְנֶחְשָׁב כְּמוֹתָם כְּשֶׁנִּתְּנוּ בּוֹ טַעַם אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עוֹד טַעַם שֶׁלָּהֶם.
תְּמָרִים שֶׁמְּעָכָם בַּיָּד וְהוֹצִיא גַּרְעִינֵיהֶם וְעָשָׂה מֵהֶם עִסָּה, וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶם מִשְּׁאָר פֵּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין דַּרְכָּם בְּכָךְ — לֹא נִשְׁתַּנִּית בִּרְכָתָם, וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ", הוֹאִיל

וְלֹא נִשְׁתַּנָּה תָּאֳרָם לְגַמְרֵי.

וְאֵינָן דּוֹמִין לְחִטִּים שֶׁנִּטְחָנוּ בְּרֵחַיִם, שֶׁאַף שֶׁלֹּא נִטְחֲנוּ דַּיק דַּיק כְּקֶמַח גָּמוּר אֶלָּא יֵשׁ בָּהֶן טַעַם חִטִּים וּרְאוּיִין לַאֲכִילָה קְצָת חַיִּין — אַף עַל פִּי כֵן אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" אֶלָּא "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ" (וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָּהֶן בְּשֶׁל קִטְנִיּוֹת אֲפִלּוּ מְבֻשָּׁלִים) (שָׁקוֹרִין גְּרוֹיפִי"ן שֶׁל מֶלֶךְ), לְפִי שֶׁנִּשְׁתַּנָּה תֹּאַר הַחִטִּים לְגַמְרֵי בִּטְחִינָתָם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִטְחֲנוּ דַּיק דַּיק כְּקֶמַח גָּמוּר, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּתְמָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם שֶׁנִּתְמַעֲכוּ — עֲדַיִן תֹּאַר פְּרִי עֲלֵיהֶם.

אֲבָל אֱגוֹז שֶׁכִּתְּשׁוֹ בְּיוֹתֵר עַד שֶׁאֵינוֹ נִכָּר בְּמַהוּתוֹ וְתָאֳרוֹ, וְכֵן שֶׁמִּשְׁמִין שֶׁטְּחָנָן הֵיטֵב — מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ", הוֹאִיל וְאֵין דַּרְכָּם בְּכָךְ. אֲבָל דְּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ בְּכָךְ, כְּגוֹן זַנְגְּבִיל וּבָשָׂמִים שְׁחוּקִים וּמְעֹרָבִים עִם צוּקָּער אוֹ מֻרְקָחִים בִּדְבַשׁ — לֹא נִשְׁתַּנִּית בִּרְכָתָם. וְכֵן וָרְדִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם מִפֵּרוֹת שֶׁדַּרְכָּן אֲכִילָתָן הוּא לְחָתְכָם דַּיק דַּיק וּלְטַגְּנָם — מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בִּרְכָתָם, אֲפִלּוּ כְּתוּשִׁים בְּיוֹתֵר עַד שֶׁאֵין נִכָּר תָּאֳרָם כְּלָל, לְפִי שֶׁגַּם זֶה הוּא דֶּרֶךְ אֲכִילָתָן.

וְכֵן פֵּרוֹת מְבֻשָּׁלִים אוֹ מְטֻגָּנִים שֶׁנִּמּוֹחוּ עַל יְדֵי הַבִּשּׁוּל, כְּגוֹן גַּדְגְּדָנִיּוֹת מְטֻגָּנִים (שָׁקוֹרִין פַּאוּוִידְלַ"א), וְנִשְׁתַּנָּה מַהוּתָם וְתָאֳרָם, הוֹאִיל וְאֵין זוֹ דֶּרֶךְ אֲכִילָתָם — מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ". אֲבָל אִם לֹא נִמּוֹחוּ לְגַמְרֵי בְּבִשּׁוּלָם, רַק שֶׁנִּתְרַסְּקוּ וְנִתְמַעֲכוּ וַעֲדַיִן מַמָּשׁ קַיָּם וְנִכָּר מַהוּתָם וְתָאֳרָם — לֹא נִשְׁתַּנִּית בִּרְכָתָם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין זוֹ דֶּרֶךְ אֲכִילָתָם.

וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֲפִלּוּ פֵּרוֹת שֶׁנִּמּוֹחוּ לְגַמְרֵי בַּבִּשּׁוּל אוֹ שֶׁנִּכְתְּשׁוּ בְּיוֹתֵר עַד שֶׁאֵין מַהוּתָם וְתָאֳרָם נִכָּר כְּלָל — לֹא נִשְׁתַּנִּית בִּרְכָתָם, בֵּין חַיִּין בֵּין מְבֻשָּׁלִים, אִם לֹא נִשְׁתַּנּוּ לִגְרִיעוּתָא, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ אֲכִילָתָם בְּכָךְ.

וְאֵין דּוֹמִין לְחִטִּים שֶׁלֹּא נִטְחֲנוּ דַּיק דַּיק כְּקֶמַח גָּמוּר אֶלָּא יֵשׁ בָּהֶם טַעַם חִטִּים וּמַמָּשָׁם וְאַף עַל פִּי כֵן מְבָרְכִים עֲלֵיהֶם "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ", לְפִי שֶׁהַחִטִּים יֵשׁ לָהֶם עִלּוּי אַחֵר לַעֲשׂוֹת מֵהֶן פַּת, לְפִיכָךְ, מֵאַחַר שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מִבְּרִיָּתָם עַל יְדֵי טְחִינָה וְלֹא הִגִּיעוּ בְּשִׁנּוּי זֶה לְמַעֲלָתָם הָאַחֲרוֹנָה שֶׁהִיא מַעֲלַת הַפַּת — הֲרֵי שִׁנּוּיִם זֶה מוֹצִיאָן וּמוֹרִידָן מִתּוֹרַת פְּרִי שֶׁהָיְתָה עֲלֵיהֶם קֹדֶם שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ, אֲבָל פֵּרוֹת שֶׁאֵין עוֹשִׂין מֵהֶם פַּת — אֵין שִׁנּוּיִם זֶה שֶׁעַל יְדֵי כְּתִישָׁה אוֹ מְחוּי הַבִּשּׁוּל מוֹצִיאִם מִתּוֹרַת פְּרִי, אֶלָּא אִם כֵּן נִשְׁתַּנּוּ לִגְרִיעוּתָא בְּטַעְמָם עַל יְדֵי בִּשּׁוּל כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר (בְּפֶרֶק ו').

אֲבָל מִינֵי קִטְנִיּוֹת, הוֹאִיל וְדֶרֶךְ לַעֲשׂוֹת מֵהֶן פַּת לִפְעָמִים — הֲרֵי שִׁנּוּיִם מִבְּרִיָּתָם בִּטְחִינָתָם מוֹצִיאִם מִתּוֹרַת פְּרִי, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי קְצָת טְחִינָה אוֹ כְּתִישָׁה בְּמַכְתֶּשֶׁת, כַּנָּהוּג בְּדוֹחַן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִמִּינֵי קִטְנִיּוֹת שֶׁעוֹשִׂין מֵהֶם דַּיְסָא (שָׁקוֹרִין קַאשֶׁ"ע מִגְּרוֹפִי"ן).

(אֲבָל לַסְּבָרָא הָרִאשׁוֹנָה אֲפִלּוּ שֶׁבִּכְתִישָׁה אוֹ טְחִינָה מוּעֶטֶת לֹא נִשְׁתַּנִּית בִּרְכָתָם, וְיֵשׁ

לְבָרֵךְ עַל דַּיְסָא זוֹ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", מֵאַחַר שֶׁזּוֹ הִיא דֶּרֶךְ אֲכִילָתָהּ).
וּלְעִנְיַן הֲלָכָה, סְפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל בְּדִיעֲבַד. אֲבָל לְכַתְּחִלָּה מְבָרֵךְ "שֶׁהַכֹּל" לָצֵאת לְדִבְרֵי הַכֹּל.

פרק ח

פֶּרֶק ח [דִּינֵי שִׁעוּר בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה וּבוֹ י"א הֲלָכוֹת]

בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה בֵּין שֶׁל אֲכָלִין בֵּין שֶׁל מַשְׁקִין — צְרִיכִים שִׁעוּר, שֶׁאֵין מְבָרְכִין אוֹתָהּ אֶלָּא אִם כֵּן אָכַל כַּשִּׁעוּר הָרָאוּי לִהְיוֹת נִקְרָא אֲכִילָה וְלֹא טְעִימָה, אוֹ שָׁתָה כַּשִּׁעוּר הָרָאוּי לִהְיוֹת שְׁתִיָּה. וְאֵין אֲכִילָה פְּחוּתָה מִכַּזַּיִת, וְאֵין שְׁתִיָּה פְּחוּתָה מֵרְבִיעִית הַלֹּג, שֶׁהוּא בֵּיצָה וּמֶחֱצָה בְּקִלְפָּתָהּ.

וַאֲפִלּוּ שׁוֹתֶה מַשְׁקֶה חָרִיף וְחָזָק שֶׁדֶּרֶךְ כָּל אָדָם לִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ מְעַט כְּמוֹ יַיִן שָׂרָף — אֵין הֲנָאַת שְׁתִיָּתוֹ חֲשׁוּבָה אִם אֵין בָּהּ שִׁעוּר שְׁתִיַּת כָּל הַמַּשְׁקִים שֶׁהוּא רְבִיעִית.

וְיֵשׁ מִסְתַּפְּקִים בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל יַיִן אִם מְבָרְכִים אוֹתָהּ עַל כַּזַּיִת. וְטוֹב לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת אֶלָּא פָּחוֹת מִכַּזַּיִת אוֹ רְבִיעִית. אֲבָל בְּדִיעֲבַד שֶׁכְּבָר שָׁתָה כַּזַּיִת וְאֵין לוֹ כְּדֵי רְבִיעִית — אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ אַחֲרָיו.

אָכַל כַּחֲצִי זַיִת וְשָׂהָה מְעַט וְחָזַר וְאָכַל כַּחֲצִי זַיִת, אִם יֵשׁ מִתְּחִלַּת אֲכִילָה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף אֲכִילָה אַחֲרוֹנָה יוֹתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס (שֶׁהוּא כַּחֲצִי כְּבַר שֶׁל שִׁשָּׁה בֵּיצִים) — אֵינָן מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. וַאֲפִלּוּ לֹא הִפְסִיק כְּלָל בַּאֲכִילָתוֹ, אֶלָּא שָׂהָה כָּל כָּךְ מִתְּחִלַּת אֲכִילַת הַכַּזַּיִת עַד סוֹפוֹ.

וְכָל שֶׁלֹּא שָׂהָה יוֹתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס — מִצְטָרְפוֹת שְׁתֵּי אֲכִילוֹת לְהֵחָשֵׁב כְּאַחַת, אֲפִלּוּ אִם הוּא בְּעִנְיָן שֶׁהַשְׁנִיָּה נֶחְשֶׁבֶת כִּסְעוּדָה אַחֶרֶת לְעִנְיַן בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה, כְּגוֹן שֶׁשִּׁנָּה מְקוֹמוֹ בֵּינְתַיִם.

וַחֲצִי כְּבָר זֶה מְשַׁעֲרִים בְּפַת חִטִּים שְׁגַּאֲכָלָת מַהֵר, וּמֵסֵב וְאוֹכְלוֹ בְּלִפְתָּן, וְאֵינוֹ פּוֹנֶה אָנָה וָאָנָה, וְאוֹכְלוֹ מַהֵר.

לְפִיכָךְ, קֶמַח שֶׁל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִינֵי דָּגָן שֶׁעֵרֶב עִם קֶמַח שֶׁל מִינֵי קִטְנִיּוֹת וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ פַּת, אַף עַל פִּי שֶׁמְּבָרֵךְ עָלָיו "הַמּוֹצִיא", שֶׁהַדָּגָן עִקָּר אֲפִלּוּ אִם הוּא מוּעָט, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר (בְּפֶרֶק ג'), מִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ מְבָרֵךְ לְאַחֲרָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בְּקֶמַח הַדָּגָן כַּזַּיִת בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס מֵהַתַּעֲרוֹבוֹת, וְאָז צָרִיךְ לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַל כַּזַּיִת מֵהַתַּעֲרוֹבוֹת.

וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַד שֶׁיֹּאכַל כָּל הַפְּרָס. וְיֵשׁ לְחוֹשׁ לְדִבְרֵיהֶם לְהָקֵל בְּסֵפֵק בְּרָכוֹת.

אֲבָל אִם תַּעֲרוֹבוֹת קֶמַח הַדָּגָן הוּא פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה — מְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא", וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן אֲפִלּוּ אָכַל הַרְבֵּה, אֲבָל מְבָרֵךְ "מֵעֵין ג'" אֲפִלּוּ לֹא אָכַל אֶלָּא כַּזַּיִת, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ טַעַם פַּת בְּכֻלָּן, אַף שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁוּת הַפַּת אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא.

וְיֵשׁ מִסְתַּפְּקִים בָּזֶה. וְלָכֵן נָכוֹן לִמְנֹעַ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מִפַּת זוֹ כִּי אִם תּוֹךְ הַסְּעוּדָה.

קֶמַח חִטִּים שֶׁעֵרְבוֹ עִם קֶמַח אֹרֶז — מְבָרֵךְ אַחֲרָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן אִם עָשָׂה מִמֶּנּוּ פַּת, אוֹ "מֵעֵין שָׁלֹשׁ" אִם עָשָׂה מִמֶּנּוּ תַּבְשִׁיל, אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ כַּזַּיִת בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טַעַם דָּגָן, לְפִי שֶׁהַחִטִּים גּוֹרְרִים אֶת הָאֹרֶז לִהְיוֹת בְּכֻלּוֹ טַעַם חִטִּים.

שִׁעוּר צָרוּף שְׁתִיָּה — יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא בִּכְדֵי שִׁעוּר שְׁתִּית רְבִיעִית, וְאִם שָׁתָה כַּחֲצִי רְבִיעִית בְּחִפָּזוֹן שֶׁלֹּא כְּדַרְכּוֹ שְׁתִּית רֹב בְּנֵי אָדָם וְשָׁהָה מְעַט וְחָזַר וְשָׁתָה, אִם יֵשׁ מִתְּחִלַּת שְׁתִיָּה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף שְׁתִיָּה אַחֲרוֹנָה כְּדֵי שְׁתִּית רְבִיעִית שֶׁל שְׁאָר כָּל אָדָם — מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, יוֹתֵר מִכֵּן — אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה (וְהוּא הַדִּין אִם לֹא הִפְסִיק בֵּינְתַיִם אֶלָּא שֶׁשָּׁהָה בִּשְׁתִיָּתוֹ כָּל כָּךְ).

וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשִּׁעוּר צָרוּף הַשְּׁתִּית רְבִיעִית בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס, כְּמוֹ צָרוּף אֲכִילָה. וְכֵן עִקָּר. לְפִיכָךְ, יֵשׁ לְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה עַל קַאוו"י וְטֵיי"א חַמִּין אַף עַל פִּי שֶׁשּׁוֹתֶהוּ מְעַט מְעַט, אִם לֹא שָׁהָה יוֹתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס.

כָּל הָאֳכָלִין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לְכַזַּיִת, וּמְבָרֵךְ לְאַחֲרֵיהֶם כִּבְרִכַּת הַקֵּל שֶׁבָּהֶן, כְּגוֹן אָכַל כַּחֲצִי זַיִת מִז' הַמִּינִים וְכַחֲצִי זַיִת מִדָּבָר שֶׁבִּרְכָתוֹ הָאַחֲרוֹנָה הוּא "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת" — מְבָרֵךְ אַחֲרֵיהֶם "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת". וְאִם אָכַל כַּחֲצִי זַיִת פַּת וְכַחֲצִי זַיִת מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים — מְבָרֵךְ לְאַחֲרֵיהֶם "מֵעֵין שָׁלֹשׁ". וְכָל הַמַּשְׁקִין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לִרְבִיעִית.

אֲבָל אֳכָלִין וּמַשְׁקִין אֵינָן מִצְטָרְפִים זֶה עִם זֶה, לֹא לְכַזַּיִת, וְלֹא לִרְבִיעִית.

רֹטֶב שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בּוֹ אֹכֶל — אֵינוֹ מִצְטָרֵף עִמּוֹ, כִּי מַשְׁקֶה גָּמוּר הוּא לְכָל דָּבָר. וְכֵן אֹכֶל שֶׁנִּמּוֹחַ כָּל כָּךְ עַד שֶׁרָאוּי לַשְׁתִיָּה — יָצָא מִתּוֹרַת אֹכֶל. וְכֵן מַשְׁקֶה שֶׁנִּקְרַשׁ עַד שֶׁרָאוּי לַאֲכִילָה — יָצָא מִתּוֹרַת מַשְׁקֶה, אֲפִלּוּ יֵשׁ בּוֹ טוֹפֵחַ עַל מְנָת לְהַטְפִּיחַ.

יֵשׁ מִסְתַּפְּקִים לוֹמַר שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא כִּבְרִיָּתוֹ כְּגוֹן עֲנָבָה אַחַת אוֹ אֲפִלּוּ קִטְנִית אַחַת — אֶפְשָׁר שֶׁמְּבָרֵךְ אַחֲרֶיהָ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה. לְכָךְ נָכוֹן לְזָהֵר שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּרִיָּה פְּחוּתָה מִכַּזַּיִת.

וְאֵינָהּ נִקְרֵאת בְּרִיָּה אֶלָּא אִם כֵּן אוֹכְלָהּ כְּמוֹת שֶׁהִיא, אֲבָל אִם זָרַק הַגַּרְעִין מִן הַפְּרִי בִּפְרִי שֶׁדֶּרֶךְ לֶאֱכֹל גַּרְעִינֶיהָ, אוֹ אִם חִסֵּר קְצָת מִגּוּף הַפְּרִי שֶׁלֹּא אֲכָלוֹ כֻּלּוֹ — הֲרֵי לֹא אָכַל בְּרִיָּה שְׁלֵמָה.

וְאִם אָכַל מַה שֶּׁבְּתוֹךְ הַגַּרְעִין וְזָרַק קְלִפָּתוֹ, וְכֵן פְּרִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לֶאֱכֹל גַּרְעִינֶיהָ, כֵּיוָן שֶׁאָכַל מַה שֶּׁרָאוּי לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ — הֲרֵי אָכַל בְּרִיָּה שְׁלֵמָה. וְהוּא שֶׁהוּבָא הַפְּרִי לְפָנָיו לֶאֱכֹל כְּשֶׁהוּא

שָׁלֵם, אֲבָל אִם קִדֵּם שֶׁהוּבָא לְפָנָיו חָסֵר מִמֶּנּוּ גַּרְעִינָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁרָגִיל לִהְיוֹת בְּזֵיתִים מְלוּחִים — אֵין עָלָיו חֲשִׁיבוּת בְּרִיָּה. וְכֵן אִם נֶחְתַּךְ אוֹ נִתְרַסֵּק קֹדֶם שֶׁהוּבָא לְפָנָיו.

וְכָל זֶה בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה, אֲבָל לִבְרָכָה רִאשׁוֹנָה — אֵין צָרִיךְ שִׁעוּר אֲכִילָה אוֹ שְׁתִיָּה, אֶלָּא אֲפִלּוּ טְעִימָה כָּל שֶׁהוּא אָסוּר לֵהָנוֹת מֵהָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה.

וְאֵינָהּ חֲשׁוּבָה הֲנָאָה אֶלָּא הֲנָאַת מֵעָיו, וְלֹא הֲנָאַת הַחֵךְ לְבַדּוֹ, כְּגוֹן הַטּוֹעֵם אֶת הַתַּבְשִׁיל לֵידַע אִם הוּא צָרִיךְ מֶלַח וְתַבְלִין אוֹ אִם הוּא טוֹב לְמַאֲכָל וְחוֹזֵר וּפוֹלֵט — אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּהֱנֶה בְּטַעְמוֹ, וַאֲפִלּוּ טָעַם הַרְבֵּה עַד כְּדֵי רְבִיעִית וְלֹא עַד בְּכָלָל.

פרק ט

פֶּרֶק ט [דִּינֵי הֶפְסֵק וַעֲקִירַת מָקוֹם וּבוֹ כ' הֲלָכוֹת]

כָּל הַבְּרָכוֹת צָרִיךְ שֶׁלֹּא יַפְסִיק בֵּין בְּרָכָה לַאֲכִילָה, אֲפִלּוּ מִפְּנֵי הַכְּבוֹד וְהַיִּרְאָה, וַאֲפִלּוּ בְּעוֹדוֹ לוֹעֵס עַד שֶׁיִּבְלַע. וְאִם הִפְסִיק בֵּין בְּרָכָה לַאֲכִילָה וְדִבֵּר דִּבּוּר שֶׁאֵינ[וֹ] לְצֹרֶךְ הָאֲכִילָה — צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ. וְאִם שָׁח בְּעוֹדוֹ לוֹעֵס — יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ.

וַאֲפִלּוּ בִּשְׁתִיקָה אָסוּר לְהַפְסִיק יוֹתֵר מִכְּדֵי שְׁאִילַת שְׁלוֹם תַּלְמִיד לְרַב, שֶׁהֵן ג' תֵּבוֹת אֵלּוּ "שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי", וְאִם שָׁהָה יוֹתֵר — אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ.

וּשְׁהִיָּה שֶׁהִיא צָרִךְ אֲכִילָה — אֵינָהּ חֲשׁוּבָה הֶפְסֵק כְּלָל. לְפִיכָךְ, הַמְבָרֵךְ עַל הַפֵּרִי וְחוֹתֵךְ מִמֶּנּוּ וְאוֹכֵל — לֹא יַחְתֹּךְ עַד אַחַר הַבְּרָכָה, כְּדֵי שֶׁיְּבָרֵךְ עַל הַשָּׁלֵם לְמִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר (כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק י'), וְאֵין לָחֹשׁ לְהֶפְסֵק שְׁהִיַּת הַחִתּוּךְ בֵּין בְּרָכָה לַאֲכִילָה.

וּמִכָּל מָקוֹם, הָאוֹכֵל אֱגוֹז וְכֵיוֹצֵא בּוֹ — יְשַׁבְּרֶנּוּ וְאַחַר כָּךְ יְבָרֵךְ, כִּי שֶׁמָּא הִתְלִיעַ אוֹ נִרְקַב בְּתוֹכוֹ וְנִמְצָא בֵּרַךְ לְבַטָּלָה.

צָרִיךְ לְזַהֵר מְאֹד בְּכַוָּנַת הַבְּרָכוֹת, שֶׁיְּבִין עִנְיַן הַבְּרָכָה שֶׁהוּא מְבָרֵךְ אֶת ה' וְעַל מַה הוּא מְבָרֵךְ, וְלֹא יְהֵא לִבּוֹ פּוֹנֶה לְדָבָר אַחֵר.

כָּל דָּבָר שֶׁמְּבָרֵךְ עָלָיו לְאָכְלוֹ, אוֹ לְהָרִיחַ בּוֹ, אוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ מִצְוָה — צָרִיךְ לִטְלוֹ בִּימִינוֹ כְּשֶׁהוּא מְבָרֵךְ.

וּנְטִילָה עַל יְדֵי כְּלִי — שְׁמָהּ נְטִילָה. וּמִכָּל מָקוֹם, טוֹב לְזַהֵר שֶׁלֹּא לִטֹּל עַל יְדֵי סַכִּין.

וְאִם לֹא אוֹחֲזוֹ כְּלָל, אִם הָיָה לְפָנָיו בִּשְׁעַת הַבְּרָכָה — יָצָא. וְאִם בֵּרַךְ וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ לְפָנָיו, אֲפִלּוּ בֵּרַךְ עַל דַּעַת כֵּן — צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ.

מִי שֶׁבֵּרַךְ עַל הַפֵּרוֹת שֶׁלְּפָנָיו, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ לוֹ יוֹתֵר מֵאוֹתוֹ הַמִּין, אוֹ מִמִּין אַחֵר שֶׁנִּפְטַר בְּבִרְכַּת הָרִאשׁוֹן, כְּגוֹן שֶׁבִּרְכוֹתֵיהֶן שָׁווֹת אוֹ שֶׁהָרִאשׁוֹן עִקָּר וְהַשֵּׁנִי טָפֵל — אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ, אֲפִלּוּ הֵבִיאוּ לְפָנָיו מִמִּין הָאַחֵר אַחַר שֶׁכָּלָה הָרִאשׁוֹן, שֶׁכְּבָר אָכְלוֹ כֻּלּוֹ.

וְהוּא, שֶׁכְּשֶׁבֵּרַךְ הָיְתָה דַּעְתּוֹ גַּם עַל הַשֵּׁנִי לֶאֱכֹל, אֲפִלּוּ לֹא הָיָה בְּדַעְתּוֹ בְּפֵרוּשׁ לְפָטְרוֹ בִּבְרָכָה זוֹ. אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה דַּעְתּוֹ עָלָיו בִּשְׁעַת הַבְּרָכָה, אִם הַשֵּׁנִי הוּא מִמִּין הָרִאשׁוֹן מַמָּשׁ — אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ אֲפִלּוּ כָּלָה הַמִּין הָרִאשׁוֹן. וְאִם אֵין מֵאוֹתוֹ הַמִּין, אֶלָּא שֶׁשְּׁנֵיהֶם מִין פֵּרוֹת אוֹ שֶׁשְּׁנֵיהֶם מִין מַשְׁקִין, אִם יֵשׁ עֲדַיִן לְפָנָיו מִמִּין הָרִאשׁוֹן — אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ. וְאִם כִּבֵּר כָּלָה הָרִאשׁוֹן — צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ. אֲבָל אִם הֵם שְׁנֵי מִינִין לְגַמְרֵי, אֶלָּא שֶׁנִּפְטַר בְּבִרְכַּת הָרִאשׁוֹן מֵחֲמַת שֶׁבִּרְכוֹתֵיהֶן שָׁווֹת, אוֹ שֶׁהָאֶחָד עִקַּר וְהַשֵּׁנִי טָפֵל, כְּגוֹן שֶׁשּׁוֹתֶה שֵׁכָר אוֹ יַיִן שָׂרָף וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ לוֹ דְּגִים אוֹ גְּבִינָה לְמַתֵּק הַשְׁתִיָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל בְּרָכָה אַחַת, וְגַם הַדְּגִים טְפֵלִים לְשֵׁכָר שֶׁעַל יְדֵי כָּךְ שׁוֹתֶה יוֹתֵר, וְהָיָה לְפָנָיו עֲדַיִן מִמִּין הָרִאשׁוֹן — אֵינָם נִפְטָרִים בִּבְרָכָה אַחַת, אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה דַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶם, אוֹ שֶׁהָיוּ לְפָנָיו בִּשְׁעַת הַבְּרָכָה.

וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיאוּ לְפָנָיו מִמִּין הָרִאשׁוֹן וְלֹא אָכַל הָרִאשׁוֹן עֲדַיִן — צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ אִם לֹא הָיְתָה דַּעְתּוֹ עָלָיו.

וּסְפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל. וּלְכַתְּחִלָּה טוֹב לְזָהֵר לִהְיוֹת דַּעְתּוֹ עַל כָּל מַה שֶּׁיָּבִיאוּ לוֹ.

וְאוֹרְחִים הַקְּרוּאִים אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, כֵּיוָן שֶׁדַּעְתָּם עַל בַּעַל הַבַּיִת שֶׁזִּמְּנָם — הֲרֵי דַּעְתָּם עַל כָּל מַה שֶּׁיָּבִיא לִפְנֵיהֶם.

וְכָל זֶה כְּשֶׁהָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי הֵם שָׁוִים בַּחֲשִׁיבוּת, שֶׁאֵין לְהַשֵּׁנִי דִּין קְדִימָה עַל הָרִאשׁוֹן אֲלוּ הָיוּ שְׁנֵיהֶם לְפָנָיו. אֲבָל אִם הָיָה לְהַשֵּׁנִי דִּין קְדִימָה עַל הָרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם לְפָנָיו בִּשְׁעַת הַבְּרָכָה — אֵין בִּרְכַּת שֶׁאֵינוֹ מֻקְדָּם פּוֹטֶרֶת אֶת הַמֻּקְדָּם לִבְרָכָה, אֶלָּא אִם כֵּן נִתְכַּוֵּן לְפָטְרוֹ בְּפֵרוּשׁ בִּבְרָכָה זוֹ. וּכְשֶׁנִּתְכַּוֵּן לְפָטְרוֹ — פּוֹטְרוֹ אֲפִלּוּ לֹא הָיָה לְפָנָיו בִּשְׁעַת הַבְּרָכָה.

לְפִיכָךְ, מִי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו מַעֲשֵׂה קְדֵרָה שֶׁל ה' מִינֵי דָּגָן וּפַת הַבָּאָה בְּכִיסָנִין, שֶׁבִּרְכָתוֹ גַּם כֵּן "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" אֶלָּא שֶׁקְּבִיעוּת סְעוּדָה מוֹעֶלֶת לוֹ לְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא" (וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ב'), וּבֵרַךְ עַל מַעֲשֵׂה קְדֵרָה — לֹא פָּטַר אֶת הַפַּת הַבָּאָה בְּכִיסָנִין, אֶלָּא אִם כֵּן נִתְכַּוֵּן בְּפֵרוּשׁ לְפָטְרָם בִּבְרָכָה זוֹ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בְּדִין שֶׁיִּפְטוֹר מִי שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב אֶת הֶחָשׁוּב מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה. וְכֵן אִם הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי מִינֵי לַחְמָנִיּוֹת וּפַת הַבָּאָה בְּכִיסָנִין, שֶׁהָאֶחָד קְבִיעוּת סְעוּדָה מוֹעֶלֶת בּוֹ וְהַשֵּׁנִי אֵין קְבִיעוּת סְעוּדָה מוֹעֶלֶת בּוֹ (וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ב'), אוֹ פַּת הַבָּאָה בְּכִיסָנִין שֶׁקְּבִיעוּת סְעוּדָה מוֹעֶלֶת בָּהּ עִם פֵּרוּרֵי לֶחֶם מְדֻבָּקִים שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם תּוֹרַת לֶחֶם אוֹ שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ.

וְיֵשׁ חוֹלְקִים עַל כָּל זֶה, וְאוֹמְרִים שֶׁאֵין חִלּוּק כְּלָל בֵּין דָּבָר הֶחָשׁוּב לְשֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב כָּל כָּךְ כָּל שֶׁבִּרְכוֹתֵיהֶן שָׁווֹת, וַאֲפִלּוּ יֵשׁ לְאֶחָד דִּין קְדִימָה עַל הַשֵּׁנִי לְכַתְּחִלָּה כְּשֶׁשְּׁנֵיהֶם לְפָנָיו

— הֲרֵי הֶחָשׁוּב וְהַמֻּקְדָּם נִפְטָר בְּבִרְכַּת שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב אַף שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן בְּפֵרוּשׁ לְפָטְרוֹ. וְלָצֵאת מִידֵי סְפֵק בְּרָכוֹת — צָרִיךְ לְזַהֵר לְכַתְּחִלָּה לְהִתְכַּוֵּן בְּפֵרוּשׁ לִפְטֹר גַּם הֶחָשׁוּב בִּבְרָכָה זוֹ כְּשֶׁאֵינוֹ לְפָנָיו עַדַיִן, וְאִם יֶשְׁנוֹ לְפָנָיו — יְבָרֵךְ עָלָיו תְּחִלָּה.

נָטַל בְּיָדוֹ פְּרִי לְאָכְלוֹ וּבֵרַךְ עָלָיו וְנָפַל מִיָּדוֹ וְנֶאֱבַד אוֹ נִמְאַס עַד שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה וְיֵשׁ מִמִּין זֶה לְפָנָיו עוֹד, וְכֵן אִם בֵּרַךְ עַל הַכּוֹס וְנִשְׁפַּךְ וְחוֹזֵר וּמְמַלֵּא מֵהַקָּנְקַן הָעוֹמֵד לְפָנָיו שֶׁהוּכַן לִשְׁתִיָּה — אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ. וְהוּא שֶׁהָיְתָה דַּעְתּוֹ עָלָיו בִּבְרוּר לֶאֱכֹל אוֹ לִשְׁתּוֹת מִמַּה שֶּׁלְּפָנָיו אַף אִם לֹא הָיָה נוֹפֵל מִיָּדוֹ מַה שֶּׁבֵּרַךְ עָלָיו, אֲבָל בְּסָתָם אֵין הַבְּרָכָה חָלָה אֶלָּא עַל מַה שֶּׁבְּיָדוֹ בִּשְׁעַת הַבְּרָכָה.

וַאֲפִלּוּ אִם הָיְתָה דַּעְתּוֹ בִּבְרוּר לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת עוֹד — אֵין הַבְּרָכָה חָלָה אֶלָּא כְּשֶׁהוּא לְפָנָיו בִּשְׁעַת הַבְּרָכָה, אֲבָל אִם אַחַר כְּךָ הֻבְיְאוּהוּ לְפָנָיו — צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ אִם נָפַל מַה שֶּׁבְּיָדוֹ מִמֶּנּוּ, אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְבָרֵךְ אִם הָיָה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה מִמַּה שֶּׁבְּיָדוֹ.

וּמִכָּל מָקוֹם, הָעוֹמֵד עַל אֲמַת הַמַּיִם — מְבָרֵךְ וְשׁוֹתֶה אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם שֶׁהָיוּ לְפָנָיו כְּשֶׁבֵּרַךְ חָלְפוּ וְעָבְרוּ, לְפִי שֶׁמִּתְחִלָּה כְּשֶׁבֵּרַךְ יָדַע שֶׁהַמַּיִם שֶׁלְּפָנָיו יַחְלְפוּ וְיַעַבְרוּ.

וְכָל מָקוֹם שֶׁהוּא צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ וּבֵרַכְתּוֹ הָרִאשׁוֹנָה הִיא לְבַטָּלָה — צָרִיךְ לוֹמַר אַחֲרֶיהָ "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד". וְכֵן כָּל שֶׁמַּזְכִּיר שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה.

וְאִם נָפַל מִיָּדוֹ הָאֹכֶל אוֹ נִשְׁפַּךְ הַכּוֹס קֹדֶם שֶׁאָמַר "אֱלֹהֵינוּ" — יְסַיֵּם וְיֹאמַר "לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ", שֶׁיִּהְא נִרְאֶה כְּקוֹרֵא פָּסוּק וְאֵין כָּאן הַזְכָּרַת שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה. וְכֵן כָּל בְּרָכָה לְבַטָּלָה שֶׁנִּזְכַּר בָּהּ קֹדֶם שֶׁאָמַר "אֱלֹהֵינוּ".

הָיָה אוֹכֵל בְּחֶדֶר זֶה וְנָטַל הַמַּאֲכָל בְּיָדוֹ וְהָלַךְ לְחֶדֶר אַחֵר לֶאֱכֹל שָׁם — צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ בֵּינְתַיִם, וַאֲפִלּוּ חוֹזֵר לֶאֱכֹל בִּמְקוֹמוֹ, כֵּיוָן שֶׁשִּׁנָּה מְקוֹמוֹ בֵּינְתַיִם — הִפְסִיק אֲכִילָתוֹ.

וְאִם מִתְּחִלָּה כְּשֶׁבֵּרַךְ בְּחֶדֶר זֶה הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְשַׁנּוֹת מְקוֹמוֹ מֵחֶדֶר לְחֶדֶר בְּאֶמְצַע אֲכִילָתוֹ, אֲפִלּוּ אוֹכֵל בַּחֶדֶר הַשֵּׁנִי מַאֲכָל אַחֵר שֶׁבֵּרַכְתּוֹ כְּבִרְכַּת הָרִאשׁוֹן — אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ. וְהוּא שֶׁהָיוּ שְׁנֵי הַחֲדָרִים בְּבַיִת אֶחָד, אֲבָל מִבַּיִת לְבַיִת אוֹ אֲפִלּוּ מִבַּיִת לְחָצֵר — אֵין דַּעְתּוֹ מוֹעֶלֶת כְּלוּם, אֲפִלּוּ נוֹטֵל הַמַּאֲכָל בְּיָדוֹ כְּשֶׁהוֹלֵךְ וְחוֹזֵר וְאוֹכְלוֹ בַּמָּקוֹם הַשֵּׁנִי בְּלֹא הֶסַח הַדַּעַת בֵּינְתַיִם.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹת מְקוֹמוֹ הָרִאשׁוֹן בַּמָּקוֹם שֶׁאוֹכֵל, אֲבָל אִם בַּמָּקוֹם שֶׁאוֹכֵל יָכוֹל לִרְאוֹת אֶת מְקוֹמוֹ הָרִאשׁוֹן שֶׁאָכַל שָׁם, אֲפִלּוּ דֶּרֶךְ חַלּוֹן, וַאֲפִלּוּ מִקְצָת מְקוֹמוֹ — אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ אֲפִלּוּ מִבַּיִת לְחָצֵר, אֲפִלּוּ לֹא הָיָה כֵּן בְּדַעְתּוֹ כְּשֶׁבֵּרַךְ, וַאֲפִלּוּ עַל מַאֲכָל אַחֵר שֶׁבֵּרַכְתּוֹ כְּבִרְכַּת הָרִאשׁוֹן (אִם הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְאָכְלוֹ כְּשֶׁבֵּרַךְ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר).

וְכָל זֶה בְּיָחִיד, אוֹ בִּבְנֵי חֲבוּרָה וְעָקְרוּ כֻּלָּם מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אֲבָל אִם הִנִּיחוּ מִקְצָתָם בְּמָקוֹמָם, אֲפִלּוּ אֶחָד מֵהֶם, וְהַשְּׁאָר הָלְכוּ כֻּלָּם, אֲפִלּוּ לְבֵית אַחֵר, אֲפִלּוּ אֵינוֹ סָמוּךְ לְבֵית זֶה, כְּשֶׁהֵם חוֹזְרִים — אֵינָם צְרִיכִים לְבָרֵךְ עַל מַה שֶּׁאָכְלוּ כָּאן.

אֲבָל אִם רוֹצִים לֶאֱכֹל בְּמָקוֹם שֶׁהָלְכוּ — צְרִיכִים לְבָרֵךְ, וְאֵין מוֹעִיל מַה שֶּׁהֵנִיחוּ מִקְצָת חֲבֵרִים בְּבֵית זֶה לְמַה שֶּׁאָכְלוּ בְּבֵית אַחֵר.

וְכָל זֶה בִּדְבָרִים שֶׁאֵין טְעוּנִים בְּרָכָה לְאַחֲרֵיהֶם בְּמָקוֹמָם, אֲבָל דְּבָרִים הַטְּעוּנִים בְּרָכָה לְאַחֲרֵיהֶם בְּמָקוֹמָם, הוֹאִיל וְהוּא צָרִיךְ לַחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ — אֵין עֲמִידָתוֹ גְּמַר סְעוּדָתוֹ, לְפִיכָךְ כְּשֶׁחוֹזֵר וְאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם אַחֵר — עַל דַּעַת סְעוּדָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה הוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה לְסַיֵּם סְעוּדָתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר כְּשֶׁחוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ בַּתְּחִלָּה אֲפִלּוּ לֹא הֵנִיחַ מִקְצָת חֲבֵרִים בְּבֵית זֶה.

וְהוּא שֶׁאָכַל כְּבָר כַּזַּיִת, אֲבָל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת דִּינוֹ כִּדְבָרִים שֶׁאֵין טְעוּנִים בְּרָכָה לְאַחֲרֵיהֶם בְּמָקוֹמָם.

וּמָה הֵם דְּבָרִים הַטְּעוּנִים בְּרָכָה לְאַחֲרֵיהֶם בְּמָקוֹמָן? יֵשׁ אוֹמְרִים כָּל שֶׁהוּא מִז' הַמִּינִין אֲפִלּוּ פֵּרוֹת וְיַיִן, הוֹאִיל וּבִרְכָתָם הָאַחֲרוֹנָה הִיא "מֵעֵין ג'" — הִיא חֲשׁוּבָה לְהַצְרִיךְ לְבָרֵךְ בְּמָקוֹם אֲכִילָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמִּין דָּגָן בִּלְבַד טָעוּן בְּרָכָה לְאַחֲרָיו בְּמָקוֹמוֹ, מִפְּנֵי ח�ֲשִׁיבוּתוֹ שֶׁנִּקְרָא מָזוֹן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים פַּת בִּלְבַד.

וּלְכַתְּחִלָּה, יַחְמִיר בְּכָל ז' הַמִּינִין לְבָרֵךְ בְּמְקוֹמוֹ. וְכֵן לְעִנְיַן שִׁנּוּי מָקוֹם בְּדִיעֲבַד אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ, שֶׁסְּפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל.

וַאֲפִלּוּ הָלַךְ בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה לְבֵית אַחֵר וְאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה שָׁם דְּבָרִים שֶׁאֵינָם טְפֵלִים לַסְּעוּדָה לְעִנְיַן בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה וְהֻצְרַךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בַּבַּיִת הָרִאשׁוֹן, כְּגוֹן פֵּרוֹת, כֵּיוָן שֶׁהֵם טְפֵלִים לְעִנְיַן בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה וְנִפְטָרִים בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן — עַל דַּעַת סְעוּדָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה הוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה, וְאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם שָׁם, אֲפִלּוּ לֹא אָכַל שָׁם פַּת, וַאֲפִלּוּ לֹא הָיָה כֵּן בְּדַעְתּוֹ כְּשֶׁבֵּרַךְ "הַמּוֹצִיא" לְשַׁנּוֹת מְקוֹמוֹ בְּאֶמְצַע סְעוּדָתוֹ.

(וְאִם אָכַל שָׁם פַּת וְאֵינוֹ רוֹצֶה לַחֲזֹר וְלֶאֱכֹל פַּת בְּמְקוֹמוֹ הָרִאשׁוֹן — מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּמָקוֹם שֶׁנָּמַר אֲכִילַת הַפַּת).

וּמִכָּל מָקוֹם, לְכַתְּחִלָּה אָסוּר לַעֲקֹר מִמְּקוֹמוֹ עַד שֶׁיְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן אוֹ בִּרְכָה "מֵעֵין ג'" בְּכָל דָּבָר הַטָּעוּן בְּרָכָה לְאַחֲרָיו בִּמְקוֹמוֹ.

(וְאִם שָׁכַח וְעָקַר מִמְּקוֹמוֹ וְאֵין לוֹ פַּת לֶאֱכֹל שָׁם — צָרִיךְ לַחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ אֲפִלּוּ הָיָה שׁוֹגֵג, אִם אֶפְשָׁר לוֹ, שֶׁאֵין עָלָיו עִכּוּב מֵחֲמַת הַחֲבוּרָה שֶׁנִּתְלַוּוּ עִמּוֹ בַּדֶּרֶךְ וְאֵינָם רוֹצִים לְהַמְתִּין עָלָיו. וּבְדִיעֲבַד, יָצָא אִם בֵּרַךְ בַּמָּקוֹם שֶׁנִּזְכַּר, אֲפִלּוּ עָקַר בְּמֵזִיד. וַאֲפִלּוּ לְכַתְּחִלָּה, אִם הוּא

רָחוֹק כָּל כָּךְ שֶׁעַד שֶׁיַּחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ יִתְעַכֵּל הַמָּזוֹן בְּמֵעָיו וְלֹא יִהְיֶה רַשַּׁאי לְבָרֵךְ עוֹד — יְבָרֵךְ בַּמָּקוֹם שֶׁנִּזְכַּר).

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁלֹּא הָיָה כָּךְ בְּדַעְתּוֹ כְּשֶׁבֵּרַךְ "הַמּוֹצִיא", אֲבָל אִם בַּתְּחִלָּה כְּשֶׁבֵּרַךְ "הַמּוֹצִיא" הָיָה בְּדַעְתּוֹ לִגְמֹר סְעוּדָתוֹ בְּבַיִת אַחֵר — מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי מִתְּחִלָּה לֹא קָבַע בְּמָקוֹם זֶה כָּל סְעוּדָתוֹ. לְפִיכָךְ, נָהֲגוּ הוֹלְכֵי דְּרָכִים שֶׁאוֹכְלִים דֶּרֶךְ הִלּוּכָם וְיוֹשְׁבִים וּמְבָרְכִים בְּמָקוֹם סִיּוּם אֲכִילָתָם, מִפְּנֵי שֶׁלְּכָךְ נִתְכַּוְּנוּ מִתְּחִלָּה.

אֲבָל אִם אֵינוֹ הוֹלֵךְ כְּלָל כְּדֵי לֶאֱכֹל שָׁם, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּדַעְתּוֹ מִתְּחִלָּה לֵילֵךְ לְשָׁם — לֹא יֵלֵךְ עַד שֶׁיְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אֶלָּא אִם כֵּן הוֹלֵךְ לְצֹרֶךְ מִצְוָה עוֹבֶרֶת.

וַאֲפִלּוּ בִּדְבָרִים שֶׁאֵין טְעוּנִין בְּרָכָה לְאַחֲרֵיהֶם בִּמְקוֹמָם, אִם קָבַע עֲלֵיהֶם, וְהֵם דְּבָרִים שֶׁקְּבִיעָתָם קְבִיעוּת, כְּגוֹן שֵׁכָר וּמֵי דְּבַשׁ בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ — אֵין שִׁנּוּי מָקוֹם חָשׁוּב הֶפְסֵק אִם חוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ, אֶלָּא כְּשֶׁשָּׁהָה חוּץ לִמְקוֹמוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָלַךְ לְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ וְהִפְלִיג בִּדְבָרִים, אוֹ שֶׁהָלַךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, אוֹ שֶׁהָלַךְ לְאֵיזֶה עֵסֶק וְשָׁהָה בּוֹ. אֲבָל אִם לֹא שָׁהָה, אֲפִלּוּ עָשָׂה אֵיזֶה דָּבָר מִדִּבְרֵי הָרְשׁוּת בְּדַרְכּוֹ עֲרַאי, כְּגוֹן שֶׁהֵצַרְךָ לִנְקָבָיו וְנִכְנַס לְבֵית הַכִּסֵּא וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה — אֵינוֹ חָשׁוּב הֶפְסֵק. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם דִּבֵּר עִם חֲבֵרוֹ וְלֹא הִפְלִיג, וַאֲפִלּוּ הוּא דִּבַּר הָרְשׁוּת. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם יָצָא לְהָבִיא דָּבָר מִצָּרְכֵי הָאֲכִילָה אוֹ הַשְׁתִּיָּה.

הָאוֹכֵל בְּשָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ מֻקֶּפֶת מְחִצּוֹת, כֵּיוָן שֶׁמִּתְרַחֵק עַד שֶׁלֹּא יוּכַל לִרְאוֹת מְקוֹמוֹ הָרִאשׁוֹן — נִקְרָא שִׁנּוּי (כְּמוֹ מֵחֶדֶר לְחֶדֶר שֶׁבְּהֶקֵּף מְחִצּוֹת). וַאֲפִלּוּ אוֹכֵל פֵּרוֹת הָאִילָן בְּמִזְרְחוֹ וְחוֹזֵר וְאוֹכֵל מִמֶּנּוּ בְּמַעֲרָבוֹ, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹת מְקוֹמוֹ הָרִאשׁוֹן מִפְּנֵי הָאִילָן שֶׁמַּפְסִיק — נִקְרָא שִׁנּוּי מָקוֹם, וְצָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ אִם לֹא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לֶאֱכֹל בְּמַעֲרָבוֹ כְּשֶׁבֵּרַךְ בְּמִזְרְחוֹ.

אֲבָל אִם אוֹכֵל בְּחֶדֶר אֶחָד אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם גָּבוֹהַּ בָּאֶמְצַע וּבָא לֶאֱכֹל מֵאֲחוֹרָיו, כְּגוֹן אֲחוֹרֵי הַתַּנּוּר, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹת מְקוֹמוֹ הָרִאשׁוֹן — אֵין זֶה שִׁנּוּי מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁמֻּקָּף מְחִצּוֹת.

וְכֵן הָאוֹכֵל בְּגַן מֻקָּף מְחִצּוֹת וְרוֹצֶה לֶאֱכֹל מִפֵּרוֹת כָּל אִילָן וְאִילָן, כֵּיוָן שֶׁבֵּרַךְ עַל אֶחָד — אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל הָאֲחֵרִים, אִם הָיָה בְּדַעְתּוֹ כֵּן כְּשֶׁבֵּרַךְ.

וּמְגַּן לְגַן הַמֻּקָּפִים מְחִצּוֹת כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֲפִלּוּ הֵם סְמוּכִים זֶה לָזֶה — צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ, אֲפִלּוּ אִם כְּשֶׁבֵּרַךְ הָיָה דַּעְתּוֹ עַל הַכֹּל, לְפִי שֶׁהֵם כְּמוֹ מִבַּיִת לְבַיִת שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ מוֹעֶלֶת כְּלוּם. וְכֵן מֵאִילָן לְאִילָן בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ מֻקָּף מְחִצּוֹת, אִם לֹא יָכוֹל לִרְאוֹת מְקוֹמוֹ הָרִאשׁוֹן.

פרק י

פֶּרֶק י [דִּין קְדִימָה בִּבְרָכוֹת וּבוֹ ט"ז הֲלָכוֹת]

הֵבִיאוּ לְפָנָיו לֶאֱכֹל חֲתִיכוֹת שֶׁל פַּת וּפַת שְׁלֵמָה — מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לְבָרֵךְ עַל הַשְּׁלֵמָה, וַאֲפִלּוּ הִיא פַּת קִבֵּר וּקְטַנָּה וְהַחֲתִיכוֹת פַּת נְקִיָּה וּגְדוֹלָה מֵהַשְּׁלֵמָה.

וְהוּא שֶׁהַכֹּל מִמִּין אֶחָד, אֲבָל אִם הַשְּׁלֵמָה מִשְּׁעוֹרִים וְהַחֲתִיכוֹת מֵחִטִּים, אֲפִלּוּ הִיא פְּרוּסָה קְטַנָּה — הִיא קוֹדֶמֶת לְבָרֵךְ עָלֶיהָ, שֶׁכָּל הַמְקֻדָּם בַּפְּסוּק "אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגוֹ'" — מְקֻדָּם לְבָרְכָה. וְאַף עַל פִּי כֵן, יֵרָא שָׁמַיִם יוֹצֵא יְדֵי שְׁתֵּיהֶן, שֶׁמַּנִּיחַ הַפְּרוּסָה בְּתוֹךְ הַשְּׁלֵמָה וּבוֹצֵעַ מִשְּׁתֵּיהֶן יַחַד, הוֹאִיל וְגַם הַשְּׂעוֹרָה הִיא מִז' הַמִּינִין וְהִיא שְׁלֵמָה.

אֲבָל אִם הַשְּׁלֵמָה הִיא שֶׁל שִׁיפּוֹן (שֶׁקּוֹרִין קָאריִן), אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִין שְׂעוֹרִים, כֵּיוָן שֶׁלֹּא הִזְכִּירוּ הַכָּתוּב בְּפֵרוּשׁ — אֵין צָרִיךְ לְהַנִּיחוֹ כְּלָל עִם פְּרוּסָה שֶׁל חִטִּים.

וְכָל זֶה כְּשֶׁרוֹצֶה לֶאֱכֹל מִשְּׁתֵּיהֶן, אֲבָל אִם אֵינוֹ רוֹצֶה לֶאֱכֹל אֶלָּא מֵאַחַת מֵהֶן — יְבָרֵךְ עָלֶיהָ, וְאֵין לוֹ לָחֹשׁ לְהַשִּׁנִּית אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְקֻדֶּמֶת בַּפְּסוּק וְהִיא חֲשׁוּבָה וַחֲבִיבָה עָלָיו, שֶׁמִּשּׁוּם קְדִימָתָהּ וַחֲשִׁיבוּתָהּ אֵינוֹ מְחֻיָּב לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה כְּלָל.

וַאֲפִלּוּ [אִם] רוֹצֶה לֶאֱכֹל פְּרוּסָה שֶׁאֵינָהּ מִז' הַמִּינִים וּלְפָנָיו שְׁלֵמָה שֶׁהִיא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים — אֵינוֹ מְחֻיָּב לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה מִפְּנֵי שְׁלֵמוּתָהּ וַחֲשִׁיבוּתָהּ.

הֵבִיאוּ לְפָנָיו לֶאֱכֹל שְׁתֵּי גְּלוּסְקָאוֹת שְׁלֵמוֹת אוֹ שְׁתֵּי פְּרוּסוֹת, אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה — מְבָרֵךְ עַל הַגְּדוֹלָה. וְהוּא שֶׁשְּׁתֵּיהֶן מִמִּין אֶחָד וְשָׁווֹת בְּנִקְיוּת, אֲבָל אִם הָיְתָה הַקְּטַנָּה נְקִיָּה וְהַגְּדוֹלָה פַּת קִבֵּר — מְבָרֵךְ עַל הַנְּקִיָּה.

וְאִם שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת בְּגַדְלָתָן וּשְׁתֵּיהֶן נְקִיּוֹת, רַק שֶׁזּוֹ לְבָנָה יוֹתֵר מִזּוֹ — מְבָרֵךְ עַל הַלְּבָנָה יוֹתֵר. אֲבָל אִם הַשְּׁנִיָּה שֶׁאֵינָהּ לְבָנָה כָּל כָּךְ הִיא גְּדוֹלָה מִזּוֹ — יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אֵיזֶה מֵהֶן קוֹדֶמֶת לִבְרָכָה.

וְכָל זֶה בְּמִין אֶחָד, אֲבָל אִם אֶחָד שֶׁל שְׂעוֹרִים וְאֶחָד שֶׁל כֻּסְמִין, אַף עַל פִּי שֶׁהַכֻּסְמִין יָפִים וּנְקִיִּים מִשֶּׁל שְׂעוֹרִים — מְבָרֵךְ עַל שֶׁל שְׂעוֹרִים, לְפִי שֶׁהַשְּׂעוֹרָה מְפֹרֶשֶׁת בְּשִׁבְעַת הַמִּינִים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כֻּסְמִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מִין חִטִּים, לֹא הִזְכִּירָם הַכָּתוּב בְּפֵרוּשׁ.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשְּׁתֵּיהֶן חֲבִיבוֹת עָלָיו בְּשָׁוֶה, אֲבָל אִם שֶׁל כֻּסְמִין חֲבִיבָה עָלָיו יוֹתֵר — יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הֶחָבִיב, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְּבָרֵךְ עַל מִין שִׁבְעָה שֶׁבַּפְּסוּק.

הָיוּ לְפָנָיו מִינֵי פֵּרוֹת הָרְבֵּה שֶׁבִּרְכוֹתֵיהֶם שָׁווֹת וְאֵין בֵּינֵיהֶם מִז' הַמִּינִים, אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם מִין אֶחָד שֶׁהוּא חָבִיב אֶצְלוֹ יוֹתֵר מִכֻּלָּם — מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לְבָרֵךְ עָלָיו וְלִפְטֹר אֶת הַשְּׁאָר בִּבְרָכָתוֹ.

[ו]מִכָּל מָקוֹם, אִם הֶחְבִּיב אֵינוֹ שָׁלֵם וַאֲחֵרִים הֵם שְׁלֵמִים — מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לְבָרֵךְ עַל הַשָּׁלֵם.

וְאִם אֵין בִּרְכוֹתֵיהֶן שָׁווֹת — הֲרֵי בִּרְכוֹת "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" וּ"בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" קוֹדְמִין לִבְרַכַּת "שֶׁהַכֹּל", אַף עַל פִּי שֶׁהַמִּין שֶׁבִּרְכָתוֹ "שֶׁהַכֹּל" חָבִיב עָלָיו. אֲבָל "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" וּ"בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", אִם הַמִּין שֶׁבִּרְכָתוֹ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" חָבִיב עָלָיו — צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו תְּחִלָּה; וְאִם שְׁנֵיהֶם שָׁוִים בַּחֲבִיבוּת — טוֹב לְהַקְדִּים בִּרְכַּת "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ", אַף עַל פִּי שֶׁאֵין חִיּוּב גָּמוּר בַּדָּבָר.

וְאִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם מִז' הַמִּינִים, אִם בִּרְכוֹתֵיהֶם שָׁווֹת (כְּגוֹן תְּאֵנִים וַעֲנָבִים עִם תַּפּוּחִים) — עָלָיו הוּא מְבָרֵךְ וּפוֹטֵר אֶת הָאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ הוּא חָצִי וְהֵם שְׁלֵמִים. וְאִם הָאֲחֵרִים חֲבִיבִים עָלָיו יוֹתֵר — מְבָרֵךְ עַל אֵיזֶה שֶׁיִּרְצֶה.

וְאִם אֵין בִּרְכוֹתֵיהֶם שָׁווֹת וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל שְׁנֵיהֶם (כְּגוֹן תְּאֵנִים אוֹ עֲנָבִים אוֹ צִמּוּקִים עִם מִינֵי קִטְנִיּוֹת) — אֵיזֶה מֵהֶם שֶׁיִּרְצֶה יָכוֹל לְהַקְדִּים לְבָרֵךְ תְּחִלָּה מִן הַדִּין, אִם שְׁנֵיהֶם שָׁוִים בַּחֲבִיבוּת, אֶלָּא שֶׁטּוֹב יוֹתֵר לְהַקְדִּים בִּרְכַּת "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" לְ"בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה"; וְאִם אוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ מִמִּין ז' חָבִיב עָלָיו יוֹתֵר — יֵשׁ לוֹ לְהַקְדִּימוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁבִּרְכָתוֹ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה".

שִׁבְעַת הַמִּינִין עַצְמָן יֵשׁ לָהֶם קְדִימָה זֶה עַל זֶה, שֶׁכָּל הַמֻּקְדָּם בַּפָּסוּק "אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ" ("דְּבַשׁ" פֵּרוּשׁוֹ תְּמָרִים) — קוֹדֵם לִבְרָכָה, אִם הֵן שָׁוִין אֲצְלוֹ בַּחֲבִיבוּת.

וְאִם הַמְּאֻחָר בַּפָּסוּק חָבִיב אֲצְלוֹ יוֹתֵר — אֵיזֶה שֶׁיִּרְצֶה יַקְדִּים.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּפֵרוֹת זֶה עִם זֶה, אוֹ בְּחִטָּה וּשְׂעוֹרָה זֶה עִם זֶה, אֲבָל חִטָּה וּשְׂעוֹרָה עִם פֵּרוֹת — יֵשׁ לְהַקְדִּים הַחִטָּה וּשְׂעוֹרָה אַף עַל פִּי שֶׁהַפֵּרוֹת חֲבִיבִים עָלָיו יוֹתֵר.

בְּאֵיזֶה חִטָּה וּשְׂעוֹרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? כְּשֶׁהֵן בְּדָרֵךְ אֲכִילָתָן, כְּגוֹן שֶׁעָשָׂה מִמֶּנּוּ פַּת, אוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁבִּרְכָתוֹ "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת", אֲבָל כָּל שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" אוֹ "שֶׁהַכֹּל" — אֵין מְבָרְכִין עָלָיו לִפְנֵי מִין ז', אֶלָּא אִם כֵּן הוּא דָּבָר שֶׁחָבִיב אֲצְלוֹ יוֹתֵר, וְאֵין בִּרְכָתוֹ "שֶׁהַכֹּל" אֶלָּא "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", וּבִרְכַּת מִין ז' הוּא "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר.

אֲפִלּוּ בִּרְכַּת "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" שֶׁל כֻּסְמִין וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְשִׁיפוֹן שֶׁאֵין כְּתוּבִין בְּפֵרוּשׁ בַּפָּסוּק — קוֹדְמִין לִבְרַכַּת "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" שֶׁל כָּל הַפֵּרוֹת אַף שֶׁהֵן מִין ז' (וְלָכֵן מִינֵי מְתִיקָה שֶׁקּוֹרִין לֶעקִיךְ אֲפִלּוּ הוּא שֶׁל שִׁיפוֹן — קוֹדְמִין לְכָל מִינֵי מְרַקָּחַת אֲפִלּוּ הֵן מִמִּין ז', וְאַף שֶׁהֵם חֲבִיבִים עָלָיו בְּיוֹתֵר).

חוץ מִן הַזַּיִת שֶׁהוּא קוֹדֵם לַשְּׂעוֹרָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְשִׁיפּוֹן שֶׁהֵן מִין שְׂעוֹרָה, אִם שָׁוִין בַּחֲבִיבוּת, לְפִי שֶׁ"אֶרֶץ" הַשֵּׁנִי שֶׁבַּפָּסוּק הִפְסִיק הָעִנְיָן, וְכָל הַסָּמוּךְ לוֹ חָשׁוּב מִן הַמְאֻחָר מ"אֶרֶץ" הָרִאשׁוֹן. אֲבָל חִטָּה קוֹדֶמֶת לַזַּיִת, וְכֵן שְׂעוֹרָה לִתְמָרִים.

תְּמָרִים קוֹדְמִין לַעֲנָבִים וְצִמּוּקִין. אֲבָל הַיַּיִן קוֹדֵם אֲפִלּוּ לְזַיִת, אֲפִלּוּ הַזַּיִת חָבִיב עָלָיו יוֹתֵר, מִפְּנֵי שֶׁבִּרְכַּת "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן" הִיא חֲשׁוּבָה מִכָּל הַבְּרָכוֹת, חוּץ מִבִּרְכַּת "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת", בֵּין שֶׁל חִטָּה בֵּין שֶׁל שְׂעוֹרָה, שֶׁקּוֹדֶמֶת לְ"בוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן", אֲפִלּוּ הַיַּיִן חָבִיב עָלָיו יוֹתֵר.

בִּרְכַּת הַפֵּת, אֲפִלּוּ שֶׁל כִּסְמִין וְשִׁיפּוֹן — קוֹדֶמֶת לְכָל הַבְּרָכוֹת, אֲפִלּוּ לְזַיִת וְיַיִן.

כָּל מָקוֹם שֶׁהֶחָבִיב קוֹדֵם, בֵּין שֶׁהוּא חָבִיב עָלָיו בְּרֹב הַפְּעָמִים אַף עַל פִּי שֶׁאֵין חָפֵץ בּוֹ עַתָּה, בֵּין שֶׁחָפֵץ בּוֹ עַתָּה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חָבִיב עָלָיו בְּרֹב הַפְּעָמִים — נִקְרָא חָבִיב. וְאִם יֵשׁ לְפָנָיו שְׁנֵי מִינִים, הָאֶחָד חָפֵץ בּוֹ עַתָּה וְהַשֵּׁנִי חָבִיב עָלָיו בְּרֹב פְּעָמִים — אֵיזֶה שֶׁיִּרְצֶה יַקְדִּים.

כָּל דִּינֵי קְדִימוּת הַלָּלוּ אֵינָן אֶלָּא כְּשֶׁשְּׁנֵיהֶם לְפָנָיו, אֲבָל אִם אוֹתוֹ שֶׁדִּינוֹ לְהַקְדִּימוֹ אֵינוֹ לְפָנָיו — אֵין צָרִיךְ לְהַמְתִּין עָלָיו. וְאִם הֵבִיאוּ לְפָנָיו בְּעוֹדוֹ מְבָרֵךְ עַל מִין הָרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁבֵּרְכוֹתֵיהֶן שָׁווֹת וְהַשֵּׁנִי חָבִיב לוֹ וְהוּא מִמִּין ז' — מִכָּל מָקוֹם יֹאכַל מִמִּין הָרִאשׁוֹן תְּחִלָּה.

פרק יא

פֶּרֶק יא [דִּינֵי בִּרְכַּת הָרֵיחַ וְ"שֶׁהֶחֱיָנוּ", וּבוֹ ט"ז הֲלָכוֹת]

בִּרְכַּת הָרֵיחַ הַטּוֹב צָרִיךְ לְבָרֵךְ קֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל לְהָרִיחַ, כְּמוֹ שֶׁמְּבָרְכִין עַל הָאֳכָלִין קֹדֶם שֶׁיִּטְעַם, לְפִי שֶׁאָסוּר לֵהָנוֹת מֵעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה.

וְכֵיצַד מְבָרֵךְ? אִם זֶה שֶׁהֲרֵיחַ הַטּוֹב יוֹצֵא מִמֶּנּוּ הוּא מִין עֵשֶׂב — מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא עִשְׂבֵי בְשָׂמִים". וְיֵשׁ לוֹמַר (עִשְׂבֵי) הָעִי"ן בְּחִירִיק, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "עִשְׂבוֹת הָרִים".

וְאִם הוּא מִין עֵץ — מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים". וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ עֵץ גָּמוּר מַמָּשׁ כְּעֵץ הָאִילָן אֶלָּא גִּבְעוֹלִין, שֶׁאֵינָן רַכִּים מַמָּשׁ כַּעֲשָׂבִים וְיֵרָק אֶלָּא קָשִׁים קְצָת כְּגִבְעוֹלֵי הַפִּשְׁתָּן, כְּגוֹן שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ שֶׁקּוֹרִין אוּשְׁפִּי"ג, וְכֵן סִימְלָק (שֶׁקּוֹרִין רוֹסְמָארִי"ן) — נִקְרָאִין עֵץ לְעִנְיַן בְּרָכָה זוֹ, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב שֶׁהַפִּשְׁתָּן נִקְרָא עֵץ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַתִּטְמְנֵם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ".

וְכֵן עַל רֵיחַ הַשֶּׁמֶן מִשִּׁבֹּלֶת נֵרְדְּ (שֶׁקּוֹרִין שְׁפִּיגְנַארְדִ"י) — מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים".

וְאִם הוּא פְּרִי הָרָאוּי לַאֲכִילָה, בֵּין פְּרִי הָעֵץ כְּמוֹ תַּפּוּחַ וְאֶתְרוֹג, בֵּין פְּרִי הָאֲדָמָה — מְבָרֵךְ עַל רֵיחוֹ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן רֵיחַ טוֹב בַּפֵּרוֹת".

וְאִם נְטָלוֹ בְּיָדוֹ לְאָכְלוֹ בִּלְבַד וְהֵרִיחַ עוֹלֶה מֵאֵלָיו אֶל חָטְמוֹ — אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל רֵיחַ זֶה,

הוֹאִיל וְלֹא נִטְלוֹ בְּיָדוֹ כְּדֵי שֶׁיַּעֲלֶה הָרֵיחַ אֶל חָטְמוֹ רַק לַאֲכִילָה לְבַדָּהּ, אֶלָּא אִם כֵּן נִמְלַךְ וּמַגְבִּיהַּ הַפְּרִי אֶל חָטְמוֹ לֶהָנוֹת מֵרֵיחוֹ קֹדֶם שֶׁיֹּאכְלֶנּוּ — אָז מְבָרֵךְ תְּחִלָּה "אֲשֶׁר נָתַן רֵיחַ טוֹב בַּפֵּרוֹת", וְאַחַר כָּךְ בִּרְכַּת "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" אוֹ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", וְאוֹכְלוֹ.

וַאֲפִלּוּ פְּרִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה אֶלָּא עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבוֹת, אִם עִקָּרוֹ עוֹמֵד לְכָךְ, כְּגוֹן קִנָּמוֹן (שֶׁקּוֹרִין צִימְרִינְ"ד) וְצִפֹּרֶן (שֶׁקּוֹרִין נֶעגְלִי"ךְ) שֶׁעוֹמְדִין לְתַבְלִין בְּתַבְשִׁילִין — יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְּבָרֵךְ עַל רֵיחָם "אֲשֶׁר נָתַן רֵיחַ טוֹב בַּפֵּרוֹת". וְיֵשׁ חוֹלְקִים בָּזֶה וְאוֹמְרִים שֶׁמְּבָרֵךְ עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים", מֵאַחַר שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לַאֲכִילָה בְּעֵינָם. וּמִסָּפֵק יֵשׁ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים", שֶׁהִיא כּוֹלֶלֶת כָּל הַמִּינִים, וְיוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּדִיעֲבַד עַל כָּל הַמִּינִים. וְכֵן בְּדָבָר שֶׁסָּפֵק לוֹ אִם הוּא מִין עֵץ אוֹ מִין עֵשֶׂב.

וְרָדִים, שֶׁהֵם שׁוֹשַׁנִּים (שֶׁקּוֹרִין רוֹזִי"ן), הַגְּדֵלִים בַּקַּרְקַע — מְבָרֵךְ עַל רֵיחָם "בּוֹרֵא עִשְׂבֵי בְשָׂמִים", וְהַגְּדֵלִים בָּאִילָן — מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים", וְאַף עַל פִּי שֶׁרְאוּיִים לַאֲכִילָה בְּמַרְקַחַת — אֵין עִקָּרָם עוֹמֵד לְכָךְ, אֶלָּא לְהָרִיחַ.

וְכָל שֶׁאֵינוֹ לֹא מִין עֵץ וְלֹא מִין עֵשֶׂב, כְּגוֹן הַמֹּר, וְהוּא מוֹסָק (שֶׁקּוֹרִין פִּיזוּ"ם בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז) הַיּוֹצֵא מֵחֻטְטוֹטֶרָ(וֹ)ת שֶׁבְּצַוּאר חַיָּה יַדּוּעַ, שֶׁמִּתְקַבֵּץ שָׁם תְּחִלָּה כְּמִין דָּם וְאַחַר כָּךְ מִתְיַבֵּשׁ וְנַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ הַמֹּר — מְבָרֵךְ עַל רֵיחוֹ "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים".

וְאָסוּר לְאָכְלוֹ וְלִתְּנוֹ בַּתַּבְשִׁיל, מִשּׁוּם חֲשַׁשׁ דָּם. וְיֵשׁ מַתִּירִין. וּבַעַל נֶפֶשׁ יַחְמִיר לְעַצְמוֹ בְּסָפֵק שֶׁל תּוֹרָה.

שֶׁמֶן שֶׁפִּטְּמוּ בִּבְשָׂמִים, אִם יֵשׁ מִמַּשּׁוּת הַבֹּשֶׂם בַּשֶּׁמֶן — מְבָרֵךְ עַל רֵיחַ הַשֶּׁמֶן כִּבְרִכַּת הַבֹּשֶׂם: "עֲצֵי בְשָׂמִים" אוֹ "עִשְׂבֵי בְשָׂמִים".

וְאִם סְנָנוֹ מֵהַשֶּׁמֶן לְגַמְרֵי רַק שֶׁרֵיחוֹ נִקְלַט בַּשֶּׁמֶן — יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְּבָרֵךְ "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים". וְיֵשׁ לָחֹשׁ לְדִבְרֵיהֶם.

אֲבָל מַיִם הַנִּסְחָטִים מֵהַבֹּשֶׂם — הֲרֵי הֵם כְּמַמָּשׁוּת הַבֹּשֶׂם, וּמְבָרֵךְ עַל רֵיחָם כִּבְרִכַּת הַבֹּשֶׂם לְדִבְרֵי הַכֹּל.

וְכֵן עַל רֵיחַ שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵהָעֵצִים, כְּגוֹן הַלְּבוֹנָה וְהַמִּיצְטִיכְ"י — מְבָרֵךְ "עֲצֵי בְשָׂמִים".

וְאִם יֵשׁ בְּתוֹךְ הַשֶּׁמֶן מִמַּשּׁוּת מִשְּׁנֵיהֶם מֵעֲצֵי וּמֵעִשְׂבֵי בְשָׂמִים — מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים" לְדִבְרֵי הַכֹּל. וְכֵן אִם עֲצֵי וְעִשְׂבֵי בְשָׂמִים שְׁחוּקִים וּמְעֹרָבִים יַחַד בְּעֵינָם בְּלִי תַּעֲרוֹבוֹת שֶׁמֶן — מְבָרֵךְ עַל רֵיחָם "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים". אֲבָל אִם אֵינָם שְׁחוּקִים וְאֶפְשָׁר לְהַפְרִידָם — צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

וְטוֹב לְהַקְדִּים בִּרְכַּת "עֲצֵי בְשָׂמִים" לְ"עִשְׂבֵי בְשָׂמִים". וְאִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם הֲדַס — הוּא מֻקְדָּם

לַבָּרָכָה. וְאִם יֵשׁ לְפָנָיו גַּם דָּבָר שֶׁבִּרְכָתוֹ "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים" — צָרִיךְ לְהַקְדִּים בִּרְכַּת "עִשְׂבֵי בְשָׂמִים" לְ"בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים".

אֵין מְבָרְכִין עַל הָרֵיחַ הַטּוֹב אֶלָּא אִם כֵּן נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ בּוֹ, אֲבָל מֻגְמָר שֶׁמְּגַמְּרִים בּוֹ אֶת הַבְּגָדִים לִתֵּן בָּהֶם רֵיחַ — אֵין מְבָרְכִין עָלָיו, לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ בְּעַצְמוֹ שֶׁל מֻגְמָר.

וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מֻגְמָר שֶׁמְּגַמְּרִין בַּבַּיִת לְהַעֲבִיר מִמֶּנּוּ רֵיחַ רַע. וַאֲפִלּוּ בְּשָׂמִים שֶׁמּוֹלִיךְ עִמּוֹ הָאִסְטְנִיס לְבֵית הַכִּסֵּא לְבַטֵּל הָרֵיחַ רַע — אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם כְּלָל, אַף אִם בָּא לְהָרִיחַ בָּהֶם שֶׁלֹּא בְּבֵית הַכִּסֵּא, הוֹאִיל וְאֵין עוֹמְדִים לְהָרִיחַ בָּהֶם לֵהָנוֹת מֵרֵיחָם רַק לְהַעֲבִיר רֵיחַ רַע בִּלְבַד.

וְלָכֵן יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַמֵּרִיחַ בְּאֶתְרוֹג שֶׁל מִצְוָה — אֵין מְבָרֵךְ עָלָיו כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַחַג, אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהָרִיחַ בּוֹ — אֵינוֹ עוֹמֵד לְהָרִיחַ בּוֹ, אֶלָּא לִטְלוֹ לְשֵׁם מִצְוָה, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְאֶתְרוֹג שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה וּשְׁאָר פֵּרוֹת הָעוֹמְדִים לַאֲכִילָה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁעִקָּרָם לַאֲכִילָה, מִכָּל מָקוֹם רְגִילוּת הוּא גַּם כֵּן לְהָרִיחַ מֵהֶם בִּשְׁעַת אֲכִילָה, וּלְכָךְ נִקְרָאִים גַּם כֵּן עוֹמְדִים לְרֵיחַ.

וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁגַּם בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַחַג מֵאַחַר שֶׁמֻּתָּר לְהָרִיחַ בּוֹ — נִקְרָא גַּם כֵּן עוֹמֵד לְרֵיחַ כְּמוֹ בְּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה. וְלָכֵן טוֹב לִמְנֹעַ מִלְּהָרִיחַ בּוֹ כָּל הַחַג, לְהִנָּצֵל מִסְּפֵק בְּרָכָה.

אֲבָל הַהֲדַס, מִן הַדִּין אָסוּר לְהָרִיחַ בּוֹ כָּל הַחַג, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת לוּלָב.

וְכֵן פִּלְפְּלִין וְזַנְגְּבִיל כְּתוּשִׁין אַף מִי שֶׁנָּהֱנֶה מֵרֵיחָם — יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין לְבָרֵךְ עֲלֵי[הֶן], לְפִי שֶׁמִּכְיוָן שֶׁעֲשׂוּיִין לְתַבְלִין בִּלְבַד וְאֵין רְגִילוּת כָּל כָּךְ לְהָרִיחַ בָּהֶם — לֹא נִקְרְאוּ עוֹמְדִים לְרֵיחַ כְּלָל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן קִנָּמוֹן וְצִפֹּרֶן רְגִילוּת הוּא לְהָרִיחַ בָּהֶם אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת אֲכִילָה, וְגַם כְּשֶׁמְּשַׁיְּמִים אוֹתָם בְּתַבְשִׁיל מִתְכַּוְּנִים גַּם לְהָיוֹת רֵיחַ הַתַּבְשִׁיל נוֹדֵף. וְיֵשׁ חוֹלְקִין בָּזֶה. וְלָכֵן נָכוֹן לִמְנֹעַ שֶׁלֹּא לְהָרִיחַ בָּהֶם. וְכֵן שֶׁלֹּא לְהָרִיחַ בְּלֶחֶם חַם אִם יֵשׁ לוֹ רֵיחַ טוֹב, לְהִנָּצֵל מִסְּפֵק בְּרָכָה.

וַאֲפִלּוּ בְּשָׂמִים הָעוֹמְדִים לְהָרִיחַ בָּהֶם, אִם הֵם מֻנָּחִים בְּאֵיזֶה מָקוֹם שֶׁלֹּא הֻנְּחוּ שָׁם כְּדֵי לְהָרִיחַ בָּהֶם שָׁם, כְּגוֹן שֶׁהֻנְּחוּ בַּחֶדֶר לְהַצְנִיעָם וּלְשָׁמְרָם, הֲרֵי הַנִּכְנָס לְשָׁם וּמֵרִיחַ — אֵינוֹ מְבָרֵךְ, וַאֲפִלּוּ נִכְנַס כְּדֵי לְהָרִיחַ בָּהֶם.

אֲבָל כְּשֶׁמֻּנָּחִים בַּחֲנוּת שֶׁנִּמְכָּרִים שָׁם — צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל רֵיחָם כָּל הַנִּכְנָס לְשָׁם וְנֶהֱנֶה מֵהָרֵיחַ, לְפִי שֶׁבְּהַנָּחָתָם שָׁם מִתְכַּוֵּן הַמּוֹכֵר גַּם שֶׁיַּעֲלֶה מֵהֶם רֵיחַ טוֹב וְיִקְפְּצוּ עֲלֵיהֶם קוֹנִים. וְכֵן הַמּוֹכֵר מְבָרֵךְ בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּכְנָס וְנֶהֱנֶה מֵהָרֵיחַ.

וַאֲפִלּוּ הַמֻּנָּחִים בַּחֶדֶר לְהַצְנִיעָם שָׁם, אִם נָטְלוּ בְּיָדוֹ וְהִגְבִּיהָם מִמְּקוֹמָם לְהַקְרִיבָם אֶל חָטְמוֹ לְהָרִיחַ בָּהֶם — צָרִיךְ לְבָרֵךְ, מֵאַחַר שֶׁהֵם בְּעַצְמָן עוֹמְדִים לְהָרִיחַ, רַק שֶׁבְּמָקוֹם זֶה שֶׁמֻּנָּחִים עַתָּה אֵינָם מֻנָּחִים לְרֵיחַ, וְכֵיוָן שֶׁהִגְבִּיהָם בְּיָדוֹ — הֲרֵי שִׁנָּה מְקוֹמָם לְתוֹךְ יָדוֹ

כְּדֵי לְהָרִיחַ.

(וּמִטַּעַם זֶה הַנּוֹטֵל פְּרִי בְּיָדוֹ לְאָכְלוֹ בִּלְבַד וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ וּמַגְבִּיהַּ הַפְּרִי בְּיָדוֹ אֶל חָטְמוֹ לְהָרִיחַ בּוֹ — צָרִיךְ לְבָרֵךְ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל, לְפִי שֶׁשִּׁנָּה מְקוֹמוֹ הָרִאשׁוֹן שֶׁהָיָה שָׁם הַפְּרִי שֶׁלֹּא לְרֵיחַ שֶׁהוּא יָדוֹ).

רֵיחַ טוֹב שֶׁאֵין לוֹ עִקָּר, כְּגוֹן בְּגָדִים הַמְּגֻמָּרִים — יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין מְבָרְכִין עַל רֵיחָם. וְטוֹב לָחֹשׁ וְלִמְנֹעַ מִלְּהָרִיחַ בָּהֶם.

אֲבָל כְּלֵי שָׁהֵיוּ בְּתוֹכוֹ בְּשָׂמִים וְנִקְלַט הָרֵיחַ לְתוֹכוֹ — לְדִבְרֵי הַכֹּל אֵין לְבָרֵךְ עָלָיו, לְפִי שֶׁלֹּא הֻנְּחוּ בּוֹ הַבְּשָׂמִים כְּדֵי שֶׁיִּקָּלֵט הָרֵיחַ אֶל תּוֹכוֹ.

הָרוֹאֶה פְּרִי חָדָשׁ שֶׁמִּתְחַדֵּשׁ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, אוֹ אֲפִלּוּ שְׁתֵּי פְּעָמִים בְּשָׁנָה, וְנֶהֱנָה בִּרְאִיָּתוֹ — מְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ", אֲפִלּוּ רוֹאֵהוּ בְּיַד חֲבֵרוֹ אוֹ עַל הָאִילָן. וְאִם אֵינוֹ נֶהֱנֶה בִּרְאִיָּתוֹ — אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַד שְׁעַת אֲכִילָה.

וְהָעוֹלָם נָהֲגוּ שֶׁלֹּא לְבָרֵךְ בְּכָל עִנְיָן עַד שְׁעַת אֲכִילָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְחַלֵּק בֵּין מִי שֶׁנֶּהֱנָה בִּרְאִיָּתוֹ לְמִי שֶׁלֹּא נֶהֱנָה. וְיָבֵרֵךְ תְּחִלָּה "שֶׁהֶחֱיָנוּ" וְאַחַר כָּךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ" אוֹ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה".

וְהַמְבָרֵךְ בִּשְׁעַת רְאִיָּה — לֹא הִפְסִיד, אִם נֶהֱנָה בִּרְאִיָּתוֹ.

אֵין לְבָרֵךְ עַד שֶׁנִּגְמַר תַּשְׁלוּם גְּדוּל הַפְּרִי. וּמִכָּל מָקוֹם, אִם בֵּרַךְ מִשֶּׁהוֹצִיאוּ הַפֵּרוֹת, שֶׁהֵם רְאוּיִים לִבְרָכָה, שֶׁהִיא עַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ו' — אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ" אַחַר תַּשְׁלוּם גְּדוּלָם.

וְאִם לֹא בֵּרַךְ בִּרְאִיָּה רִאשׁוֹנָה אוֹ בַּאֲכִילָה הָרִאשׁוֹנָה — יֵשׁ לְבָרֵךְ עַל הָרְאִיָּה הַשְּׁנִיָּה אוֹ עַל הָאֲכִילָה הַשְּׁנִיָּה בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת.

פְּרִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִינִים הַרְבֵּה — מְבָרֵךְ עַל כָּל מִין וָמִין, כְּגוֹן שְׁנֵי מִינֵי אֲגָסִים (שֶׁקּוֹרִין גְּדֵאוִילִיי"ן וּבַארִי"ן), אוֹ תַּפּוּחִים (כְּגוֹן תַּפּוּחַ שֶׁבַּשָּׂדוֹת וְתַפּוּחַ שֶׁבַּעֲצֵי הַיַּעַר), אוֹ גַּזְגְּזָנִיּוֹת (כְּגוֹן שֶׁקּוֹרִין וִיינְקְשִׁי"ל וְקָארְשִׁי"ן). וַאֲפִלּוּ יֵשׁ לָהֶם טַעַם אֶחָד, כְּגוֹן אֲדֻמּוֹת וּשְׁחוֹרוֹת.

אֵין מְבָרְכִין "שֶׁהֶחֱיָנוּ" אֶלָּא עַל דָּבָר הַנִּכְפָּר הֵיטֵב שֶׁהוּא חָדָשׁ וְאֵין עַתָּה כַּיּוֹצֵא בּוֹ מִן הַיָּשָׁן, לְפִיכָךְ אֵין מְבָרְכִין אֶלָּא עַל פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהִתְקַיֵּם מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, שֶׁכְּשֶׁמַּגִּיעַ הֶחָדָשׁ אֵין בָּעוֹלָם כַּיּוֹצֵא בּוֹ מִן הַיָּשָׁן, וְאַף שֶׁיֵּשׁ מְקַיְּמִין אוֹתָם עַל יְדֵי תַּחְבּוּלוֹת — הֵם מְעַט מִזְעָר וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם.

אֲבָל מִינֵי יְרָקוֹת שֶׁמַּטְמִינִים אוֹתָם בְּבוֹרוֹת וּמִתְקַיְּמִים שָׁם כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה (שֶׁקּוֹרִין רֶעטָא"ך אוֹ בּוּרִיקֶע"ס) — אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם בְּחִדּוּשָׁם, הוֹאִיל וְיֵשׁ יְשָׁנִים רַבִּים כַּיּוֹצֵא בָּהֶם, וְאַף אִם הוּא לֹא אָכַל מֵהֶם כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה — הֲרֵי אֲחֵרִים רַבִּים אָכְלוּ מֵהֶם.

וְאִם הֶחְדֵּשׁ נִכָּר הֵיטֵב בְּטַעְמוֹ וְגַם בְּמַרְאִיתוֹ — מְבָרְכִין עָלָיו "שֶׁהֶחֱיָנוּ", כְּגוֹן הָרִיפוֹת שֶׁעוֹשִׂין מִדָּגָן חָדָשׁ, שֶׁנִּכָּרִים הֵיטֵב שֶׁהֵם חֲדָשִׁים בְּמַרְאִית הָעַיִן וּבְטַעְמָם שֶׁהוּא לְשֶׁבַח. רֵיחַ הַמִּתְחַדֵּשׁ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה — יֵשׁ אוֹמְרִים לְבָרֵךְ עָלָיו "שֶׁהֶחֱיָנוּ" כְּמוֹ עַל פְּרִי מַאֲכָל. וְיֵשׁ חוֹלְקִין. לָכֵן יֵשׁ לְבָרֵךְ בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת.

פרק יב

פֶּרֶק יב [בִּרְכַּת "שֶׁהֶחֱיָנוּ", "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם וּבוֹ כא הֲלָכוֹת]

כָּל שִׂמְחַת לֵבָב הַבָּאָה לְאָדָם מִטּוֹבַת עוֹלָם הַזֶּה — חַיָּב לְבָרֵךְ עָלֶיהָ, וְאִם אֵין עִמּוֹ שֻׁתָּף בַּטּוֹבָה — מְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ", וְאִם יֵשׁ עִמּוֹ שֻׁתָּף בַּטּוֹבָה — מְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב".

כֵּיצַד? בָּנָה בַּיִת חָדָשׁ אוֹ קָנָה, אוֹ קָנָה בְּגָדִים חֲדָשִׁים, אֲפִלּוּ יֵשׁ לוֹ בַּיִת וּבְגָדִים כַּיּוֹצֵא בָּהֶם — צָרִיךְ לְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ". וְכֵן אִם קָנָה וְחָזַר וְקָנָה — צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל כָּל פַּעַם. וְלֹא עַל חֲדָשִׁים בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִלּוּ יְשָׁנִים כָּל שֶׁהֵם חֲדָשִׁים לוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ שֶׁלּוֹ מֵעוֹלָם, אֲבָל אִם הָיוּ שֶׁלּוֹ וּמְכָרָם וְחָזַר וּקְנָאָם — אֵינוֹ מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם.

וְאִם קָנָה בֶּגֶד לְהִתְכַּסּוֹת בּוֹ פַּעַם הוּא וּפַעַם בְּנֵי בֵּיתוֹ — מְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב", הוֹאִיל וְיֵשׁ עִמּוֹ שֻׁתָּף בַּטּוֹבָה.

וְאִם נִתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְּבָרֵךְ בְּמָקוֹם "שֶׁהֶחֱיָנוּ" — "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב", שֶׁהוּא טוֹבָה לוֹ וְלַנּוֹתֵן (שֶׁאִם הַמְקַבֵּל עָנִי, הוּא טוֹבָה לַנּוֹתֵן, שֶׁזִּכָּהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת צְדָקָה. וְאִם הַמְקַבֵּל עָשִׁיר — שָׂמֵחַ הַנּוֹתֵן, שֶׁמְּקַבֵּל מִמֶּנּוּ מַתְּנָתוֹ). וְיֵשׁ חוֹלְקִים. וְיֵשׁ לָחֹשׁ לְדִבְרֵיהֶם וּלְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ", שֶׁהִיא בְּרָכָה הֲרָאוּיָה וּצְרִיכָה וְאֵינָהּ לְבַטָּלָה לְדִבְרֵי הַכֹּל.

וְכָל מָקוֹם שֶׁמְּבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ" אוֹ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" עַל בְּגָדִים חֲדָשִׁים — מְבָרֵךְ מִיָּד בִּשְׁעַת הַקְּנָיָן, שֶׁאֵין הַבְּרָכָה אֶלָּא עַל שִׂמְחַת הַלֵּב שֶׁהוּא שָׂמֵחַ בְּקִנְיָתָם.

וְהוּא שֶׁקָּנָה בֶּגֶד תִּפְאֹרֶת וּמְתֻקָּן, אֲבָל אִם צָרִיךְ לְתַקְּנוֹ — יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא לְבָרֵךְ בִּשְׁעַת הַקְּנָיָן אֶלָּא אַחַר שֶׁלְּבָשׁוֹ מִיָּד. וְאִם לֹא בֵּרֵךְ — יָכוֹל לְבָרֵךְ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פִּשְׁטוֹ. אֲבָל אִם פִּשְׁטוֹ עַל דַּעַת שֶׁלֹּא לַחֲזֹר וּלְלָבְשׁוֹ לְאַלְתַּר אֶלָּא לְאַחַר זְמַן — לֹא יְבָרֵךְ בִּלְבִישָׁה שְׁנִיָּה.

וְכָל זֶה בְּבֶגֶד חָשׁוּב שֶׁלְּבוֹ שֶׁל אָדָם שָׂמֵחַ בּוֹ, אֲבָל עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב כָּל כָּךְ, כְּגוֹן חָלוּק אוֹ מִנְעָלִים וְאַנְפִּילָאוֹת — אֵין לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם. וְאִם הוּא עָנִי וְשָׂמֵחַ בָּהֶם — יְבָרֵךְ. וְעָשִׁיר גָּדוֹל שֶׁקָּנָה בְּגָדִים חֲשׁוּבִים שֶׁאֵינוֹ שָׂמֵחַ בָּהֶם מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם נֶחְשָׁבִים אֶצְלוֹ — לֹא יְבָרֵךְ. וּבְמִדִּינוֹת אֵלּוּ נוֹהֲגִין שֶׁאֲפִלּוּ עָנִי אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל חָלוּק וּמִנְעָלִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם.

עַל שְׂאָר כְּלֵי תַּשְׁמִישֵׁי אָדָם אֲפִלּוּ כְּלֵי כֶּסֶף וְזָהָב — אֵין נוֹהֲגִין לְבָרֵךְ כְּלָל, לֹא בִּקְנְיָתָם וְלֹא בְּתַשְׁמִישָׁם. וְכֵן עִקָּר. וְכֵן בִּסְפָרִים.

הַלּוֹבֵשׁ בֶּגֶד חָדָשׁ — יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְּבָרֵךְ "מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים", אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר בֵּרַךְ בַּשַּׁחַר. וְנָכוֹן לְבָרֵךְ בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת. וְטוֹב לְלָבְשׁוֹ קֹדֶם בִּרְכַּת הַשַּׁחַר, לְפָטְרוֹ בְּבִרְכַּת "מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים" שֶׁבַּשַּׁחַר. וְכֵן בַּחֲגוֹרָה חֲדָשָׁה. וְאִם לֹא חָגַר עַד לְאַחַר בִּרְכַּת הַשַּׁחַר — טוֹב לְבָרֵךְ "אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה" בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת. וְכֵן בְּכוֹבַע "בָּרוּךְ עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה".

עַל שְׁמוּעוֹת טוֹבוֹת, בֵּין שֶׁהִיא טוֹבַת רַבִּים, בֵּין שֶׁהִיא טוֹבַת יָחִיד, כָּל שֶׁלִּבּוֹ שָׂמֵחַ בְּטוֹבָתוֹ, כְּגוֹן שֶׁהוּא אָבִיו אוֹ רַבּוֹ אוֹ רֵעוֹ אֲשֶׁר כְּנַפְשׁוֹ — מְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב", "הַטּוֹב" לוֹ שֶׁשָּׂמַח לְבָבוֹ, "וְהַמֵּטִיב" לְמִי שֶׁנַּעֲשֵׂית לוֹ הַטּוֹבָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם רוֹאֶה הַטּוֹב בְּעֵינָיו.

וְאִם בִּשְׂרוּהוּ טוֹבַת עַצְמוֹ — מְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ". וְאִם יֵשׁ לוֹ שֻׁתָּף בָּהּ — מְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב". וְהוּא הַדִּין אִם רוֹאֶה בְּעֵינָיו אוֹ יוֹדֵעַ מֵעַצְמוֹ הַטּוֹבָה שֶׁהִגִּיעַ לוֹ — מְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ", אִם אֵין לוֹ שֻׁתָּף בָּהּ.

עַל שְׁמוּעוֹת רָעוֹת — אוֹמֵר: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, דַּיַּן הָאֱמֶת". וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם רוֹאֶה בְּעֵינָיו.

וּמִנְהַג הָעוֹלָם לוֹמַר "בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת" בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת כְּשֶׁשּׁוֹמְעִים מִמִּיתַת אֵיזֶה אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל. אֲבָל בְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ צַעַר בְּמִיתָתוֹ מִפְּנֵי אַהֲבָתוֹ לוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן בְּאָדָם חָשׁוּב שֶׁמֵּת — צָרִיךְ לוֹמַר בְּשֵׁם וּמַלְכוּת.

וְאִם מֵת אָבִיו שֶׁיּוֹרְשׁוֹ — מְבָרֵךְ בַּתְּחִלָּה: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, דַּיַּן הָאֱמֶת", וְאַחַר כָּךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ". וְאִם יֵשׁ לוֹ עוֹד אָח שֶׁיּוֹרֵשׁ עִמּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֶחָיו אֶצְלוֹ — מְבָרֵךְ כָּל אֶחָד "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" בִּמְקוֹם "שֶׁהֶחֱיָנוּ", בֵּין שֶׁשָּׁמְעוּ מִמִּיתָתוֹ בֵּין שֶׁרָאוּ.

וְאֵין מְבָרְכִין עַל שְׁמוּעָה בֵּין טוֹבָה בֵּין רָעָה אֶלָּא אִם כֵּן שָׁמַע מִפִּי אָדָם נֶאֱמָן שֶׁרָאָה אֶת הַדָּבָר, וְאִם אֵין הַמַּגִּיד נֶאֱמָן בְּעֵינָיו — יְבָרֵךְ בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת.

הַמּוֹצֵא מְצִיאָה — מְבָרֵךְ: "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב", "הַטּוֹב" לוֹ, "וְהַמֵּטִיב" לַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב בְּצְדָקָה, שֶׁכָּל אָדָם חַיָּב לִתֵּן כְּפִי הַשָּׂגַת יָדוֹ, וְכוֹפִין וּמְמַשְׁכְּנִין עַל זֶה (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּהִלְכוֹת צְדָקָה). מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאֶחָד שֶׁיָּרַשׁ אֶת אָבִיו — אֵין זוֹ טוֹבָה לַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי גַּם אָבִיו נִתְחַיֵּב לִתֵּן צְדָקָה מִמָּמוֹן זֶה לָעֲנִיִּים, וְהַמַּעֲשֵׂר שֶׁיַּפְרִישׁ הַבֵּן — יָכוֹל הוּא לְהוֹצִיא לִשְׁאָר מִצְווֹת.

כָּל נוֹטֵל נָדָן צָרִיךְ לְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ" כְּמוֹ בִּירֻשָּׁה. וְכֵן אִם הִרְוִיחַ רֶוַח גָּדוֹל.

וְהוּא הַדִּין לְהֵפֶךְ, כָּל הֶפְסֵד גָּדוֹל שֶׁבָּא לוֹ בְּמָמוֹנוֹ, אִם דָּרֵךְ בְּנֵי אָדָם לְהִצְטַעֵר עָלָיו — מְבָרֵךְ "דַּיַּן הָאֱמֶת".

וְחַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה בְּדַעַת שְׁלֵמָה וּבְנֶפֶשׁ חֶפְצָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה.

הָרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ הֶחָבִיב עָלָיו הַרְבֵּה וְשָׂמֵחַ וְנֶהֱנָה בִּרְאִיָּתוֹ, אִם לֹא רָאָהוּ זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם — יְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ", וְאִם לֹא רָאָהוּ זֶה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ — צָרִיךְ לְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְחַיֵּה הַמֵּתִים". וַאֲפִלּוּ הָיְתָה לוֹ מִמֶּנּוּ יְדִיעָה בֵּינְתַיִם בִּכְתָב אוֹ בְּעַל פֶּה, כִּי עִקַּר הַבְּרָכָה הוּא עַל הֶנְאָה וְשִׂמְחַת הַלֵּב בִּרְאִיַּת פָּנָיו.

וְגַם הַנָּשִׁים מְבָרְכוֹת כֵּן עַל רְאִיַּת חֲבֵרוֹתֵיהֶן כְּשֶׁשְּׂמֵחוֹת בִּרְאִיָּתָן. וְכֵן הָאִישׁ עַל אִשָּׁה, כְּגוֹן אִמּוֹ אוֹ בִּתּוֹ וַאֲחוֹתוֹ.

יָלְדָה אִשְׁתּוֹ זָכָר — חַיָּב לְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב", "הַטּוֹב" לוֹ, "וְהַמֵּטִיב" לְאִשְׁתּוֹ, שֶׁנּוֹחַ לָהּ גַּם כֵּן בְּזָכָר. וְכֵן עַל כָּל בֵּן וּבֵן שֶׁנּוֹלָד לוֹ. וְהֵיא גַּם כֵּן חַיֶּבֶת לְבָרֵךְ כֵּן. וַאֲפִלּוּ אִם הוּא בְּעִיר אַחֶרֶת וּבָאוּ וְאָמְרוּ לוֹ יָלְדָה אִשְׁתְּךָ זָכָר — מְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב".

וְאִם מֵתָה אִשְׁתּוֹ בְּלִדְתָּהּ — נָכוֹן שֶׁלֹּא לְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב", אֶלָּא "שֶׁהֶחֱיָנוּ".

וּכְשֶׁחוֹזֵר וְרוֹאֶה הַבֵּן הַנּוֹלָד, אִם רוֹאֵהוּ תּוֹךְ ל' יוֹם מִיּוֹם שֶׁשָּׁמַע — אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ", מֵאַחַר שֶׁכְּבָר בֵּרַךְ עָלָיו "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב", אֲבָל אִם אַחַר ל' יוֹם — צָרִיךְ לְבָרֵךְ, אֲפִלּוּ אִם רָאָהוּ כְּבָר לִפְנֵי שְׁלֹשִׁים יוֹם, אִם לִבּוֹ שָׂמֵחַ וְנֶהֱנָה.

וַאֲפִלּוּ עַל בַּת צָרִיךְ לְבָרֵךְ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם כְּשֶׁנֶּהֱנָה וְשָׂמֵחַ בִּרְאִיָּתָהּ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר, אֶלָּא שֶׁעַל הַשְּׁמוּעָה אֵינוֹ מְבָרֵךְ כְּלוּם, שֶׁאֵינָהּ שְׁמוּעָה טוֹבָה.

עַל שְׁנוּי יַיִן, דְּהַיְנוּ כְּשֶׁמַּרְבִּים לְהָבִיא מִמֶּנּוּ לִשְׁתּוֹת מִמֵּינִים שׁוֹנִים, אוֹ מִכֵּלִים שׁוֹנִים, דְּהַיְנוּ שֶׁהַשֵּׁנִי הוּא מֵחֶבִית אַחֶרֶת, שֶׁאֲפִלּוּ הוּא מִמִּין יַיִן הָרִאשׁוֹן נֶחְשָׁב כְּמִין יַיִן אַחֵר — צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל הַשֵּׁנִי קֹדֶם שֶׁיִּטְעַם מִמֶּנּוּ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב", אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּעִנְיָן שֶׁאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן", כְּגוֹן בְּנֵי חֲבוּרָה הַמְסֻבִּין אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת וְדַעְתָּם מִתְחַלָּה עַל כָּל מַה שֶּׁיָּבִיא לָהֶם בַּעַל הַבַּיִת, שֶׁמִּפְּנֵי חֲשִׁיבוּת הַיַּיִן שֶׁהוּא מְשַׂמֵּחַ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים — תִּקְנוּ חֲכָמִים עָלָיו עוֹד בְּרָכָה כְּשֶׁמַּרְבִּים בְּשִׂמְחָה לְהָבִיא מִמֶּנּוּ לִשְׁתּוֹת עוֹד יַיִן שֵׁנִי.

וַאֲפִלּוּ אֵין יָדוּעַ שֶׁהַשֵּׁנִי מְשֻׁבָּח מִן הָרִאשׁוֹן, אֶלָּא בְּסָתָם.

וְאִם הוּא בְּעִנְיָן שֶׁצָּרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן" עַל הַשֵּׁנִי, כְּגוֹן בְּנִמְלַךְ — יְבָרֵךְ תְּחִלָּה "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" וְאַחַר כָּךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן".

אֲבָל אִם יָדוּעַ לוֹ שֶׁהַשֵּׁנִי גָּרוּעַ מִן הָרִאשׁוֹן — אֵין לְבָרֵךְ עָלָיו "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב", אֲפִלּוּ אֵינוֹ גָּרוּעַ אֶלָּא מְעַט. אֶלָּא אִם כֵּן הָרִאשׁוֹן הוּא יַיִן אָדֹם וְשֵׁנִי לְבָן, כֵּיוָן שֶׁהַלְּבָן הוּא בָּרִיא לַגּוּף יוֹתֵר מִן הָאָדֹם — יֵשׁ לְבָרֵךְ עָלָיו "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" אַף עַל פִּי שֶׁהוּא גָּרוּעַ מִמֶּנּוּ מְעַט בַּטַּעַם, כָּל שֶׁאֵינוֹ גָּרוּעַ הַרְבֵּה עַד שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁתּוֹתוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי הַדְּחָק.

וְאִם שָׁתָה לְבָן וְאַחַר כָּךְ הָאָדֹם, אִם יְדוּעַ שֶׁהָאָדֹם מְשֻׁבָּח יוֹתֵר בַּטַּעַם — מְבָרֵךְ עָלָיו. אֲבָל בִּסְתָם אֵינוֹ מְבָרֵךְ, כֵּיוָן שֶׁהַלָּבָן בָּרִיא יוֹתֵר לַגּוּף. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאִם שָׁתָה תְּחִלָּה יַיִן יָשָׁן וְאַחַר כָּךְ חָדָשׁ שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו בִּסְתָם, אֶלָּא אִם כֵּן יָדוּעַ שֶׁהוּא מְשֻׁבָּח בְּטַעְמוֹ כְּמוֹ הַיָּשָׁן.

וְכָל מָקוֹם שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַשֵּׁנִי בִּסְתָם — הֵרֵי זֶה מְבָרֵךְ עָלָיו אֲפִלּוּ הֵבִיאוּהוּ עַל הַשֻּׁלְחָן בְּבַת אַחַת עִם הָרִאשׁוֹן, שֶׁשָּׁתָה תְּחִלָּה וּבֵרַךְ עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן" עַל דַּעַת לִשְׁתּוֹת גַּם הַשֵּׁנִי, אַף עַל פִּי כֵן מְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" כְּשֶׁשּׁוֹתֶה מִן הַשֵּׁנִי, כֵּיוָן שֶׁהוּא שֵׁנִי בִּשְׁתִיָּה.

אֲבָל אִם יוֹדֵעַ שֶׁהוּא גָּרוּעַ מֵחֲבֵרוֹ וּכְבָר הֵבִיאוּ לוֹ שְׁנֵיהֶם אֲפִלּוּ בָּזֶה אַחַר זֶה — לֹא יְבָרֵךְ תְּחִלָּה "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן" עַל הַגָּרוּעַ כְּדֵי לְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" עַל הַמְשֻׁבָּח, שֶׁהֲרֵי הוּא חָבִיב לוֹ, וְכָל הֶחָבִיב מִן חֲבֵרוֹ — קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ לְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַנֶּהֱנִין (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק י'), וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יְבָרֵךְ אַחַר כָּךְ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" עַל הַגָּרוּעַ — אֵין בְּכָךְ כְּלוּם.

וּמִכָּל מָקוֹם, אִם עָבַר וּבֵרַךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן" עַל הַגָּרוּעַ — יְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" עַל הַמְשֻׁבָּח, אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיאוּם בְּבַת אַחַת עַל הַשֻּׁלְחָן, וַאֲפִלּוּ הֵבִיאוּ הַמְשֻׁבָּח תְּחִלָּה, כֵּיוָן שֶׁהוּא שֵׁנִי בִּשְׁתִיָּה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמְּבָרְכִים "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" עַל הַיַּיִן שֶׁמַּחֲבִית אַחֶרֶת? כְּשֶׁנָּתְנוּ כָּל אֶחָד בְּחָבִית בִּפְנֵי עַצְמוֹ תּוֹךְ מ' יוֹם לִדְרִיכָתוֹ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁכָּל אֶחָד הָיָה תּוֹסֵס בְּחָבִית בִּפְנֵי עַצְמוֹ — הֲרֵי הֵם כִּשְׁנֵי מִינֵי יֵינוֹת. אֲבָל אִם הָיוּ תּוֹסְסִים בִּכְלִי אֶחָד וּלְאַחַר מ' יוֹם חִלְקוּם וּנְתָנוּם בְּב' חָבִיּוֹת — הֲרֵי הַכֹּל יַיִן אֶחָד, וְאֵין מְבָרְכִין "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" עַל הַשֵּׁנִי בְּכָל עִנְיָן. אִם הֵבִיאוּ לִפְנֵיהֶם עוֹד מִין יַיִן שְׁלִישִׁי — חוֹזְרִין וּמְבָרְכִין "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" שֵׁנִית, וְהוּא שֶׁלֹּא הָיְתָה דַּעְתָּם מִתְּחִלָּה עָלָיו כְּשֶׁבֵּרְכוּ בָּרִאשׁוֹנָה.

אֵין מְבָרְכִין "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" עַל הַיַּיִן הַשֵּׁנִי אֶלָּא כְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶם מִן הָרִאשׁוֹן וְרוֹצִים לִשְׁתּוֹת הַשֵּׁנִי מִשּׁוּם שִׁנּוּי יַיִן, כְּדֵי שֶׁיִּטְעֲמוּ יַיִן אַחֵר מְשֻׁנֶּה מִן הָרִאשׁוֹן, אֲבָל אִם הֵם שׁוֹתִין יַיִן הַשֵּׁנִי מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר כָּלָה הָרִאשׁוֹן — אֵין מְבָרְכִין עָלָיו "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב".

אֵין מְבָרְכִין "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" אֶלָּא כְּשֶׁשְּׁנַיִם שׁוֹתִים יַחַד בַּחֲבוּרָה אַחַת, וְהוּא הַדִּין אִם אִשְׁתּוֹ אוֹ בָּנָיו שׁוֹתִין עִמּוֹ, אֲבָל לֹא הַשּׁוֹתֶה יָחִיד, שֶׁכֵּן מַשְׁמָעוּת הַבְּרָכָה "הַטּוֹב" לוֹ "וְהַמֵּטִיב" לַחֲבֵרוֹ שֶׁעִמּוֹ.

וְגַם "שֶׁהֶחֱיָנוּ" אֵינוֹ מְבָרֵךְ, כִּי לֹא תִּקְּנוּ הַבְּרָכָה אֶלָּא מִשּׁוּם רִבּוּי הַשִּׂמְחָה, וּבְשׁוֹתֶה יְחִידִי אֵין רִבּוּי שִׂמְחָה כָּל כָּךְ.

וְלָכֵן גַּם אִם חֲבֵרוֹ שׁוֹתֶה מִיַּיִן זֶה בְּחֶדֶר אַחֵר — אֵינוֹ מִצְטָרֵף.

וַאֲפִלּוּ כְּשֶׁמַּסֵּב עִמּוֹ יַחַד — אֵין מְבָרְכִין "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" אֶלָּא כְּשֶׁשְּׁנֵיהֶם שׁוֹתִין מֵהַיַּיִן הַשֵּׁנִי, אֲבָל אִם חֲבֵרוֹ שׁוֹתֶה יַיִן הָרִאשׁוֹן לְבַדּוֹ — אֵינוֹ מְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" עַל הַשֵּׁנִי.
וְאִם שְׁנֵיהֶם שׁוֹתִין יַיִן הַשֵּׁנִי בְּיַחַד אֶלָּא שֶׁיַּיִן הָרִאשׁוֹן שָׁתָה הוּא לְבַדּוֹ — יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק בַּדָּבָר. וּסְפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל.
מְבָרְכִין "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" עַל הַיַּיִן בֵּין בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה בֵּין שֶׁלֹּא בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, אֶלָּא שֶׁבְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהַמְּסֻבִּין צָרִיךְ לְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ, וְכֵן בְּבִרְכַּת "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן", וְשֶׁלֹּא בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה יָכוֹל הָאֶחָד לְהוֹצִיא חֲבֵרָיו בִּבְרָכָתוֹ אִם נִתְכַּוְּנוּ לָצֵאת יְדֵי חוֹבָה.
וְאִם שָׁתוּ בַּסְּעוּדָה יַיִן אֶחָד וּמְבָרְכִין בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַל יַיִן אַחֵר — אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" קֹדֶם שֶׁיִּשְׁתֶּה מִמֶּנּוּ אַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, שֶׁהֲרֵי כְּבָר אָמַר "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" בִּבְרַכַּת הַמָּזוֹן.

פרק יג

פֶּרֶק יג [בִּרְכַּת נְסִים וְהוֹדָאָה, וּבוֹ י"ז הֲלָכוֹת]
יָחִיד שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ נֵס בְּאֵיזֶה מָקוֹם, כְּגוֹן שֶׁנָּפַל עָלָיו כֹּתֶל וְנִצּוֹל, אוֹ חַיָּה רָעָה אוֹ לִסְטִים — חַיָּב הוּא עַצְמוֹ — כְּשֶׁיִּרְאֶה אוֹתוֹ מָקוֹם לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם — לְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּמָּקוֹם הַזֶּה". וַאֲפִלּוּ אִם אֵין הַנֵּס יָדוּעַ עַל פִּי הַמָּקוֹם.
וְאַחַר הַנֵּס מִיָּד כְּשֶׁיְּזַדְּמִנוּ לוֹ עֲשָׂרָה — צָרִיךְ לְבָרֵךְ "הַגּוֹמֵל", כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.
וְאִם חוֹזֵר וְרוֹאֶה מָקוֹם זֶה לְאַחַר ל' יוֹם מֵרְאִיָּה הָרִאשׁוֹנָה — חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ. וְכֵן לְעוֹלָם.
מִי שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ נִסִּים הַרְבֵּה בְּמָקוֹמוֹת הַרְבֵּה, כְּשֶׁרוֹאֶה כָּל אֶחָד מֵהַמָּקוֹמוֹת — צָרִיךְ לְהַזְכִּיר שְׁאָר כָּל הַמָּקוֹמוֹת וְכוֹלְלָם בִּבְרָכָה אַחַת, וְאוֹמֵר "שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּמָּקוֹם הַזֶּה וּבְמָקוֹם פְּלוֹנִי וּבְמָקוֹם פְּלוֹנִי".
וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ נֵס בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, אִם הַנֵּס יָדוּעַ עַל פִּי הַמָּקוֹם, כְּגוֹן שֶׁנָּפַל עָלָיו כֹּתֶל — חַיָּבִים הֵם וּבְנֵיהֶם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת לְבָרֵךְ כְּשֶׁרוֹאִים הַמָּקוֹם "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה נֵס לְאָבִינוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה", שֶׁכֻּלָּם שֶׁתְּפִים בְּאוֹתוֹ הַנֵּס. אֲבָל אֵין צְרִיכִים לְהַזְכִּיר שְׁאָר הַמָּקוֹמוֹת. וַאֲפִלּוּ הַבָּנִים שֶׁנּוֹלְדוּ קֹדֶם לָכֵן שֶׁאֵינָם שֻׁתָּפִים בְּנֵס זֶה — חַיָּבִים לְבָרֵךְ עַל נֵס אֲבִיהֶם.
אַרְבָּעָה צְרִיכִים לְהוֹדוֹת וּלְבָרֵךְ בִּרְכַּת "הַגּוֹמֵל" (כַּנָּסָח שֶׁכָּתוּב בַּסִּדּוּר): יוֹרְדֵי הַיָּם כְּשֶׁיַּעֲלוּ מִמֶּנּוּ, וְהוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת כְּשֶׁיַּגִּיעוּ לְיִשּׁוּב, וּמִי שֶׁהָיָה חוֹלֶה וְנִתְרַפֵּא, וּמִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים עַל יְדֵי עִסְקֵי נְפָשׁוֹת וְיָצָא, אוֹ עַל עִסְקֵי מָמוֹן אִם הָיָה מְעֻנֶּה בְּכַבְלֵי בַּרְזֶל.
וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּרָכָה זוֹ בִּפְנֵי עֲשָׂרָה, וּשְׁנַיִם מֵהֶם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וְאִם אֵין מְצוּיִין שָׁם

תַּלְמִידֵי חֲכָמִים — לֹא יָנִיחַ מִלְּבָרֵךְ. וְהַמְבָרֵךְ עוֹלֶה לְמִנְיַן הָעֲשָׂרָה. וְנֶהֱגוּ לְבָרֵךְ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אַחַר קְרִיאַת הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֲשָׂרָה. וְאִם בֵּרַךְ בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה — יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיָּצָא. וְטוֹב לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ בַּעֲשָׂרָה בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת.

קָטָן אֵין צָרִיךְ לְהוֹדוֹת, אֲפִלּוּ הִגִּיעַ לְחִנּוּךְ מִצְוָה. אֲבָל נָשִׁים וַעֲבָדִים חַיָּבִים בִּבְרָכָה זוֹ, וְלָכֵן כָּל אִשָּׁה יוֹלֶדֶת כְּשֶׁתְּקוּם מֵחָלְיָהּ — תְּבָרֵךְ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁל נָשִׁים, וְיִשְׁמְעוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִבִּפְנִים.

מִי שֶׁשָּׁמַח בְּלִבּוֹ עַל הַצָּלַת חֲבֵרוֹ — רַשַּׁאי לְבָרֵךְ בְּרָכָה זוֹ בְּמַטְבֵּעַ זוֹ, אוֹ בְּמַטְבֵּעַ אַחֶרֶת, כְּגוֹן "בְּרִיךְ רַחֲמָנָא אֱלָהָנָא מַלְכָּא דְּעָלְמָא, דְּיַהֲבָךְ לָן וְלֹא יַהֲבָךְ לְעַפְרָא". וְאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ בִּפְנֵי עֲשָׂרָה.

אֲבָל אִם אֵינוֹ שָׂמֵחַ בְּלִבּוֹ לְתֵּן שֶׁבַח וְהוֹדָאָה מֵחֲמַת שִׂמְחָתוֹ (אֶלָּא מֵחֲמַת שֶׁהִבְּרִכָה כְּתוּבָה וּקְבָעוּהָ כְּבָר וְהוּא יוֹדֶעָהּ) — חֲרֵי זוֹ בְּרָכָה לְבַטָּלָה. וְאִם צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּפָנָיו מִפְּנֵי הַשָּׁלוֹם — יְבָרֵךְ בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת. וַאֲפִלּוּ בְּשֵׁם לְבַד, כְּגוֹן "בְּרִיךְ רַחֲמָנָא" — לֹא יֹאמַר, שֶׁהֲרֵי אִסּוּר בְּרָכָה לְבַטָּלָה הוּא מִשּׁוּם הַזְכָּרַת שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה, בֵּין שֶׁמַּזְכִּיר בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ בֵּין בִּשְׁאָר לְשׁוֹנוֹת. וְלָכֵן צָרִיךְ לְהַזְהִיר לְאוֹתָם שֶׁרָגִיל עַל לְשׁוֹנָם לוֹמַר "בָּרוּךְ ה'" בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז אַף עַל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ שִׂמְחַת הַלֵּב.

אֵין לְבָרֵךְ עַד שֶׁיָּצָא מֵהַסַּכָּנָה לְגַמְרֵי, לְפִיכָךְ לֹא יְבָרֵךְ הַחוֹלֶה עַד שֶׁיַּחֲזֹר לְבֵרְיוֹ לְגַמְרֵי. וְאִם אַחַר מִלְּבָרֵךְ — יֵשׁ לוֹ תַּשְׁלוּמִין כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה. וְנָכוֹן שֶׁלֹּא לְאַחֵר ג' יָמִים, לְפִיכָךְ אִם יָצָא מִן הַסַּכָּנָה בְּיוֹם ב' אַחַר קְרִיאַת הַתּוֹרָה — יְבָרֵךְ בִּפְנֵי עֲשָׂרָה בְּלֹא סֵפֶר תּוֹרָה, וְלֹא יַמְתִּין עַד יוֹם ה'.

יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין הַחוֹלֶה מְבָרֵךְ אֶלָּא עַל חֹלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, כְּגוֹן מַכָּה שֶׁל חָלָל וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מֵחֲלָיִים שֶׁמְּחַלְּלִים עֲלֵיהֶם אֶת הַשַּׁבָּת. וּלְמַעֲשֶׂה יֵשׁ לִנְהֹג, שֶׁכָּל שֶׁמַּטָּל עַל מִטָּתוֹ יוֹתֵר מִג' יָמִים — יֵשׁ לוֹ לְבָרֵךְ בְּעָמְדוֹ.

יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין מְבָרְכִין "הַגּוֹמֵל" אֶלָּא עַל אַרְבָּעָה שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים בִּלְבַד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא הַדִּין לְכָל מִי שֶׁהָיָה בְּסַכָּנָה וְנִצּוֹל, כְּגוֹן שֶׁנָּפַל עָלָיו כּוֹתֶל, אוֹ שֶׁנִּצּוֹל מִדְּרִיסוֹת שׁוֹר וְסוּס וּנְגִיחוֹתָיו, אוֹ שֶׁעָמַד עָלָיו אַרְיֵה לְטָרְפוֹ בַּיִּשּׁוּב, אוֹ אִם גַּנָּבִים בָּאוּ לוֹ אוֹ שׁוֹדְדֵי לַיְלָה וְנִצּוֹל — כֻּלָּם חַיָּבִים לְבָרֵךְ "הַגּוֹמֵל", כָּל שֶׁהָיָה חֲשַׁשׁ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת. וְכֵן נָהֲגוּ.

הָרוֹאֶה חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל — צָרִיךְ לְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁחָלַק מֵחָכְמָתוֹ לִירֵאָיו". חַכְמֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁחָכְמִים בְּחָכְמַת הָעוֹלָם — צָרִיךְ לְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן מֵחָכְמָתוֹ לְבָשָׂר וָדָם". וְאִם אֵינָן חֲכָמִים אֶלָּא בְּדָתָם — אֵינוֹ מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם.

הָרוֹאֶה מַלְכֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם — צָרִיךְ לְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן מִכְּבוֹדוֹ לְבָשָׂר וָדָם". וַאֲפִלּוּ סוּמָא שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהַמֶּלֶךְ עוֹבֵר — מְבָרֵךְ. וְהוּא הַדִּין בְּכָל שְׁאָר בִּרְכוֹת הָרְאִיָּה (שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק זֶה) שֶׁאֵינָהּ שֶׁל הֲנָאָה אֶלָּא שֶׁעַל יְדֵי כֵּן נִזְכָּרִים שִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם בָּרוּךְ הוּא.

מִצְוָה לְהִשְׁתַּדֵּל לִרְאוֹת מֶלֶךְ, אֲפִלּוּ שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם. וְאִם רָאָה פַּעַם אַחַת — אַל יְבַטֵּל מִלִּמּוּדוֹ יוֹתֵר לִרְאוֹתוֹ, אִם לֹא שֶׁבָּא בְּחַיִל יוֹתֵר וּבְכָבוֹד גָּדוֹל יוֹתֵר.

הָרוֹאֶה בָּתֵּי יִשְׂרָאֵל בִּישׁוּבָן — צָרִיךְ לְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַצִּיב גְּבוּל אַלְמָנָה". בְּחֻרְבָּנָן — צָרִיךְ לְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, דַּיָּן הָאֱמֶת". וְהָעוֹלָם נָהֲגוּ שֶׁלֹּא לְבָרֵךְ אֶלָּא עַל בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת שֶׁמִּתְפַּלְּלִין בְּתוֹכָם.

הָרוֹאֶה קִבְרֵי יִשְׂרָאֵל — צָרִיךְ לְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם בַּדִּין, וְזָן אֶתְכֶם בַּדִּין, וְכִלְכֵּל אֶתְכֶם בַּדִּין, וְהֵמִית אֶתְכֶם בַּדִּין, וְיוֹדֵעַ מִסְפַּר כֻּלְּכֶם, וְהוּא עָתִיד לְהַחֲיוֹתְכֶם וּלְהָקִים אֶתְכֶם בַּדִּין", וְחוֹתֵם: "בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֵּה הַמֵּתִים".

הָרוֹאֶה בְּרִיּוֹת מְשֻׁנּוֹת, אִם הֵם מִמְּעֵי אִמָּן — צָרִיךְ לְבָרֵךְ "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְשַׁנֶּה הַבְּרִיּוֹת". וְאִם נִשְׁתַּנּוּ אַחַר כָּךְ — מְבָרֵךְ "דַּיָּן הָאֱמֶת" בְּשֵׁם וּמַלְכוּת אִם מִצְטַעֵר עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר.

הָרוֹאֶה אִילָנוֹת טוֹבוֹת וְנָאוֹת וּבְרִיּוֹת נָאוֹת — צָרִיךְ לְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁכָּכָה לוֹ בְּעוֹלָמוֹ".

כָּל בִּרְכוֹת הָרְאִיָּה, אִם חוֹזֵר וְרוֹאֶה אוֹתוֹ דָּבָר שֶׁבֵּרַךְ עָלָיו בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם — אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ, וּמוֹנִין מִיּוֹם הָרְאִיָּה (כְּגוֹן אִם רָאָה בְּיוֹם א' בְּשַׁבָּת, כְּשֶׁחוֹזֵר וְרוֹאֶה בְּסוֹף ד' שֶׁבְּוַעַת בְּיוֹם ג' — חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ).

אֲבָל אִם רָאָה אַחַר כַּיּוֹצֵא בּוֹ, כְּגוֹן מֶלֶךְ אַחֵר אוֹ חָכָם אַחֵר, אֲפִלּוּ רָאָה זֶה אַחַר זֶה מִיָּד — צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ, חוּץ מִקִּבְרֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֲפִלּוּ רָאָה קֶבֶר אַחַר — אֵינוֹ מְבָרֵךְ תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים, וְחוּץ מִבִּרְכַּת "מְשַׁנֶּה הַבְּרִיּוֹת" וּבִרְכַּת "שֶׁכָּכָה לוֹ בְּעוֹלָמוֹ", שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל כַּיּוֹצֵא בּוֹ כְּלָל אֲפִלּוּ אַחַר שְׁלֹשִׁים אֶלָּא בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה שֶׁרוֹאֶה הַחִדּוּשׁ גָּדוֹל.

הַיּוֹצֵא בִּימֵי נִיסָן וְרָאָה אִילָנוֹת שֶׁמּוֹצִיאִין פֶּרַח — צָרִיךְ לְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם, וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת לֵהָנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם". וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה שֶׁרוֹאֶה בְּכָל שָׁנָה.

עַל הַזִּיקִין, וְהוּא כְּמִין כּוֹכָב הַיּוֹרֶה כְּחֵץ בְּאֹרֶךְ הַשָּׁמַיִם מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְנִמְשָׁךְ אוֹרוֹ כְּשֵׁבֶט, וְעַל הַזִּוְעוֹת, וְהוּא רַעֲדַת הָאָרֶץ, וְעַל הַבְּרָקִים, וְעַל הָרְעָמִים, וְעַל הָרוּחַ שֶׁנָּשַׁב בְּזַעַף, וְהוּא רוּחַ סְעָרָה חֲזָקָה בְּיוֹתֵר, עַל כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ — צָרִיךְ לְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה'

אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית". וְאִם רוֹצֶה — יֹאמַר: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁכֹּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ מָלֵא עוֹלָם".

וְאִם שָׁמַע רַעַם וְרָאָה בָּרָק כְּאֶחָד — מְבָרֵךְ עַל שְׁנֵיהֶם בְּרָכָה אַחַת. אֲבָל בָּזֶה אַחַר זֶה — מְבָרֵךְ עַל זֶה וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ עַל זֶה.

וְנָהֲגוּ הָעוֹלָם בְּמִדִּינוֹת אֵלּוּ לְבָרֵךְ עַל הַבָּרָק "עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית" וְעַל הָרַעַם "שֶׁכֹּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ מָלֵא עוֹלָם", לְפִי שֶׁבְּרֹב פְּעָמִים הֵם בָּאִים זֶה אַחַר זֶה מִיָּד וְאֵינָם חֲפֵצִים לְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחַת ב' פְּעָמִים זֶה אַחַר זֶה, כִּי טוֹב יוֹתֵר לְשַׁבֵּחַ לַמָּקוֹם בְּרֹב תִּשְׁבָּחוֹת מִלְּשַׁבְּחוֹ בְּשֶׁבַח אֶחָד, וּבָחֲרוּ לָרַעַם "שֶׁכֹּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ מָלֵא עוֹלָם", לְפִי שֶׁהָרַעַם מַרְאֶה כֹּחַ וּגְבוּרָה יוֹתֵר מִן הַבָּרָק.

כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִתְפַּזְּרוּ הֶעָבִים — נִפְטָר עַל כָּל הַבְּרָקִים בִּבְרָכָה שֶׁבֵּרַךְ בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה, וְכֵן עַל הָרְעָמִים. אֲבָל אִם נִתְפַּזְּרוּ בֵּין בָּרָק לְבָרָק וּבֵין רַעַם לְרַעַם — צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם.

הָיָה יוֹשֵׁב בְּמָקוֹם לֹא טָהוֹר וְשָׁמַע קוֹל רַעַם אוֹ רָאָה בָּרָק, אִם יָכוֹל לָצֵאת וּלְבָרֵךְ תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר לְסִיּוּם הָרַעַם אוֹ הַבָּרָק — צָרִיךְ לָצֵאת וּלְבָרֵךְ, וּכְגוֹן שֶׁלֹּא נָגַע עֲדַיִן בִּמְקוֹם הַטִּנּוֹפֶת וְלֹא עָשָׂה צָרְכָיו עֲדַיִן, אוֹ שֶׁיָּכוֹל לִטֹּל יָדָיו תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר, וְאִם לָאו — לֹא יֵצֵא.

וְאַחַר כְּדֵי דִּבּוּר — אֵין לְבָרֵךְ עַל הֶעָבָר. וְיֵשׁ חוֹלְקִים בָּזֶה. וּסְפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל. לָכֵן אַחַר תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר — יְבָרֵךְ בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת.